

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI
2019-YL-229

**ANTİK YUNAN FELSEFESİNDE SİYASAL ALAN VE
MAHREMİYET**

HAZIRLAYAN
Gamze UYSAL

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. Tuncay SAYGIN

AYDIN-2019

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Felsefe Ana Bilim Dalı Felsefe Programı öğrencisi Gamze UYSAL tarafından hazırlanan Antik Yunan’da Siyasal Alan ve Mahremiyet başlıklı tez, 28.10.2019 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan			
Üye			
Üye			

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulununsayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet Can BAKKALCI

Enstitü Müdürü

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2019

Gamze UYSAL

ÖZET

ANTİK YUNAN'DA SİYASAL ALAN VE MAHREMİYET

Gamze UYSAL

Yüksek Lisans Tezi, Felsefe Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Tuncay SAYGIN

2019, VIII+74 sayfa

Bu çalışmada siyasal alan ve mahremiyetin ne olduğu açıklanarak birbirleri arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bu ilişki çerçevesinde yöneticilerin getirdiği yasalar özelinde yurttaşların özel alanına müdahil olduğu dile getirilir. Konunun tarihsel olarak geniş olmasından dolayı da daha daraltılarak Antik Yunan bazında ele alınmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünün ilk kısmında mahrem alan tanımı verilerek mahremiyet tartışmasına girilmiştir. İkinci kısmında ise siyasal alanın tanımı yapılmış, önemini yıllar boyunca hiç kaybetmeyen bir kavram olmasından dolayı da tarihsel bakımdan gelişimi incelenmiştir. Bu iki kavramın karşılaştırılması sonucunda da ikisinin yurttaşların kimliğini oluşturması bakımından vazgeçilemez oldukları kanısına varılmıştır. Konuyu ele alan her filozofun gözünde ve yüzyıllar boyunca iki kavramın içeriğinde daralmalar ve genişlemeler söz konusu olmuştur. Fakat ilişkileri her daim bakidir.

Çalışmanın ikinci bölümünde siyasal alanın mahrem alana hangi sınırlar dahilinde müdahil olabildiğini görmek adına Antik Yunan'da yer etmiş olan düşünürlerin eserleri incelenerek görüşleri ortaya serilmiştir. Sokrates'in yaşantısından, Sofistlerin işinden, Platon'un ideal devlet düzeninden ve Aristoteles'in insanı siyasal alana tamamen iten görüşlerinden faydalanılmıştır.

Sonuç kısmında ise verilen kavram tanımlarının filozofların eserleri bağlamında incelendiğinde bu iki kavramın yurttaşların hayatında önemli bir yere sahip olduğu ve yöneticilerin her dönemde az ya da çok kuralları, yasaları kapsamında yurttaşların özel hayatına müdahale ettiği, müdahale etmek zorunda kaldığı gösterilmiştir. Ayrıca sonuç kısmında bu durumun sadece Antik Yunan'da değil modern dönemlerde de benzer olduğunu göstermek adına Althusser ve Foucaultcu temelde de ele alınmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Mahremiyet, Siyasal Alan, Sokrates, Platon, Aristoteles.

ABSTRACT

POLITICAL SPACE AND PRIVACY IN ANCIENT GREEK

Gamze UYSAL

MSc Thesis at Philosophy

Supervisor: Doç. Dr. Tuncay SAYGIN

2019, VIII+74 sayfa

In this study, first the concept of privacy and political sphere is explained then their relationship is handled. Within the framework of this relationship, it is stated that administrators are involved in the private sphere of citizens in accordance with the laws introduced by the administrators. Since the subject is historically broad, it has been further narrowed and discussed on the basis of Ancient Greece.

In the first part of the study, the definition of privacy is given and the discussion of privacy is introduced. In the second part, the definition of the political field has been made and its historical development has been examined since it is a concept that has never lost its importance over the years. As a result of the comparison of these two concepts, it was concluded that they were indispensable in terms of forming the identity of the citizens. In the eyes of every philosopher and over the centuries there have been constrictions and expansions in the content of the two concepts. But their relationship is always abiding.

In the second part of the study, the works of the philosophers who have taken place in Ancient Greece have been examined and their views have been put forward in order to see in which limits can political field take part in private field. It has been exploited by Socrates' life, the work of the Sophists, Plato's ideal state order, and Aristotele's views that prompt people completely to political field.

In the conclusion part, when the given concept definitions are examined in the context of the works of philosophers it is shown that these two concepts have an important place in the life of the citizens and the managers intervene, sometimes have to, in the private life of the citizens more or less within the scope of the laws in every period. Besides, at the conclusion part, Althusser and Foucaultcu are also considered to show that this situation is similar not only in Ancient Greece but also in modern times.

KEY WORDS: Privacy, Political field, Socrates, Plato, Aristoteles.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada öncelikli olarak günümüzde dahi geçerliliğini hala sürdüren siyasal alanın yönetilen yurttaşların mahremiyetleriyle ilişkisi meselesi ele alınmıştır. Antik Yunan'da yöneticilerin kimler arasından seçildiği, nasıl seçildiği konusunda bilgi verilmiştir. Siyasal alanda yer alan kişilerin Antik Yunan'da hangi haklara sahip oldukları filozoflar gözünden incelenmiştir. Siyasal alandaki yöneticilerin yetkileri ve sınırları günümüzde olduğu gibi farklı rejimlere göre farklılık göstermiştir.

Aynı zamanda filozoflar bu konuyu eserlerine taşımışlardır. Eserlerine taşıdıklarında da onların yetkileri, sınırları konusundaki görüşleri insanların mahrem alanlarına sızmıştır. Kimi düşünürler yöneticilerin yetkilerini kısıtlayıp kişilerin mahrem alanlarını genişletmişler, kimi düşünürler ise yöneticilere geniş haklar tanıyıp yönetilen halkın özgürlük alanını, karar verme süreçlerini kısıtlamışlardır.

Bu çalışma konusunu seçmemde, araştırma alanımı genişletmemde yardımcı olan aynı zamanda daima yanımda olup bilgisiyle yolumu açan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Tuncay SAYGIN' a ayrıca bu süreçte motivasyonumu sağlayan kıymetli annem Gülten UYSAL'a ve Mert ÖZEN' e teşekkürlerimi borç bilirim.

Gamze UYSAL

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	6
1. "MAHREMİYET" VE "SİYASAL ALAN"	6
1.1. Mahremiyet Tanımları	6
1.1.1. Mahremiyete İlişkin Algının Tarihsel Olarak İncelenmesi.....	10
1.2. Siyasal Alan Tanımları.....	17
1.2.1. Siyasal Alan'a Dair Kısa Bir Tarihsel Değerlendirme	23
2. BÖLÜM	30
2. ANTİK YUNAN FELSEFESİNDE SİYASAL ALAN VE MAHREMİYET İLİŞKİSİ .	30
2.1. Antik Yunan Düşüncesi ve Polis	30
2.2. Sofistler ve Sokrates'te Siyasal Alan ve Mahremiyet.....	38
2.2.1. Sofistler	38
2.2.2. Sokrates	43
2.3. Platon'da Siyasal Alan ve Mahremiyet.....	47
2.4. Aristoteles'te Siyasal Alan ve Mahremiyet.....	57
3. TARTIŞMA VE SONUÇ	65
4. KAYNAKLAR	70
ÖZGEÇMİŞ	74

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı Antik Yunan'ın genel toplumsal özellikleri dikkate alınarak, o dönemde var olan siyasal alan anlayışında özel alana dair temel tutumun ne olduğunu ve bugüne uzanan tartışmalarda bunların etkilerini görmektir. Siyasal alan tartışması daha çok modern bir tartışma olarak kabul edilse de erken dönemde de bununla ilgili bazı sorunların olduğu görülebilmektedir. Siyasal alanda aktif role sahip olanlar özel alanı rahatlıkla askıya almaya gidebilmektedirler, bu nedenle burada “yöneticiler, yönetme vs. denildiğinde bir toplumun huzurunu, düzenini sağlamak için ne kadar ileri gitmişlerdir ya da hangi sınırdaki kalmışlardır?” sorusunun cevabı bulunmaya çalışılmaktadır. Aynı zamanda cevap arama yolunda Sokrates, Sofistler, Platon ve Aristoteles bize ışık tutmaktalar. Filozoflar dönemlerinden etkilenen ve dönemin sorunlarına kayıtsız kalamayan kişilerdir. Antik Yunan'da en önemli problemlerden bir tanesi de siyasal yaşamdır. Yönetim o dönemde herkesin kesinlikle ilgilenmesi gereken bir iş olarak görülmekteydi. Bütün insanlar saygınlıklarını artırmak için bu alanda bulunmaya çalışmaktadırlar. Ancak Antik Yunan'ın toplum yapısında sadece erkekler insan olarak adlandırılıyordu. Var olan toplumsal işbölümüne göre kadınlar; ev idaresi ve çocuk doğurmaktan sorumluydu, kölelere verilen görev efendilerinin pratik işlerini yapmaktı ve erkeklere verilen görev de hem ekonomik anlamda hem düşünsel anlamda Antik Yunan'ın daha ileriye götürülebilmesi, daha iyi konuma ulaşabilmesi için yönetime katılmak, fikir üretmektir. Dolayısıyla da erkekler dışındakilerin yaptığı işler önemsiz görülmüş ve ‘akıl’ gerektirmeyen işler olarak atfedildiği için onlar yurttaş olarak bile değerlendirilmemiştir. Bu çalışmada yurttaş sınıfına girmeyenlerin yurttaş sınıfına girenler tarafından nasıl yönetildiği ve onlara hangi çerçevede haklar verildiği mahremiyet tartışmasının veya bir başka ifadeyle özel alanın aktörleri olmaları dolayısıyla da bir taraftan incelenecektir.

Sokrates, Platon, Aristoteles vb. dönemin ünlü düşünürleri kendilerini bir şekilde siyasetin göbeğinde bulmuşlardır. Çünkü dönem bunu zorunlu kılmıştır. Filozoflar da gerek agoralarda gerekse sistemli olarak yazdıklarında bu konuyu incelemişlerdir. Siyasallığın ne olduğu ve toplumun düzenlenmesi adına kişilerin nasıl yaşaması gerektiğine yönelik kurallar ortaya atmışlardır. İşte bu tanımlamalar ve kurallar konumuzun temel malzemesini teşkil etmektedir. Temelde filozoflar böylesi bir soruna değinmemiş olsalar da siyasal hayatın nasıl düzenlenmesi gerektiğini ele aldıkları temel metinlerde dolaylı olarak bu tartışmaya girmişlerdir. Ancak onlar toplumsal hayatı düzenleyen kuralları ve düşünceleri

ortaya koyarken mahremiyete ne denli dikkat etmişlerdir ve ele alınmaya değer bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Batı düşüncesinin konumuz dâhilinde siyasi görüşlerinin bu kadar gelişme nedeni dönüp geçmişte aranmalıdır. Çünkü batı düşüncesi Antik Yunan'la şekillenmiştir. Antik Yunan'da polis dediğimiz bir olgu vardır. Polis denilen oluşum, şehirleşme Batı'da kurulacak olan yerleşmenin ve yerleşmeye bağlı olan yönetimin kurucusu niteliğindedir. Dolayısıyla polisin önemli olması iki kavramı daha yüceltir. Bunlar özel alan ve kamusal alandır. Bu alanların tanımları ve birbirleriyle olan ilişkisi önemlidir fakat burada değil ilerleyen süreçte ele alınacaktır. Batı siyasal hayatının Antik Yunan felsefesinden çok etkilendiği ve hatta büyük ölçüde onların tezleriyle şekillendiği gözetilirse bugün böylesi bir tartışma için bu çalışma mütevazî bir katkı olma çabasıdır. Antik Yunan az önce de bahsedildiği üzere yurttaş seçilme kıstasları olan bir dönemdir. Herkese yurttaş demek o dönemde mümkün değildir. Antik Yunanda siyasal yönetimin demokrasi olduğu bilinir. Öncelikle Antik Yunan'ın ileri demokrasiyle yönetildiği anlamına gelmez. Perikles dönemine gelene kadar Yunan dünyası pek çok rejim görmüştür. Bunlarla ilgili yazılı metinler de oldukça fazladır denilebilir. Dolayısıyla hem yönetsel konular hakkında hem de kişinin özel alanı ile ilgili veri bulmak kolaydır. Aynı zamanda Antik Yunan'da toplumsal düzenin benimsendiği görülür. Yani Antik Yunan kaynaklarında kölelerin ya da kadınların yurttaş olmak adına bir çabaları veya isyanları da göze çarpmaz.

Siyasal alan denildiğinde toplumsal yönetim ve siyasal yaşamın tümü akla gelir. Bu kavramın pek çok siyaset tartışmasına öne çıkmasına neden olan Carl Schmitt, siyasal alanın devletten önce geldiğini belirtir. Onun ifadesiyle "*Siyasal kavramı, devlet kavramından önce gelir.*" Ancak siyasal alan, kamusal olandan bağımsız değildir. Schmitt için devlet ve siyasal kavramı birbirinden farklıdır. Bir devlet olgusundan bahsedilecekse orada öncelikle siyasal sınırlar olması gerekmektedir. Siyasalın sınırlarını da insanların kriz anları, karar süreçleri ortaya çıkarır. Schmitt için siyasal alan insanların zor durumlarında ortaya çıkmalıdır. İnsanları "öteki" olandan korumak gerekir. Bunu da siyasal alan yapar. Schmitt bu duruma dost-düşman çatışkısı adını vermektedir. Aynı zamanda Schmitt için dost ve düşman tek bir kişi değildir. Bir gruptan ve gruplar arası ilişkiden söz edilir. Çünkü O'na göre siyasallığın oluşması için birden fazla insana ihtiyaç duyulmaktadır. Bir kişi ile siyasallık sağlanamaz. Buna kısaca anti-liberallik de diyebiliriz. Dolayısıyla bu çalışmada ele almamız gereken önemli bir kavram da "kamusallık"tır. Kamusal kavramı zaman zaman

farklı anlamlarda kullanılmış, bazı açılardan anlam genişlemesine ve bazı bakımlardan ise anlam daralmasına uğramıştır. Bu değişimlere göz atmak konu açısından da önemlidir.

Çalışmamızın kapsamı gereği kamusal alanı Antik Yunan dünyasındaki değerlendirmelerle ele almaya çalışacağız. Elbette Antik dönemde kamusal alan tartışması yoktu. İnsanlar bu alanın varlığından habersiz olarak kendilerine verilen sıfatlar altında yaşamaya devam etmekteydiler. Bu konunun ilk olarak Habermas tarafından detaylı olarak ele alındığını görüyoruz. Habermas, *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü* adlı eserinde yüzyıllar içinde kamusal alanın nasıl değiştiğini ele alır ve günümüze ulaşan şekliyle kamusallığın mahiyet farkı gösterip göstermediğini tartışır. Eserinde Antik Yunan'a bazı atıflar olsa da kamusallığı tartışmak için Habermas, Antik Yunan dünyasını merkeze koymamıştır.

Habermas için kamusal alan dönemden döneme değişmektedir. Buna neden olan çeşitli faktörlerden de söz edilir ya da kamusal alanın farklı amaçlara hizmet ettiğinden de söz edilir. Habermas için kamusal alan bir nevi Antik Yunan'daki agoralar gibidir. İnsanların rahatça bir araya geldiği, herhangi bir problem karşısında rahatlıkla tartıştıkları bir alan olarak tasavvur etmiştir. Böylelikle toplumdaki her bireye söz hakkı verilir ve çok seslilik de sağlanmış olacaktır. Habermas'a göre ekonomi faktörü ortaya karıştığında çarklar da ekonominin istediği gibi dönmeye başlayacaktır. Alan artık kamusal alan değil, 'burjuva' kamusal alan olarak anılmaya başlayacaktır. Bu dönüşümden kısaca bahsetmemiz gerekirse kamusallığın formatının değiştiğinden bahsedebiliriz, üstelik hiçbir fark yokmuş gibi görünmesine rağmen...

Burjuva kamusal alan değinildiği gibi kamusal alana ekonominin girmesiyle oluşmuştur. Gönül rahatlığıyla insanların her şeyi tartışma ortamı olan kamusal alanda para sayesinde çalışmaya başlayan medya insanların gözünde olayların görünürlüklerini değiştirmiştir. Günümüzde medyanın önlenemez şatafatıyla karşı karşıyayız. Habermas ise 18. yy. medyasından bahsetmektedir. Medya ile çağın zenginlerinin insanlara istediklerini gösterip istediklerini göstermediklerini ortaya koyan Habermas toplumsal yaşamda gündemin nasıl belirlendiğine işaret etmektedir. Böylece de kamusallık artık şeffaflığını kaybetmiş, pembe gözlükler arkasından görünebildiği kadarıyla yetinilmiştir. Habermas'ın *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü* adlı eserinde uzun uzadıya anlattığı durumu kendimizde had bularak Uğur Köksal Odabaş'ın bir makalesinden bir paragraflık alıntıyla şöyle özetleyebiliriz;

“O’na göre önkoşulu ahlak ve adalet olan bir demokrasi ortamında birey, herhangi bir siyasi otoritenin baskısı ya da korkusu olmadan tartışabilecektir. Kapitalist toplumlarda kamusal alan eleştirisi bu bağlamda ele alınmalıdır ki, kapitalist düzen devlet sermayesi ile özel sermayenin iç içe geçtiği, kamusal ile özel çıkarların çakıştığı veya çatıştığı bir yapı içermektedir. Özellikle medya kuruluşları gibi örgütlenmeler, özel sermaye ile devlet ilişkisinin sadece ekonomiyle sınırlı olmadığını, kamu yararının gözetilmesi ve konuşulması gereken mercilerin de bu bağımlı ilişkiden nasibini aldığını göstermektedir. Öyle ki, medya özel mülkiyet sahiplerinin kendi çıkarları doğrultusunda kullandıkları bir sosyal alan haline gelmiştir. Habermas bu durumu, devlet ve sivil toplum arasındaki uçurumu giderek artıran ve ideal kamusal alan tezlerini çürütmek bir yana kamusal alanın çöküşüne zemin hazırlayan bir sebep olarak görmektedir.”¹

Bu değiniyle ilişkili olarak tartışılması gereken önemli sorulardan biri şudur: Kamusal alan denilen olgu illa ki birine mi ait olmalıdır? Tarihsel süreçte neden hep bir gruba ithaf edilmiştir ve böylelikle de kamusal alanın esas anlamından sapılmıştır? Kamusal alan aslında hiç kimseye ait olmayan bir o kadar da herkese ait olan ve herkesin oluşturduğu bir alandır. Dolayısıyla, özünde birinin diğerinden daha fazla sahiplenme durumunu kabul etmez. Fakat Antik Yunan’da yurttaş olan erkekler, Ortaçağ’da din adamları, 18. yüzyılda (en azından Habermas’a göre) zengin kesime ait bir görüntü söz konusudur. Bunun nedeni tam olarak dönem paradigmasıdır. Kamusal alan önemli ve zorunlu bir gerekçeyle ortaya çıkmış olsa da insanoğlu yeryüzünde kendi hırslarından/ iktidar tutkularından/söz söyleme düşkünlüklerinden dolayı maalesef ki ulusa ait olan tüm insanlara bırakılamamıştır. Kamu kendi kamusunu kendisi belirlemiştir. Çünkü herkesin söz söylediği ortamda güç/para sahibi kişilerin söylemleri de oldukça sıradan kalacaktır. Geçtiğimiz dönemlerde de pek öyle olmasa da hayal edilen çok farklıdır. Fakat herkesin söz sahibi olduğu bir kamu pek olanaklı olmamıştır.

Antik dönem ve modern farklılığı yalnızca konu farklılığı şeklinde değildir. Antik dönemde kamu veya kamusal alan denildiğinde bir anlam ifade etmekteydi. Özelde, sınırlar dâhilinde yaşayan bütün yurttaşların oluşturduğu topluluk anlamına gelirdi. Bu topluluğu oluşturan insanların her biri ülke meselelerinde işleyişe katılırdı. Bununla birlikte yüzyıllar geçtikçe kamusal alanın ve ilgili kavramların anlam açısından önemli değişimlere uğradığı görünmektedir.

¹ Uğur Köksal Odabaş, *Tarihsel Süreçte Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü ve Habermas*, 2018, S: 5

“Sözelimi, ‘Kamuoyu alışması’ kelimesi bile, bir vakitler temsilcilerinin konumuyla birlikte verili olan ve sürekliliği sağlam bir geleneğin simgeselliğiyle güvencelenmiş bulunan kamusalılığın, artık ancak gerektikçe ve vakadan vakaya imal edilmesi gerektiğini ele veriyor” (Habermas, 2003: 336). (Odabaş, 2064)

Buradan da anlaşılacağı üzere artık Habermas için aynı kökten türeyen birden fazla kavram peyda olmuştur. Kamu, kamusalılık, kamu oyu, kamu oyu çalışması vb.. Fakat bunların da Habermas için anlamları birbirine çok yakın değildir. Zaten en başta modern döneme yaklaşıldııka kamu denilen ana kavramın içi oyulmuştur.

şimdi çalışmamızın takip eden bölümünde yine bu konuyu, yani kamusal alanı ve siyasal olanı, Antik Yunan’ın önde gelen düşünürleri Sokrates, Platon ve Aristoteles erevesinden inceleyerek onların temel tezleri üzerinden tartışacağız.

1. BÖLÜM

1. "MAHREMİYET" VE "SİYASAL ALAN"

1.1. Mahremiyet Tanımları

“Mahrem kelimesi Arapça "haram" kelimesinden gelmektedir. "Mahrum", "hürmet", "muharrem", "tahrir" gibi kelimeler de aynı kökten gelirler. Yasaklamak, men etmek, mahrum etmek, mümkün olmamak, el sürmemek, herhangi bir şeyi terk etmek, kişinin namusunu koruduğu yakınları, saygı gösterilecek şey; kadın ve kendileriyle evlenmenin haram olduğu yakın akraba gibi anlamlar içerir. Mahremiyet ise, aynı kökten gelip, gizlilik, bir şeyin (mahrem) gizli hali, bir şeyin gizli yönü demektir. Bir anlamda buna insanın dokunulmazlığı da denebilir.”²

Mahremiyet denilen olgu hayatın o kadar çok içindedir ki gündelik hayatımızda bile sürekli bir dikkati gerektirebilmektedir. Günlük hayatımızda sıkça yaptığımız evde vakit geçirirken dahi kendimizi mahremiyete dikkat etmek zorunda hissederiz.

“Mahremiyet tüm insanların gerçekliğidir. Mahremiyet bir yönüyle bireyin özel alan algısı ile ilgili olsa da bir başka yönüyle diğer tüm insanlarla ilgilidir. Çünkü her özel alan diğer bir özel alan(lar) ile yan yana yaşamak, varlığını sürdürmek zorundadır.”³

Ayrıca dinde de mahremiyet ele alınmıştır. Hukuk davalarında mahremiyet hakkı, mahrem olanı korunma kaygısı en yüksek safhadadır. Bu başlık altındaki amacımız mahremiyetin anlamını açıklayıp farklı alanlarda nasıl ele alındığını incelemektir. Mahremiyet en kaba ve yine en açık tabirle gizlilik anlamına gelmektedir. Kişinin kendi iradesiyle yakın akrabalarıyla paylaştığı fakat daha fazla kimseyle paylaşmadığı tüm özel şeyler mahremiyet çatısı altında toplanır. Kişi özelini yakın çevresiyle paylaşır. Dolayısıyla herkese ait olan özel alan çok farklılaşır. Fakat en temelde çok kalabalık olmaması yatar. Bu yakın kişiler de birey özelinde seçilir. Aynı zamanda mahremiyet çok fazla değişkenlik gösteren de bir olgudur. Tarhan'dan alıntı yapan Ramazan Diler' in dediği gibi şehirden şehire, ulustan ulusa, kültürden kültüre bile değişim gösterir;

²Diler Ramazan, *Mahremiyet Eğitimi ve Önemi*, Sayfa:72

³ A.g.m, sayfa:95

“Kentler; “insanlar, yetiştirilişleri itibariyle içinde yaşadıkları toplumun cinsel normlarını kabullenirler ve onları uygularlar.” şeklinde düşüncelerini ortaya koymaktadır. Bazı kültürlerde mahremiyetin sınırları katı iken diğerlerinde esnek sınırlar bulunmakta pek çok şeyin doğal kabul edildiği görülebilmektedir.”⁴

Mahrem konulara aile, din, cinsellik, duygular, yaşayış biçimi, düşünme özgürlüğü gibi noktalar girmektedir. Mahremiyetin sorusunun çerçevesi çok geniş olduğu için de pek çok alanın mahremiyetle ilgili bir değerlendirmesi olduğu görülür. İlk olarak dinin mahremiyeti nasıl ele aldığına bakalım;

Dinler, özüne insanı alan, insanın daha mutlu, daha sakin ve diğerleriyle bir arada yaşamaları için oluşturulmuş çoğunlukla ahlaki ilkeler üzerine bina edilen kurallar bütünüdür. Böylesi bir açıdan dinin bir yasa koyan tarafı olduğu görülür ve buna bağlı olarak da bir özel alan, kamusal alan ayırımına gitmesi, yani mahremiyet alanını belirlemesi beklenir. Bütün dinlerin mahremiyete nasıl baktıklarını belirlemek olanaklı olmadığı gibi amacımızın da dışında kaldığından yalnızca bu husustaki bir kaç örnek dinlerin mahremiyete ilişkin değerlendirmeleri görmek açısından işlevsel olacaktır. Dinlerin mahremiyete dair değerlendirmelerine ilk açık örneklerden biri Yahudiliğin On Emrinde karşımıza çıkar. Yahudilik inancına göre on emrin sonuncusu şu şekildedir: "*Komşunun evine tamah etmeyeceksin, komşunun karısına yahut kölesine yahut cariyesine yahut öküzüne yahut eşeğine yahut komşunun hiçbir şeyine tamah etmeyeceksin.*" Komşunun yaşam sahasına tam bir saygıyı şart koşan bu emir özü itibariye komşunun alanına geçmemeyi emretmektedir. Hristiyanlık açısından da geçerli olan bu hükmün benzerlerini İslam'da da görmek mümkündür. Kur'an-ı Kerim'de aynı emir biraz farklı bir şekilde şöyle bildirilmektedir: "*Evli kadınlar (da size) haram kılındı. (Bunlar) üzerinize Allah'ın emri olarak yazılmıştır.*" (Nisa 24). Evlilik ve cinsel yaşam sıklıkla dinler açısından toplumsal hayatta mahremiyetin temel unsurunu ifade etmekteydi ve uzunca bir zaman dilimi boyunca genel olarak da böyle devam etmiştir. Bu iki dinsel perspektif özetle şunu göstermektedir ki dinler bir özel saha tanımlamışlardır ve diğer insanlara da bu alanı yasak kılmışlardır.

Mahremiyetin içine cinsel birliktelikler girdiğinden dolayı bu konuyu din-mahremiyet ilişkisinde ele almadan olmaz. Dinin toplum düzeni için oluşturulmuş kurallar bütünü olduğundan bahsetmiştik. Bu anlamda din kişinin akraba tanımlarını yapar ve akraba

⁴ Kentler, *Çocuğuma Nasıl Cinsel Eğitim Verebilirim?* s. 12.

olanlar ve olmayanlar ile olması gereken birliktelikleri ve ilişkileri de inceler. Kesin bir dille cinselliği yaşayabileceği kişileri ve yaşayamayacağı kişilerin sınırını çizer. Bu durum ben-başkası ilişkisinin başka bir formu gibidir ve mahremiyet tartışmasının gelişimi açısından dikkate değerdir.

Mahremiyetin, haram veya yasaklanan anlamının en önemli unsurlarından biri kuşkusuz cinsel yasaklar olmuştur. Bu ekseninde, “Cinsellikle ilgili ahlaki problemlerden biri de zinadır. Zina, aralarında evlilik bağı olmayan kişiler arasındaki cinsel ilişki veya kadın-erkek arasındaki gayri meşru cinsel ilişkisi olarak tanımlanmaktadır. Bireyin mahremiyet ile ilgili istendik bir kişilik oluşturmasında zinaya dair bakış açısının genel ahlak ilkeleri ile birlikte dinin normları doğrultusunda geliştirilmesi gerekir. Bu, ömür boyu devam edebilen bir mahremiyet alanı oluşturmayı gerektirir.”⁵ Bu ömürlük yasak temelde bir alan ayırımının da merkezi olagelmıştır. Zira cinsellik yaşamı devam ettiren temel element olarak görülmüş ve özel bir hassasiyetle saklı tutulmaya girilmiştir.

Dini inancın mahrem alana dair önemi onun mutlak egemen ve belirleyici bir önem arz etmesi ile ilgilidir. Erken modern dönemde yaşayan Isaac Archer’in günlüğündeki şu yazılar durumu örnekler ve açıklar durumdadır; “Tüm günahlarım ve borçlarımla birlikte tüm düşüncelerim, sözcüklerim ve eylemlerin cennette kaydedilir, Rabbin hayatımın her dönemini eksiksizce bilir.”⁶ Bu cümleler aslında dinin insanın hayatında (özellikle inançlı bireyler için) ne kadar büyük yer kapladığını ve yüce yaratıcının izleminden bir saniye bile uzaklaşamayacağımızı göstermektedir. Bu durumda mahremiyet “kişiye özel” olmaktan çıkıp yüce yaratıcı ve birey arasında paylaşılan olaylar, anlar, anılar silsilesine dönüşmektedir.

Mahremiyet hakkı veya mahremiyetin korunması ise dinsel düşüncedeki mahremiyete uymaya benzer şekilde oldukça eski bir kökene sahiptir. Daha çok hukuki bir mesele olan mahremiyetin korunması hakkı 18. Yüzyıl liberal düşüncesinin temel tartışma konularından birisini oluşturmuştur. Liberal düşünürler bu konudaki temel tezlerini otonomi, özgürlük ve kişilik gibi kavramlara dayandırmaktadırlar. Bu açıdan literatürde önemli bir yere sahip olan Warren ve Brandeis’in 1890 tarihli “The Right to Privacy” (Mahremiyet Hakkı) başlıklı makaleleri özetle John Locke’un tanımladığı temel üç hakkın, “yaşama”,

⁵ Diler, Sayfa:91

⁶Vincent David, *Mahremiyet*, Epos Yayınları, Ankara, Temmuz 2017, s.33

“özgürlük”, ve “mülkiyet”in giderek anlamını yitirdiğini ve artık yaşama hakkının sadece hayatta kalmayı değil aynı zamanda kişinin özel sahasını da ifade ettiğini savunurlar. Onlara göre mahremiyet hakkı her ne kadar çok geç ortaya çıkmış bir kavram olsa da yaşam hakkının vazgeçilmez parçası olarak hep vardı ve korunmaktaydı. Bunun yanı sıra yine onlara göre mülkiyet kavramının da bir yönü mahremiyet ile ilgilidir ve kişinin özel alanının dokunulmazlığını gösterir.⁷

Onların iddialarında ileri sürüldüğü üzere hukuki ekseninde oldukça eski bir hak olduğu da düşünülebilecek olan mahremiyet bugünün hukuk hükümlerinde artık bir yere sahiptir. Sözgelimi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın Özel hayatın gizliliğini düzenleyen 20. Madde şu şekildedir. “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.”⁸

Yani benim çevremdeki insanlar benim istediğim sınırlar dâhilinde bana yaklaşabilirler ve bunu da anayasayla sağlama almış durumdayım. Aynı zamanda evime ya da evimin herhangi bir odasına da bir başka kişinin benim iznim olmadan girmesi anayasaya göre büyük bir suçtur. Bir polisin dahi özel haneye girerken “ bir şüpheden dolayı” elinde bir arama izninin olması gerekmektedir. Günümüz polisinin bu tavrı aslında incelemeye çalıştığımız problemin tam da içinde duran bir davranıştır. Devletin insanların özel alanına rahatlıkla girip girememesi problemi... Görüldüğü üzere günümüzde bu pek mümkün olmuyormuş gibi görünmektedir. Fakat sadece hane izni bireyin kocaman mahrem alanını korumaya yetecek midir? Veya mahremiyete ilgili problemi büyük ölçüde çözümlenmeye yeter midir?

Mahremiyetin hukuksal ve toplumsal açıdan netliğini anlamanın önündeki en önemli engel onun beraberinde getirdiği çelişkili yöndür. Mahrem olan sıklıkla toplumdan veya ötekenden esirgenmeye hak sahibi olma ile ilgilidir oysa birey topluma aittir ve toplumun bir parçası olarak ancak varlığını sürdürebilir. Bu durumda bireyin bir mahremiyetinden söz edilebilir mi? sorusu karşımıza çıkmaktadır ki bu tezin de temel problemlerinden birisini bu oluşturmaktadır. Bu konuda bir ölçüde yol gösterici olabilecek olan tanımlamalardan biri,

⁷ Warren S, Brandeis L. ,(December 15-1890). Right to Privacy. Harvard Law Review, Vol:4 No:5.

⁸ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 07.11.1982, s:4

“Irwin Altman tarafından yapılmıştır. Altman için mahremiyet, bir kimsenin kendisine veya grubuna ulaşma çabası üzerindeki seçici kontrolüdür. Mahremiyetin ayırt edici niteliğini ortaya koyan bu tanım, kişinin kendisi hakkındaki bilgi ve sosyal etkileşimi üzerindeki hâkimiyetine ilişkin ikiz temayı kapsamaktadır. Üstelik söz konusu tanım, mahremiyetin diğer boyutlarını da dışlamayıp kişilerin, hem yalnız başına kalma hem de başkalarıyla birlikte bulunma isteğini dikkate almaktadır. Genel ya da yaygın kanaatin aksine denebilir ki, tek tek bireyler, yalnızca mahremiyet peşinde koşmazlar, aynı zamanda başkalarıyla ilişkiler kurmaya çalışabilirler ve sosyal etkileşim sürecinde kendileri hakkındaki bilgileri isteyerek başkalarıyla paylaşabilirler. Başka deyişle bireyler, sadece ötekilerini dışlayıp yalnız kalmak istemezler, aynı zamanda onlarla birlikte olmak da isterler. Bu niteliği ile mahremiyet, yalnız başına kalma ile başkalarıyla birlikte olma arzuları arasındaki diyalektik bir karşılıklı oyun alanı olarak tanımlanabilir.”⁹

Öyleyse mahremiyetin hukuksal ve toplumsal olarak ikili karakterini göz ardı etmemek oldukça önemli görünmektedir. Bu ikili karakter özellikle modern zamanlarda daha kompleks formlar kazanmıştır.

1.1.1. Mahremiyete İlişkin Algının Tarihsel Olarak İncelenmesi

Bu başlık altında mahremiyetin çok ayrıntılı olmasa da Antik Yunan’dan başlanarak moderniteye kadar göstermiş olabileceği değişimler incelenmeye çalışılacaktır. Çünkü mahremiyet olgusu çok çok özel olduğundan dolayı dönemin siyasi ayağı, ticaretin gelişmesi ya da durması, hâkim olan dinin yorumlanmasındaki milimetrik değişimler ya da sanatta ekollerin el değiştirmesinden dolayı sürekli olarak değişmiştir. Mahrem olanın kişinin özel alanına dâhil olan şeyler olduğu yine daha önce belirtilmişti. İşte bu tarihsel inceleme yoluna çıkmadan, öncelikli olarak çok genel bir şekilde kişinin özel alanı ne demek ve kişinin dışında olduğu ama içinde olmadan da edemediği kamusal alan kavramlarına bakmakta fayda vardır. Bu kavramların tanımlamaları konusunda Richard Sennett’in doyurucu açıklamasına başvurulabilir:

“Kamusal sözcüğü herkesin denetimine açık olan anlamına gelirken, “özel” sözcüğü kişinin ailesi ve arkadaşları ile sınırlanan mahfuz bir yaşam bölgesi

⁹Mehmet Yüksel, *Mahremiyet Hakkına ve Bireysel Özgürlüklere Felsefi Yaklaşımlar*, s:278

anlamındaydı.’’¹⁰ Yüzyıllar içerisinde elbette ki kişilerin yanında ‘‘özel’’ olan kişiler, tabir-i caizse eşler dostlar değişmemiştir. Olayın değişen yüzü aslına bakılırsa neleri özel diye adlandırdığımız, neyi hangi kişilerle paylaştığımızdır. Örneğin, bir kadın cinsellikle ilgili bir sıkıntısı Ortaçağ döneminde öncelik olarak ailesine (aile mensubu kadınlara) daha rahat anlatabilmektedir. (Kaldı ki o dönemde çok rahatlıkla cinsellik yaşayıp yaşayamadığı da ayrı bir problemdir.) Fakat modern döneme gelip baktığımızda pek çok kadın ya da erkek cinsellikle ilgili olan problemlerini kendi ‘‘özel’’ diye adlandırdığı yakın çevresine anlatmakla kalmaz, bu problemin çözümü için gönül rahatlığıyla bir hekime danışabilmektedir. Çok basitçe verilen bu örnek dahi mahremiyet olgusunun zamanla çöktüğünü mü göstermektedir? Tarih insanlara pek çok kolaylık kazandırırken insanlardaki mahremiyeti alıp götürmüş müdür, yoksa mahremiyete yeni bir boyut mu kazandırmıştır?

Bu sorulara yanıt arayacağımız bu bölümde Antik Yunan ve Modern dönem mimarisine bakmakta fayda vardır. Çünkü mahremiyet ilk olarak hanede başlar. Özel olanın ne olduğunu ilk olarak öğrendiğimiz yer evimizdir. Ayrıca ilk özel diye adlandırdığımız kişiler de ailemizdir. Fakat Antik Yunan’da bizim şuan anladığımız anlamda bir ‘‘aile’’ tablosu bulunmaz. O dönemde evler şuan olduğu gibi 4-5 kişinin yaşayabileceği daire formatında değildir. Kişilerin yaşadıkları yerler genellikle altlı üstlü yapılardan oluşmaktadır.

*‘‘Keşfedilen bu evlerin en büyüğü 25x19 m. ölçülerindedir. Zemin katında 10 oda tespit edilmiş olup balkon destekleyen sütunlar ve avlusu bulunmaktaydı. Odaların birinde mozaikten yapılmış zemin olup duvarlar çeşitli renklerde boyanmıştır. Mozaik zemin Klasik Yunan evleri için nadiren görülen önemli bir unsurdur. Aynı odanın karşısında **andron** (erkeklerin zaman geçirdiği oda) erkeklerin divanlara uzandığı, yemek yediği içki içtiği vs. gündelik yaşamını sürdürdükleri oda bulunmuştur. Üst katta ise kadınların kullanmış olduğu oda olan **gynaikeion** bulunur. Klasik dönem Yunan’da kadın ve erkekler günlük olarak farklı mekânlarda zaman geçirirdi.’’¹¹*

Dolayısıyla da bir aile mahremiyetinden söz etme şansı çok düşük kalmaktadır. Daha çok kadın- kadın, erkek-erkek ilişkisi hâkimdir. Daha sonra zamanın ilerlemesiyle bu altlı üstlü yapılar değişmiştir. Dolayısıyla da hâkim olan zihniyet de değişmeye başlamıştır.

¹⁰Sennett Richard, *Kamusal İnsanın Çöküşü*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, Mayıs 2016, s.31

¹¹ <https://worldarkeoloji.blogspot.com/2017/02/antik-cag-grek-evi.html>

Artık kadın-erkek ve çocuklardan oluşan aile modeli, hep beraber daire adını verdiğimiz alanlarda yaşamaya başlamışlardır. Bu süreçte dairelerin ilk ortaya çıkmasıyla ilişkilerin güçlü olduğu söylenebilir. Çünkü herkeste bir arada yaşama hevesi çıkmıştır. Dolayısıyla da herkesin bir arada yaşamasıyla birbirleri arasındaki paylaşımlar kendiliğinden artacaktır. Fakat daha modern dönemlere gelindikçe refahın da artmasıyla kişilerin isteklerinde değişikliklere rastlanmıştır. Artık hane aileyle zaman geçirilen sıcak yuva motifinden çıkıp kişilerin yalnız kalmak istediklerinde yalnız kaldıkları, özel işleri olduğunda gönül rahatlığıyla bu işleri halledebildikleri alanlar haline gelmişlerdir. Herkesin kendisine ait olan odalarının olması, çalışma odası, giyinme odası vs. gibi hane içindeki bölümlenmeler aynı yerde yaşayan insanların iletişimlerini maalesef ki azaltmıştır. Bu durum insanları bir aradalıktan uzaklaştırıp bireyselliğe itmiş, özel paylaşımlarını azaltmıştır. Bu süreçte artık aile mahrem bir olgu olma özelliğini yitirme noktasına gelmiş, artık arkadaşlar, psikologlar mahremiyetin alanı içinde rol almaya başlamıştır.

Mimari ve özel-kamusal hususuna dikkat çeken isimlerden olan, Habermas özellikle 18. yy' da mimarinin kamusalılığı ve mahremiyetin şekillendirilmesinde önemli bir rol oynadığını vurgular.

“1700’lü yılların son çeyreğinde burjuva kamusunun ağırlığı hissedilmeye başlanmıştır. Burjuvalaşmakta olan hayatın mimariye yansımaları ile çekirdek aile için düzenlenmiş modern evler planlanmıştır. Her aile ferdinin kendine ait özel bir odasının olduğu bu ev düzeninde kamusalığa açık olan mekân salondur. 17. yüzyılın ihtişamlı Fransız salonlarının aile hayatına taşınmasıyla bir ev içi bölüme dönüşen salonlar, evin mahremiyetinin yanı sıra başında durmakta ve özel ve kamusal alan bir kapı ile ayrılmaktadır. Ev içi kamusal alan hatta özel alan ilişkileri yine burjuvanın pazar ilişkileri doğrultusunda şekillenmektedir.”¹²

Fakat hane ile bütünleşik olarak konu aileye geldiğinde mimari bakımından yapılar insanları bir nevi uzaklaştırmış olsa da aile, kopmayacak bir bağıdır. Aile arasındaki mahrem bağlar eskilerden bu yana hep güçlüdür ve güçlü kalmaya da devam edecektir. Çünkü aile bakıldığında sadece kan bağı ya da mekân ortaklığını ifade etmez. Aile bunlardan daha fazla bir şeydir. Birçok siyasetçi ya da filozof ya da düşünür bunu bildikleri için aile kurumuna çok fazla önem vermişlerdir. ‘Modernleşmenin önünde göreceli bir direnme

¹² Odabaş, 2018, sayfa:8

gösterebilen neredeyse tek kurum olan aile, her şeyden önce mahrem bir alanın varlığını bize gösteren, “biz” ve “başkaları” duygusunu geliştirir.”¹³ Ben, bir süre sonra kendisiyle yetinmeyecek ve başkasının bilgisine ulaşmaya başlayacaktır. Başkasının bilgisi çok karmaşıktır. ‘Başkası’na tek bir pencereden bakmak mümkün değildir. Algıların mümkün olduğunca açık olması gerekmektedir. Ayrıca başkası olana dair bilgi edinirken x bilgisine mutlak doğru demek yanlış olacaktır. Başkası kalabalık olduğu için haliyle görecelilik yığını oluşacaktır. Fakat bu yığının arasından bilgi elde etmek imkânsız değildir. Zaten mahremiyeti oluşturan da bu mümkündür.

Haneden sonra mahremiyetin içine giren diğer kavram cinsellikten bahsetmekte fayda var. Zamanla birlikte insanların cinselliğe bakış açısında da bir değişme meydana gelmiştir. Önceden cinsel birleşme (zaten ev yapılarından da anlaşılacağı üzere) modern dönemdeki gibi bir olgu değildi. Özellikle Antik Yunan’da cinsellikteki amaç üreme olmuştur. Bunda siyasal otoritelerin de payı oldukça fazladır. Otoriterin paylarının neden fazla olduğu daha sonraki kısımlarda ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Ama kısaca bahsetmek gerekirse dönemde, otoritelerin şuan ki nüfus politikaları gibi ama daha baskıcı şekilde uyguladıkları kurallar bulunmaktaydı. Örneğin cinsel birliktelikler kişilerin özgür iradelerine bırakılmamıştı. Daha iyi, daha potansiyeli yüksek toplum yaratılabilmek için genetik bakımdan iyilerin iyilerle, kötülerin kötülerle cinsel birlikteliğinin olması gerektiğinin söylendiği durumlar da vardır. Yanı sıra elbette ki bu bireylerin tamamen köle bir durumda yaşayacakları anlamına gelmez. Antik Yunan’da sadece üreme amacı güdülmeyen durumlar da vardır. Örneğin eşcinselliği Antik Yunan’da görebiliriz. Ama dönemde baskın olarak, ilk bahsettiğimiz durum hâkimdir. Ortaçağda bu durum biraz daha değişmiştir. Ama Ortaçağ döneminde iktidar egemenliği ortaklığını erkek egemenliğine de bırakmış durumdadır. Yani Ortaçağ’ın hâkimleri erkekler ve yine erkek din kökenli yöneticilerdir. Ortaçağ’da yaşamış kadınlar, kadın olmanın dayanılmaz ağırlığını her zaman hissetmişlerdir. Ve nihayet modern döneme gelindiğinde ise, evet cinsellik denildiğinde üreme ilk akla gelen sebeptir. Fakat bu dönemde toplum ya da iktidarın insanların cinsel eylemleri üzerindeki baskısı daha da azalmış durumdadır. Özellikle Ortaçağ ile kıyaslanmayacak düzeydedir. Cinsel eylemde bulunan kadınlara ya da eşcinselliğini artık kötü, suçlu olarak bakılma oranı düşmüştür. İktidar tarafından getirilen bir yasak (en azından resmi olarak) bulunmamaktadır. Çağımızda bazı ülkelerde eşcinsel evlilikler meşru

¹³ Bağlı Mazhar, *Modern bilinç ve Mahremiyet*, Yarıncılık, İstanbul, Kasım, 2011, s.278.

durumdadır. Üstelik bir evlat edinmeleri de mümkündür. Dolayısıyla konu ayrıntılarından çıkıp konunun ana başlığına gelecek olursak, mahremiyet dediğimiz kavram cinsellikte de her zamanki yüzünü göstermiştir. Yani uygulama aşamasında zamanla değişmeye uğramıştır.

Araştırmacı David Vincent bu değişimle ilgili olarak zamanlamalardan bahseder;

“Yirminci yüzyılın ilk yıllarından itibaren mahremiyet, giderek resmi tanımlama ve desteklemenin konusu haline geldi.”¹⁴

“1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinde “hiç kimsenin özel yaşamına keyfi şekilde karışılmaz” savunusu yapılıyor, Johnson’ın doğumundan sadece birkaç ay sonra Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8. Maddesinde “herkes özel ve aile yaşamına, evine ve yazışmalarına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.” ifadesi yer alıyordu.”¹⁵

Yine mahremiyetin zaman içindeki yolculuğunu David Vincent gözüyle bakmaya devam ettiğimizde Rönesans ve 18. yy. önümüze çıkar. Çünkü Vincent’e göre mahremiyet algısında kopuşlar ve yeniden dirilmeler oldukça önemlidir. Örneğin Rönesans yeni bir dünyanın kapısı durumundadır. Bilimsel anlamda, din dışı bilgilerin öğrenilmesi anlamında bir aydınlanma dönemidir. Mahremiyet de toplumsal, felsefi bir olgu olduğundan dolayı elbette ki Rönesans’tan etkilenmemesi düşünülemezdi. Rönesans’ın mahremiyet üzerinde etkili olduğu düşüncesi sadece Vincent’e özgü bir durum değildir. Yanı sıra Rönesans 15. yy’da etkisini göstermeye başlamıştır. Henüz 14. yy’ da ise şöyle bir realite ile karşı karşıyayız;

“On dördüncü yüzyıl Londra’sında mahremiyet, zor bulunan, tartışmalı bir metaydı. Sahip olunan bir şey veya güvenceye alınmış bir hak değildi, bundan ziyade elde etmek için başka hedeflerden vazgeçmeyi ve takip etmek için sürekli ihtiyat, bitmek bitmeyen ayarlamalar, sıklıkla hayal kırıklığı ve nadiren doğrudan çatışmayı gerektiren bir istekti.”¹⁶

“... mahremiyetin ifşa sürecinin Rönesans’la başladığını ve bunun da asıl kaynağının global tanımlar yapılması olduğunu söyledik.”¹⁷

¹⁴ Vincent, *Mahremiyet*, s.132

¹⁵ A.g.e., s.133

¹⁶ A.g.e., s.17

¹⁷ Bağlı, *Modern Bilinç ve Mahremiyet*, s.286

Rönesans'la başlayan kabuktan kurtulma arayışı, bütün insanları sarmalamıştır. Artık bilgi çok rahatlıkla diğer insanlara ulaşabilmektedir. Epistemik anlamdaki bu özgürlük dini baskılamının bir nebze olsun azaldığını göstermektedir. Bu durum felsefi çalışmalara hız katacaktır. Bu olayın olumlu tarafı iken durum aslında olumsuz sonuçlara da yol açmıştır. Felsefi, bilimsel çalışmaların hız kazanması, insanların birbirleriyle olan rahat iletişimi dünyayı küçük bir yer haline getirmeye o zamandan başladı. İnsanların bilinç seviyeleri yükselmeye, öğrenme merakları artmaya başladı. Bu durumda da az önceki tanım gelişmeyi anlamak için çok uygundur. “Global tanımlar” yapılmaya başladıkça yani tanımlara herkes ulaşmaya başladıkça mahremiyet, gizlilik yavaş yavaş azalmaya başlamıştır.

Aradan geçen dört yüzyıl içerisinde özellikle de Avrupa’da insanların bilinç seviyesi artmış olacak ki, 19. yüzyıla geldiğimizde bir yenileşme dikkatimizi çekecektir. “On dokuzuncu yüzyıl mahrem hayatın altın çağıydı, mahrem hayat sözcüğünün ve gerçekliğinin şekillendiği zamanlardı.”¹⁸ Çünkü özellikle siyasi kanat özellikle din kanadı bu konuya hassas yaklaşmayı öğrenmeye başlamışlardır. İnsanlara dair özel alanlarını bırakmanın önemi ve buna saygı gösterilmediği takdirde bir kargaşa ortamına sürükleneceği öngörülmüştür. Kaldı ki bu öngörmeler olumlu sonuç vermiş. Çünkü 20. yüzyılda bireyleri daha çok tatmin edecek siyasi uygulamalar yavaş yavaş gelmeye başlamıştır.

“Yirminci yüzyılın ilk yıllarından itibaren mahremiyet, giderek resmi tanımlama ve desteklemenin konusu haline geldi. 1908 Çocuk Kanunu (Children’s Act) ve 1918 Anne ve Çocuk Koruma Kanununun (Maternity and Child Welfare Act) ardından çocukların ihmal edilmesi, devletin ve sağlık görevlilerinin müdahale gerekçesi haline geldi. On dokuzuncu yüzyıl sonlarına kadar kamusal tartışmanın dışında tutulan çocukların kendi evlerinde cinsel istismara uğraması konusu, 1908 tarihli Ensesti Cezalandırma Kanunu (Punishment of Incest Act) ile ele alındı.”¹⁹

Geriye doğru dönüp toparlayacak olursak; mahremiyet kavramı Antik Yunan’da çok fazla geçerliliği olan hatta söz konusu olan bir kavram bile değildi. Çünkü mahremiyet insan olmadan olmayacak bir kavramdır. Ve Antik Yunan’da “insan” şu an bizim anladığımız anlamıyla özlük haklarının vs. olduğu bir birey olarak algılanmamaktadır. İnsan eşittir yurttaş anlayışı zaten mahremiyet kavramının doğasına aykırı bir eşleştirmedir. Aynı

¹⁸ Vincent, Sayfa:91

¹⁹ Vincent, Sayfa:132

zamanda Antik Yunan'da insanın kıymetli tutulması gerekirken daha yine baştan bir fiyaskoyla başlamaktadır. Çünkü canlılar arasındaki ayırım insan olarak değil kadın ve erkek olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu durum da erkeğin siyasal alandaki rolü ve kadınlar üzerindeki otoritesi göz önüne alındığında kadının insan dahi sayılmadığından ötürü mahrem hayatının olması bile düşünülemez bir durumdur. Karaaslan bu durumu makalesinde bu durumu tarihsel olarak genellemiş fakat biz Antik Yunan demekle şuan için yetinelim;

“Tarihin kadın konusundaki en büyük trajedilerinden birisinin, ilk kategorik ayırımın “erkek” ve “kadın” olmak üzere “insan” kavramını sınıflandırmasıyla başladığını söylemek abartılı bir ifade olmayacaktır şüphesiz. Anaerkil ve Ataerkil toplumsal yapıların bir devamı olarak oluşan toplumsal cinsiyet ayırımı kadının “üzgün” konumunu desteklemiş, kurulan erkek egemen yapılar ise zaman içerisinde kadını ve kadın konusunu arka plana itelemiştir.”²⁰

Antik Yunan'ın kadın, çocuk ve köleleri görmezden gelmeleri ütopyalarla kapatılmaya, mevcut düzenin mükemmelleştirilmesine yönelik çalışmalar devam ederken bireyin asıl macerası Rönesans ile başlamaktadır. Az önce sözünü ettiğimiz bireyselleşme Rönesans dönemlerine denk gelir. Bu da haliyle gecedен sabaha oluşan bir durum değildir. Bazı etmenler gereklidir.“ Modernleşme sürecinde ekonomik alanda kapitalizmin gelişmesi, ideolojik ve kültürel düzeyde Reform ve Rönesans hareketlerinin başlaması, Aydınlanma Felsefesinin gelişip serpilmesi, birey ve bireycilik kavramlarının ortaya çıkmasına uygun zemini hazırlamıştır.”²¹

Rönesans ve reform hareketleri ile kişiler başkalarının kendileri üzerinde uyguladığı baskıcı yönetimi (din kaynaklı ya da toplum kaynaklı fark etmeksizin) ortadan kaldırmıştır. Aydınlanma Felsefesi; kadın- erkek, genç- yaşlı, yabancı- ülke vatandaşı ayırımı yapmadan ‘akıl’ kavramının önemini ortaya atmıştır. Akıl kullanıldığı takdirde doğa üzerinde istenilen her şeye hâkimiyet kurulabilir şiarı akla hak ettiği değeri vermiştir. Ve herkeste olan, ortak bir kavram olmasından dolayı birinin diğeri üzerine hâkimiyet kurmasına gerek kalmamıştır. “ ‘Ben’ akıl sahibiyim ve değerliyim.” cümlesi artık tüm insanlar tarafından rahatlıkla söylenebilen bir cümle haline gelmiştir. Ayrıca kapitalizm ekonomik anlamda bir dişli olsa da bireyciliğin önemli ayağını oluşturur. Çünkü kapitalizmin ana mantığında zaten birey

²⁰ Derya Karaaslan, *Antik Yunan'da Kadın Olmak*, sayfa:160

²¹ Mehmet Yüksel, *Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi*, sayfa:193

vardır. Üretim araçlarının devlet elinden ziyade tek tek kişilere verip rekabet ortamı oluşturmak ve arz-talep dengesini devletin kontrolünden bir nebze çıkarıp üreticilerin tutturmasını sağlamak kapitalizmin ana maddelerindedir. Bu durum da insanları gruplaşmaktan ziyade bireyselleşmeye götürür. Üretim araçlarını alabilecek ekonomiye sahip herkes kendini rakiplerinden ‘başka’ ve tek görmeye başlar. Bu da ‘ben’ merkezliğin noktasıdır. Önce ‘ben’ diğerlerinden daha çok kazanmalıyım/ üretmeliyim diye düşünen kişi bu döngünün sonunda kutsal bir ‘ben’ oluşturur. Yine dediğimiz gibi bu durum da diğerlerinden farklı olan ‘ben’ in yaşamı ve bana benzeyen diğer kişilerle oluşturulan bir alana yol açacaktır. Bu zaten tam olarak mahrem alana karşılık gelmektedir.

Birçok araştırmacı mahremiyetin günümüzde siyasal ya da kamusal alanla karıştığını iddia etmiş olsa da üst paragrafta sözü edilen süreçler günümüzde hala etkilidir. Ve özellikle de aydınlanmanın etkileri ve kapitalizm modern çağda adını sıkça duyurmaktadır. Bu nedenle de mahrem alanın modern dünya tarafından bir kapana sıkıştırılıp yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya olduğu da iddia edilebilir.

1.2. Siyasal Alan Tanımları

Siyasal alan kavramı ile birlikte ilk akla gelen isim Carl Schmitt olmaktadır. Meşhur makalesi şu şekilde başlamaktadır: “Siyasal kavramı devlet kavramından önce gelir. Günümüzdeki kullanımıyla devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde örgütlenmiş bir halkın siyasal statüsüdür. Bu tanımda devlet, sadece betimlenmektedir, devletin kavramsallaştırılması söz konusu değildir.” Eğer Schmitt’i takip edecek olursak bütün siyasal alan bir devletle ilişkili olmak zorunda değildir ve “devlete ilişkin olan=siyasal” formülü de temelde yanıltıcıdır.²² Onun sık sık dile getirilen temel argümanı ise siyasal alanın temel tanımlayıcı olan unsurunun dost-düşman ayırımı olduğudur:

“Siyasal kavramı bu nedenle, özgül anlamda her türden siyasal eyleme kaynaklık eden, kendine özgü nihai ayırımlarla tanımlanmak zorundadır. Ahlak alanındaki nihai ayırımın iyi ve kötü; estetikte güzel ve çirkin; ekonomide yararlı ve zararlı ya da kârlı ya da kâr getirmeyen olduğunu varsayalım. O halde sorulması gereken soru, bu ayırımlara benzer nitelikte, onlarla eşdeğer olmasa da onlardan bağımsız, kendine açıklayıcı ve basit bir ayırımın siyasal kavramı için de mevcut olup olmadığı ve varsa bu ayırımın taşıdığı

²² A.g.e. s. 52-53

niteliklerin ne olduğudur. Siyasal eylem ve saikleri açıklamakta kullanılacak özgül siyasal ayırım, dost-düşman ayırımıdır. Dost-düşman ayırımı salt kavramsal bir ölçüt sunar; nihai bir tanım olmadığı gibi, içeriğe ilişkin bir şey de söylemez.”²³

Kavrama literatürde özgül bir ağırlık kazandıran Schmitt için bütün siyasal alan ile karşıtlık kurma şekilleri hatalıdır. Yani özetle siyasal alan dost-düşman ayırımının işbaşında olduğu her yerde vardır. Ancak biz yine de siyasal alanın mahrem sahada söz konusu olmadığını iddia edeceğiz. Şimdi siyasal alanın neden mahremiyetin karşıt kutbunda olduğunu şu ikililerden faydalanarak önce tartışalım; özel alan- kamusal alan, özel alan-politik alan, hane (oikos)- polis ayrımları bize bir ikilem sunar. Özel alan ya da hane dediğimiz kavramının bireyin (yurttaşın) özel hayatı ya da evi yani belirli sınırlar dâhilinde istediği kişilerle paylaştığı alan olduğunu biliyoruz.

“Bizden önceki çağlarda (artık böyle bir şeyden söz etmek mümkün değil) insanlar kendilerinden de bir şeyler olsun diye ya da başkalarıyla ortak, bu dünyadaki yaşamlarından daha kalıcı bir şeye sahip olmak istedikleri için kamu alanına girdiler.”²⁴

Peki, özel alanın- hanenin karşısında farklı kavramlar buluyoruz. Kamusal alan, politik alan ya da polis gibi... Bu kavramlar mahrem olanın karşıtı olduklarına göre Schmitt'in ürettiğinden daha bağımsız olarak siyasal alan nasıl anlaşılabilir? Etimolojik olarak, halk arasındaki kullanımları açısından tam olarak siyasal alanı karşılıyorlar mı? Konunun ince ayrıntılarına girmeden önce bu konuyu tartışmak üzere masaya yatıralım.

Hane (oikos) – polis ikilemi terimsel olarak isimlerini Antik Yunan'dan alır. Ve isimleri değişse de ana fikrini koruyarak günümüze kadar gelmiştir. Bu kavramların temelinde bireysellik ve komünite yatmaktadır. Bireyselliğin verdiği öznellik alanı insanı diğerlerinden ayırır. “Ben” bilincinin yaşanmasına imkân verir. Fakat Antik Yunan'da hane yurttaşların “Ben” bilincini gönül rahatlığıyla yaşamasının yanı sıra yurttaşların görevlerini bildiren sihirli bir değnektir. Çünkü yurttaşın hanede ya da poliste zaman geçirmesi ona ne yapması gerektiğini bildirmekteydi. Yani hanede ya da poliste geçen zaman yurttaşın bir kimlik tesis etmekteydi. Dolayısıyla da hane kadın, çocuk, köle ve yabancıların mahrem alanını ifade ederken polis erkeklerin (yurttaş olarak yurttaş) yönetsel alandaki söz sahibi olmalarına imkân vermektedir. Yani sitenin nasıl daha iyi idare edilebileceğine karar veren,

²³ Age. S. 57

²⁴ Arendt Hannah, *İnsanlık Durumu*, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, Kasım 1994, s.81.

bu yönde fikirler ortaya atanlar erkek yurttaşlardır. Sitenin ya da devletin idaresi problemi direkt olarak siyasetin alanıdır. Bu durumda hane (oikos)- kamusal alan ikilemindeki kamusal alan siyasal alan ile özdeş kılınmaktadır.

Komüniteden doğan yönetme gerekliliği yurttaşları siyasal alanın kucağına atmış ve oradan kaçmalarına fırsat vermemiştir. Yönetme gerekliliği yurttaşları iki bağlamda etkiler. İlk olarak yöneticiler, ikinci olarak yöneticileri seçenler. Antik Yunan'da evet herkes yönetimin daha iyi olması için söz sahibiydi. Fakat bir de resmi olarak yöneticiler vardı ve bu yöneticiler de en yaşlılar ya da oylamayla (demokrasi) ile seçilenlerdi. Dolayısıyla herkes fiili olarak yönetmese dahi yönetme eyleminin bir anında etkin olarak bulunuyorlardı.

Özel alan-kamusal alan ikilemi de hane ve polis ayrımından farklı değildir. Çünkü hane ile anlatılmak istenen şeyin zaten yukarıda özel yaşam sahası olduğunu belirtmiştik. Kamusal alan ise polisi karşılamaktadır. Çünkü kamu yurttaşların olduğu alandır. Polis de Antik Yunan'da sadece erkekler yurttaş sayıldığı için polis yurttaşların alanıdır. Bu anlamda kamusal alan ve polis birbirini karşılamaktadır. Ayrıca şu noktayı belirtmekte de fayda vardır; özel alan- kamusal alan ikileminde devlet yönetimi ile ilgili kararlar zorunlu olarak kamusal alanda verilecektir. Çünkü bu tarz kararlar asla özel alanda verilemez. Bu nokta itibariyle de kamunun içerisinde bir karar merciinin olduğunu gösterir. Yani kamu aslında siyasidir, yani aslında kendinin yöneticisidir. Bu yüzden de kamusal alan polisten çok farklı değildir.

Arendt 'in de kamusal alana dair bir tanımı şöyledir;

“Bir araya gelmemizi sağlayan bir ortak dünya olarak kamu alanı tabiri caizse birbirimizin üzerine yıkılmamızı önler. Kitle toplumunu katlanılması son derece güç yapan, en azından aslen, içerdiği insan miktarı değil, aralarını-kuran dünyanın, onları bir araya getirme, ayırma ve bağlantılandırma gücünü yitirmiş olmasıdır.”²⁵

Yani, Arendt'e göre de kamuda kaç kişinin olduğu önemli değildir. Bu sitenin büyüklüğü demektir. Site ister küçük ister büyük olsun, topluluğun olduğu yerde her zaman karmaşaya müsait ortam vardır. Aralarında bir ilişki kurmak kamunun işidir. İnsanlar arasında kurulacak ilişki özel alanda mümkün değildir. Özel alanın doğasında benden niteliksel olarak farklı olan bir başkası ile ilişki kurmak yoktur. Bir başkası ile ilişki kurmak

²⁵ Arendt, *İnsanlık Durumu*, s.78.

başka bir ifadeyle kendisinden daha farklı olan başkasının varlığını kabullenmek özelin doğasında yoktur.

Bunun yanı sıra ele alınması gereken ikilemelerinden biri de özel alan-politik alan meselesidir. Burada bu ikisini ele almaktan çok “politik alan kamusal alan mıdır?” sorusunu cevaplamak gerekmektedir. Kamusal alanın içerisinde yönetimi sığdırabiliyoruz evet ama politik olma sadece yönetimi sığdırma meselesi değildir. Politika devlet işlerini yönetmek için izlenen yol, yöntemdir. Kentin mükemmelliğe ulaşması için farklı politikalar izlenebilir. Pek çok yerde politika-siyasal ile eşanlamlı olarak geçmektedir. Bu yüzden de polisin içinde olduğu söylenebilir. Siyasal alan görüşleri ortaya çıkarma alanıdır. Ortaya dökülen görüşler tartışılır, en iyisi konusunda uzlaşım sağlanana kadar didiklenir. Politikanın etimolojik kökeni göz önünde bulundurulduğunda devletin işlerinin yönetimi için görüş ortaya atılması zorunludur. Ortada görüş olmadan devletin en küçük bir sorununu çözmek imkânsızdır. O halde siyasal alanın politik alan kavramını kapsadığını, onun daha büyük bir küme olduğunu görebiliriz.

Ayrıca dikkat edilmesi gereken bir nokta da şudur; ‘ortaya görüş atmak’ etkinliğinde sadece demokratik katılım çıkarılmaz. Yani siyasal alanda rejim ayrımı yoktur. Sonuç olarak demokraside de, despotizmde de ortaya atılan ve uygulanan görüşler söz konusudur.

Politik alan tanımı bu doğrultuda olmak üzere şöyle yapılabilir;

“Hem politika hem politik olan Grekçe polisten gelir. Ancak politika polisin iç organizasyonuna, somut-tarihsel varoluşuna atıfta bulunur. Politika gruplar arasında partizan güç mücadelelerinin, çıkar çatışmalarının yaşandığı, yaşanan huzursuzlukların polis marifetiyle ortadan kaldırıldığı, sosyal hayatın ekonomik düzenlemeler ve yasalarca organize edildiği bir arenadır ve esas olarak ulusal sınırlar içinde yapılır. O halde politika, temelde bir halkın özgül varlığı olarak devletin rutin, somut, tarihsel varoluşudur.”²⁶

Bu geçen kavramların açıklaması birbirleriyle olan benzerlikleri-farklılıklarını anlattıktan sonra Arendt literatüre incelenmeye değer başka bir kavram daha atar. O, iki alan değil üç alandan bahseder.

“Bir toplumun politik kimliği öncesiz-sonrasız bir varoluş kurgusu içinde

²⁶ Kaya Funda Günsoy, *Schmitt ve Strauss'ta” Politik Olan*”, Paradigma Yayıncılık, İstanbul, Şubat 2010, s.59.

hapsedilemez. Bu sebeple, politik olan üstüne düşünmek, başlangıçta kimliksizlik ya namevcut kimlik ile sonrada edinilen kimlik arasındaki belirsiz bir ara bölge üstüne düşündürmektedir. Hem Schmitt hem Strauss için yaratılan her şey bir yaratıcıyı gerektirir. Öyleyse, politik olan üstüne düşünmek, zorunlu olarak, kimliği önceden belirlenmeyen çoğul ya da tekil, bilge ya da değil, bu anonim yaratıcılar politikanın özne(leri)si üstüne düşündürmektedir.”²⁷

Şimdi kamusal alan, siyasal alan ve polisin yaptıkları eylemler bakımından birbirinden çok farklı olmadığı kanısına ulaştık. Bu üç alanı bir çatı altında toplamak istediğimizde politikaya varmaktayız. Çünkü bu üç kavramsal alanın daha iyiye ulaşma adına fikirler ürettiği, bu fikirlerin gerçekleştirilebilmesi için hangi yolun daha sağlıklı olduğu konusunda politika karşımıza çıkmaktadır. Siyaset işleri düzenleme anlamına gelirken, politika devletin işlerini düzenlemek anlamına geliyordu.

O halde karşımıza bir problem daha çıkmaktadır. Bu problem; en iyiye ulaşmak için ortaya atılan fikirler alanıdır, fikir karmaşasıdır. Peki, bu en iyi ne demektir? En iyi çoğunluğun söylediği şey midir? Bu problemi ele almak üzere Sokrates örneğine başvurulabilir. Zira bir tarafında öldürülmelisin diyen bir grup insan, diğer tarafında hayır kesinlikle kaçmalısın ya da para cezasını ödeyip hayatta kalmalısın diyen çoğunluk ve öte yandan tüm bunları kendi içerisinde ölçüp tartan ama aklının bir köşesinde kaçmak yasalara uygun olmadığı için cezayı çekmelisin, “en berbat ölüm dahi yasalara boyun eğmemekten daha onurludur” bakış açısındaki Sokrates’in ta kendisi... Bu ayrıklık *Kriton* diyalogundaki bir pasajda dile getirilir.

“Karşıt bir kural koymaya kalksanız, diyelim ki, ‘anlaşmazlık durumunda azınlık oyu geçerli olacaktır.’ şeklinde ne olacak? Herkes kendi kanaatine karşı oy kullanırdı. Dolayısıyla, çoğunluk azınlık ve azınlık da çoğunluk olarak görünürdü. Bu anlamda çoğunluk ilkesinin alternatifi yoktur; bu aklın buyruğudur.”²⁸

Bahsedilen şeyde, çoğunluğun aldığı kararlarla her zaman en iyi elde edilemez. Çünkü ‘iyi’ kişinin şartlarına ve şartlardan etkilenmiş duygulara bırakılmamalıdır. Sokrates’in idamının en iyi karar olduğunu düşünenler gençler üzerinde hâkimiyet kurma, koltuk sevdası, fayda elde etmek gibi nedenlerden ötürü onun idamını isteyebilirler. Ama

²⁷ A.g.e, s.7

²⁸ Strauss Leo, *Kriton*, çev. Özgüç Orhan, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, Mart 2018, s.96.

Sokrates ölse de ölmese de bunlara ulaşamayacağını bilseler Sokrates'i öldürmek için bu kadar çaba harcamayacaklardır. Dolayısıyla burada gösterilmek istenen şey bazı durumlarda çoğunluk, en uygun kararı veremeyebilir. Çoğunluğun politik anlamda en uygun kararları vermesi için duygularından, önyargılarından, tutumlarından arınık olması gerekmektedir. Bu da saf akılla gerçekleşecektir. İdamı isteyenler objektif bir bakışla mı idamı istediler? Bu soruyu karşı taraf için de sorabiliriz. Sokrates'e para verip O'nu bu idam cezasından kurtarmak isteyen arkadaşları işin içine duygularını sokmadılar mı? Bu soruya kesin olarak 'hayır, saf akıl bu kararı vermede etkindi' demek çok açık bir şekilde taraf tutmak olacaktır. Bu yüzden eğer ki amaç politik anlamda doğru karar vermek ise, işe öncelikle duygulardan arınarak başlamak önem arz eder. Saf akıl, belki de objektif değerlendirme siyasallığın temel direği olmak zorundadır. Bu durum Antik Yunan'da kadın, çocuk, köle ve yabancıların siyasal alanda görülmemelerinden dolayı direkt olarak akıllarını da yok saymıştır. Onları akılsız saf duygudan ve otomatik davranışlardan oluşan pasifize edilmiş canlılar haline getirmektedir.

Şimdi bu siyasal alanın en büyük unsuru olan yasalar hakkında da konuşmalıyız. Çünkü yasalar herkesi etkiler. Ama Antik Yunan vatandaşları yasalar hakkında ne düşünmektedir? Öncelikle "yasa" kavramının tam tanımını diyalog şeklinde de *Kriton* adlı diyalogda verilmiştir. Leo Strauss'da bu tanımı eser incelemesinde yer verir. "*Yasa, kenti yöneten kişi, kişiler ya da grup her kimse kent için gerekli olan şeyin ne olduğunu düşünüp belirleyip yazdıkları kurallardır.*"²⁹

Yasaları bilmek çok önemlidir. Çünkü Yunan algısında yasaya itaatsizlik söz konusu olamaz. Yurttaşlar arasında illa ki yasalardan herhangi birini ya da birkaçını beğenmeyenler olacaktır. Bu çok doğaldır. Günümüzde de yaygın olarak karşılaşılan bu durum o dönemde de geçerliydi. İşte yasaları beğenmeseler de onlara mecburen itaat etmek zorundadırlar. Sokrates ölüm-kalım savaşında yasalara itaatsizlik etmemiştir. "Yasalar Sokrates'in haksız yere ölüme mahkûm edildiğini teyit eder ki bu çok önemlidir; yani suçu sabit değildir, ancak yasaya uygun olarak mahkûm edilmiştir. Buna karşın kimse yasaları suçlayamaz; çünkü bildiğimiz gibi yasalar insanüstüdür. Ama ilahi oldukları söylenemez."³⁰

²⁹ A.g.e, s.260

³⁰ Strauss, *Kriton*, s.188

Yasalarla ilgili son olarak rejimin öneminden bahsetmekte fayda vardır. Çünkü yasalara itaat eden bir topluluk ona göre şekillenecektir. Bir ayrıklıktan söz edemeyiz. Çünkü yasalar insanüstüdür ve insanlar yasaları eleştirme cesaretini gösteremez. Yasaların ruhu o toplumu saracak ve insanlar bu ruhla sürükleneceklerdir. Yasaları da oluşturan o ülkeyi yönetme şeklidir yani rejimdir. Bu tiran gelip halka eziyet etse de ya da oligarşik yönetim de olsa, teokratik yönetim de olsa hepsinin farklı bir algısı vardır. Ve insanlar bu kaba göre şekil alacaklardır. Rejimlerin önemi meselesini Solmaz Zelyüt'ün iki alıntısıyla pekiştirmek uygun olacaktır.

“Rejim, topluma karakterini veren düzen ya da formdur. Rejim birlikte yaşama formudur, bir toplum yaşamı ve toplumda yaşama tarzıdır. Çünkü bu tarz kesinkes, belli tipte insanların hâkimiyetine, belli tipte insanların topluma apaçık hükmetmesine bağlıdır.”³¹

Aristoteles'e göre “ Aristoteles, kayıtsız şartsız iyi yurttaş diye bir şeyin olmadığını söyler; çünkü iyi bir yurttaş olmanın ne anlama geldiği bütünüyle rejime bağlıdır.”³²

Yurttaşlar rejime göre şekil alırlar ama bir sonraki başlıkta da göreceğimiz üzere çok farklı düzenler vardır. Bunun nedeni her rejimin kendine göre olumlu ve olumsuz taraflarının olmasıdır. Tarihte birçok çıkan rejimlerde o halde rejimsel anlamda bir mükemmellik söz konusu değildir. Mutlak iyi bir rejim olmuş olsaydı yeni bir rejim arayışlarına gerek kalmazdı. Fakat şunu tekrar belirtelim ki; evet mutlak iyi bir rejim yoktur fakat mevcut rejim içerisinde iyi yurttaş vardır. İyi yurttaş şartlara ayak uydurabilen, sitenin belirlediği sorumlulukları uygulayan yurttaştır. Fakat rejim için en iyi olma durumu söz konusu değildir.

1.2.1. Siyasal Alan'a Dair Kısa Bir Tarihsel Değerlendirme

Mahremiyete dair olan tarihsel incelemede, tarihler boyunca ülkelerin, insanların mahrem algısındaki değişiklikleri ortaya çıkarmaya çalışmıştık. Bu başlık altında ise yine tarihsel bir inceleme söz konusu olacak. Fakat burada bahsedilen tarihsel inceleme bir rejim sıralaması değildir. Yani hangi rejim hangisinden sonra ortaya çıkmıştır, hangi rejim hangisini ortaya çıkarmıştır meselesini ele almayacağız. Gerçi Platon, rejimlerin birbirinden

³¹ Strauss Leo, *Politika Felsefesi Nedir?*, çev. Solmaz Zelyüt, Öteki Yayınları, İstanbul, Kasım 2017, s.76.

³² A.g.e, s.78

doğal olarak ortaya çıktığı dolayısıyla da bir öncelik-sonralık ilişkisinin olduğunu belirtmiş ve önemsemıştır. Ama biz bundan Platon'a ait başlıkta yeri geldiğinde bahsedeceğiz.

Siyasal alanın nasıl ortaya çıktığı ve nasıl şekillendiğine filozoflar, ancak devlet kavramının kökenine dair düşüncelerinde yer vermişlerdir. Bu konuda iki eğilimin öne çıktığı iddia edilebilir. Birincisi doğalcı eğilimdir ve geleneksel siyaset felsefesi bu tutumu benimser. İkincisi ise yapay bir olgu olarak devleti savunan sözleşme kuramcılarının görüşüdür.

Siyasal alana dair tutumları biraz daha açmak konunun anlaşılması mümkün ve gerekli görünmekte. Çünkü siyasetin temellerine inildiğinde yollar bizi buraya götürür. Belirttiğimiz gibi ilki devleti doğal bir yapı olarak gören tutumdur. Diğeri ise devletin yapay bir örgütlenme olarak gören tutumdur. Devleti doğal bir yapı olarak görenler kamusalılığı siyasetin oluşumunda zorunlu koşul olarak görenlerdir. Devlet de insanlar gibi doğal bir oluşumdur. Yani insan var olduğundan bu yana hep bir siyasal alan söz konusuydu. İnsanlar hep yönetici- yönetilen ayrımıyla yaşadılar. Bu yaklaşımı savunanlar da aslında çalışmamızın bel kemiği olan düşünürlerdir. Devletin doğal bir yapı olduğunu Sokrates, Platon ve Aristoteles savunmaktadır. Bu yüzden olmalıdır ki bu isimlere dair okumalarda yasalara dair muazzam bir saygıdan bahsedilir. İnsanın vücudundaki bir organın zorunlu olarak çalışması için ona iyi bakmak gibi yasalara ve yöneticilere de mecburen iyi bakılmalıdır.

Devleti yapay olarak gören düşünürler ise felsefi antropolojiden yola çıkar. İnsan doğası gereği iyi de olsa kötü de olsa insan basit bir güç olarak görülür. Yöneticilik basit bir güçten ziyade yüksek, herkesten daha yüksek bir güç işidir. “İnsan doğası gereği iyidir.” ve “insan doğası gereği kötüdür” gibi temel ilkelerden hareket ederler. Hobbes, insanın doğası gereği kötü olduğunu savunur. Bu düşünceyi de insanların tek başlarına güç istemlerinden ötürü başkalarının canına, malına, yemeğine vs. göz dikmelerinden ötürü olduğunu ileri sürmüştür. Fiziksel güç kimdeyse yönetimsizlik durumunda diğerinin alanına gasp edebilir. Bu da kaosu ortaya çıkarır. Haliyle çalışmamız bazında düşündüğümüzde ise biz siyasal alanın bizim mahrem alanımızı koruyup koruyamadığını tartışırken, bu gibi durumlarda kişinin mahrem alanı diye bir belirlenim zaten mümkün olamayacaktır. İsteyen istediği şekilde bir başkasının canına dahi saldırabiliyorsa özel hayatını ve buna müteakip “haklarını” düşünmesini bekleyemeyiz. İşte, insanlar doğaları gereği kötü olduklarından

devlette ortaya çıkan kaosu yatıştırmak adına kendilerinden daha fazla güce sahip bir yöneticiye ihtiyaç duyulmuştur. Bu yönetici halktan birisi olursa diğerleriyle aynı güçlere sahip olacak, bu durumda da kimseye sözünü geçiremeyecektir. Her ne kadar Leviathan bir canavar gibi tasvir edilse de yönetici tabii ki sıradan bir insandır. Fakat bu durumda yönetilen grubun haklarında, güçlerinde bir azalma gerekecektir. Halk daha mutlu yaşayabilmek adına kendisinde olan hakların bazılarını fedakârlık edip bir yönetici oluştururlar. Bu yöneticide halktan daha fazla hak olduğu için devlet yönetimi daha kolay olacaktır.

Devleti yapay bir kurum olarak gören düşünürler arasında iyimserci bakış açısıyla J. Locke'un ismini saymamız gerekir. Düşünce, temelinde aynı sonuca ulaşılır fakat kalkış noktası farklıdır. Hobbes insanın doğasının kötü olduğunu belirtirken, Locke insanın doğası gereği iyi olduğunu belirtir. Bir sorun yok gibi görünmesine rağmen Locke devletin mutluluğunu uzun soluklu düşünmektedir. İnsanlar karşısındakine kötü bir gözle, gasp etmek için bakmazlar, bu yüzden de mutludurlar. Fakat bu kez de insanların mutluluklarını devam ettirmek adına bir yöneticiye ihtiyaçları vardır.

Rousseau ise insanın doğasının özgür olduğunu dile getirir. Özgürlük istenilen bir kavram olarak akıllarda belirse de Rousseau duruma kontrolsüz özgürlük tarafından bakar. İnsanlar ilk başta özgürlüğü ve beraber yaşamayı becerebilirken yıllar insana varlığını korumanın zorluğunu göstermiş ve özgürlüğünü kötü yönde kullanma tehlikesiyle baş başa bırakmıştır. Bu nedenden dolayı da Rousseau için insanlar makul ölçülerde özgür kalırsa daha zararsız bir topluluk haline gelecektir. Bu özgürlüğü ayarlama görevini de sözleşmeyle oluşturdukları yönetici üstlenecektir.

Devleti doğal ve yapay olarak gören düşünürlere isimlendirme yapılırken toplum sözleşmecileri adı verilmiştir. Çünkü bu düşünürlere göre siyasal alanın oluşabilmesi için insanlar kendi aralarında topyekûn uzlaşma yoluna giderler. Yüce bir siyasal alan yaratılır. Bunu takip eden süreçte de daha korumalı bir özel alandan bahsetme şansı oluşur. Toplum sözleşmesinin Rousseau'nun cümleleriyle şu şekilde daha net ortaya koyabiliriz;

“Özüne bağlı olmayan şeyler bir yana bırakılırsa, toplum sözleşmesi şöyle özetlenebilir: Her birimiz bütün varlığımızı ve bütün gücümüzü bir arada genel istemin

buyruğuna verir ve her üyeyi bütünün bölünmez bir parçası kabul ederiz."³³

Şuan bizi ilgilendiren tarihçilik meselesi tarih boyunca insanlar açısından siyasal olandan ne anlaşıldığıdır. Antik Yunan'da siyasallıktan ne anlıyorlardı, onlar için önemli olan kıstas ne idi? Ayrıca yaşadığımız yüzyılda insanlar siyasallıktan ne anlamaktadırlar? Değişen bir algı var mı, varsa hangi anlamda bu algı değişmiştir?

Öncelikli olarak tarihten ve eğitim düzeyinden bağımsız olarak insanlar gerçek bir yöneticiye her zaman ihtiyaç duymuşlardır. Çünkü insanlar tek başlarına oldukça güçsüz olduklarının her zaman fakındaydılar. Birinin gelip her zaman kendisini öldürebileceği endişesi insanları ya güçlü olmaya ya da bir yöneticiye mecbur bırakmıştır. Bir toplumda da herkesin güçlü olması söz konusu olamaz. Güçlü- güçsüz ayrılığında da herkes kendi çıkarı doğrultusunda hareket edecek ve ülke kargaşaya gidecektir. Sadece insanların hayatta kalma, yemek yeme ihtiyacından köken bulan tartışma koca ülkeyi kargaşaya sürükler. Bunu önlemek için insanlar her dönemde bir yöneticiye ya da yönetici grubuna ihtiyaç duymuştur. Bu noktadaki en önemli tespitlerin başında Aristoteles'in insanın siyasal bir varlık olduğu yönündeki vurgusudur.

Antik Yunan'da yönetim demokrasi olarak tanımlanabilir. Bununla beraber o dönemde anlaşılan demokrasi günümüz demokrasisinden temelde olmasa da uygulama aşamasında farklılık gösterir. Demokrasi yine oylamaya dayanır. Fakat o dönemin yurttaşlarındaki algı farklıdır. O dönemde filozofların da büyük etkisiyle kökene sahip çıkma anlayışı vardı. En yaşlı üye her zaman daha kıymetliydi. Bu yüzden "atasal olan iyidir" anlayışı hâkimdir. Fakat dönem değiştikçe çok farklı etkenlerden dolayı bu anlayış bozulmuştur. Belki de bu durumun en önemli etkenleri sosyolojiktir. Yani gelişen dünya, yenileşen dünya ile birlikte artık büyük, atasal olana duyulan saygı sabit kalmakla beraber kararlarda çok fazla hâkim olmamaya başladı. Ayrıca günümüz dünyasında yurttaşlarda "üretimsel işbirliği" anlayışıyla ortaklaşa yeni çözümler arayıp bulma, yeni yönetimler, ideal yönetim şekilleri bulma arayışı güçlenmiştir. En yaşlı olan bir yurttaşın aklı değil, pek çok kişinin aklı birleşip ortak akıl yaratımı söz konusudur.

³³ J.J. Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, 2013, sayfa:15

Leo Strauss bu konuda şu sözleri söylemiştir;

*“Daha önceki çağlarda, akıllı insanlar, ihtiyaç duydukları politik bilgiyi, politik arayışı hem yaşlı bilge insanları dinleyerek veya iyi tarihleri okuyarak hem de etraflarını gözleyip kendilerini kamusal işlere vakfederek kazanabilirlerdi. Politik bilgi kazanmanın bu tarzları, artık yeterli değildir; çünkü biz dinamik kitle toplumunda yaşıyoruz, yani artık, hem çok büyük bir karmaşayla hem de çok hızlı bir değişimle karakterize edilen toplumlarda yaşıyoruz.”*³⁴

Aristoteles’in gösterdiği hakikat İslam dünyasında devlete ve topluma dair değerlendirmelerde yaygın bir şekilde bir ilke olarak benimsenmiştir. Ancak bu teze önemli eklemeler yapıldığı ve hatta bu eklemelerin siyasal olanı anlamak açısından oldukça önemli olduğu ifade edilebilir. Bu konuda değinide bulunulması gereken en önemli ismin İbn-i Haldun olduğu belirtilebilir. Zira İbn-i Haldun eski tezi kapsamakla kalmayan aynı zamanda onu aşan bir şekilde siyasal olanın tarihsel niteliğini betimler: Toplumsal yaşam kaçınılmaz bir gerekliliktir. Filozoflar bu gerçeği şu şekilde ifade ediyorlar: *“insan doğası gereği sosyal bir varlıktır.”* Yani topluluk halinde ve toplum içinde yaşaması kaçınılmazdır. Bu durumun onların terminolojisindeki ifadesi medeniliktir. Bizim sosyal yaşam ile (umrân) ile kastettiğimiz de budur.³⁵ İbn-i Haldun’a göre insanlar yalnızca beslenme işinde bile kendilerini idame ettirecek şekilde yaratılmamışlardır. Allah insanı hem beslenme hem de güvenlik açısından başkasına muhtaç şekilde yaratmıştır. *“Fert olarak insanın gücü, vahşi bir hayvanın, özellikle de bu hayvanlardan avcı olanlarının gücüne karşı koymaya yetmez. Genel olarak onlara karşı tek başına kendisini savunmaktan acizdir. ... Onun için bu hususta da diğer insanlarla yardımlaşmak zorundadır.”*³⁶ Haldun’a göre toplumsal, siyasal hayat buna göre doğal bir olgudur.

Siyasal alanın Aristoteles’ten İbn-i Haldun’a değin sıklıkla doğal bir olgu olarak devlet anlayışına göre değerlendirildiği görülür. Siyasal alanın nasıl ortaya çıktığıyla ilgili en önemli ikinci kuram ise sözleşme kuramıdır.

Tarih boyunca ortak aklın yarattığı bir sistem daha vardır. O da toplum sözleşmecileridir. Toplum sözleşmecileri Antiklerden ve modernlerden daha farklı bir

³⁴ Strauss, *Politika Felsefesi Nedir?*, s.49

³⁵ İbn-i Haldun, *Mukkadime*, çev. Halil Kendir, İstanbul: Yeni Şafak, s. 79

³⁶ A.g.e., s. 80

nedenden ötürü ortak akılı kullanmak zorunda kalırlar. Onlar felsefi antropolojiyi kılavuz edinir. İnsanın doğası gereği iyi ya da kötü olması ve buna bağlı olarak ülkede ortaya çıkan kargaşa ortamını bastırmak için halk ortak bir irade gösterip belirli özgürlüklerinden vazgeçerler. Bu ortak irade de onların haklarını, canlarını, mallarını korumaktadır. Bu yapma olan iktidar silueti insanların akılları sayesinde oluşmuştur. Fakat zamanla onların akıllarından daha yüksek bir mertebeye ulaşmıştır. Yine de bu durum insanın Antik Yunan'daki “*atasal olan iyidir*” ilkesinden kurtarmış, insanı bir nebze de olsa özgürlüğe adımını atmasına yardımcı olmuştur. Çünkü artık geleneğe bir bağlılık söz konusu değildir. Karşısındakine zarar veren sınırsız özgürlüğünü, kendi hakkını hukukunu korumaya yönelten karşısındakinin zararının başladığı yerde biten bir özgürlük anlayışı söz konusudur. Akıl işin içine girmiştir. Bu bağlamda da insanın kendini özgür hissetmesi kendiliğinden gerçekleşmiştir. İnsanların sonsuz özgürlüğünün kısıtlanması, istediği gibi hareket edememesi ve bazı davranışlar sonucunda cezalandırılması ilk etapta kulağa çok hoş gelmese de bu geleneğe bağlılıktan çıkma çabası olduğu için takdire şayandır.

Yönetim koltuğuna kim oturmuş olursa olsun, iyi yönetsin yahut kötü yönetsin hepsinin tek bir amacı vardı. Aslında bu amaç Platon'un *Savunma* eserine sinen genel bir ruhtur. Haliyle Antiklere daha çok uygun olduğu düşünülse de şahsım olarak tüm dönemlere uyarlanabileceği düşüncesindeyim. Siyasal alan her daim insanları geliştirmek için vardır. Sokrates'in politik kişiliğinin, sözleşmecilerde de, Ortaçağ'ın da amacı ya da günümüz siyasi dünyasının amacı budur ya da olmalıdır. Çünkü siyasal olan işlerin düzenlendiği alansa ve pek çok kuruma etki edebiliyorsa en güzide amacı bu olmalıdır.

Genel tabloyu özetlersek karşımıza bir şu durum çıkar; Antik Yunan'da siyasal alan insanların gündelik hayatlarının tam olarak içindeydi. En önemli uğraşlarından biri sitenin daha iyi nasıl yönetilebileceğine dair düşünceler ortaya atmaktı. Dolayısıyla da Antik Yunan'dan siyasallığı çıkarmaya teşebbüs ettiğimizde paradigma tamamen alt üst olacaktır. Çünkü yönetim onların hayat tarzlarını belirlemektedir. Ortaçağ'da özellikle Avrupa'da ise bilindiği üzere yönetim tamamen kilisenin elinde bulunuyordu. Sadece yönetim değil ülkede olan bütün yaşam biçimi kiliselere ve kutsal kitaplara göre şekillenmekteydi. Dolayısıyla insanlara hem kilise hem de yöneticiler tarafından yapılan gereken emir ve yasaklar dile getiriliyordu. Yönetim ilahi söz söyleme mecralarından biri olarak kullanılıyordu. Yöneticiler zaten kilise elinden çıkmış kişiler oldukları için yönetimin kaldırılması ya da önüne engel çıkarılması kilise tarafından hoş karşılanmayacaktır. Böylelikle yönetim

Ortaçağ Avrupası'nda sürekli desteklenen ve insanları bilgilendirme mecrası olarak görülen bir birim haline gelmiştir. Sözleşmeciler tarafından ise antropolojik olarak farklı şekillerde dile getirilse de hepsinin amacı aynıdır. Hepsi toplumun düzenin sağlanması, mutluluğun devamı için siyasal alanı mecbur görmüşlerdir. Gelelim modern dünyaya, modern dünyada da gerek Antiklerden, gerek Ortaçağ'dan gerekse sözleşmecilerden farkı olmayan cümleler aktarılacaktır. Her dönemin ele alıp, yorumlayış şekli farklıdır. Ama sonunda tek bir cümle kurulabiliyor. *“Siyasal alan yurttaşların iyiliği için her vardır ve var olmalıdır.”* Modern dönemde de bu cümle yanı başımızda olacaktır. Çünkü modern dünyanın keşmekeşliği, bilimlerin mükemmel gelişmesi sayesinde insanlar pek çok şeye hâkim olmak istemektedirler. Bu her şeye hâkim olma isteği yine sözleşmecilerin de bahsettiği üzere güç savaşları haline dönüşebilir. Modern dünyada siyaset işte bu alanda bile karşımız çıkar. Modern dünyada siyaset insanların ilgi duydukları alanlarla ilgilenmelerine imkân verirken bu süreç içerisinde güç savaşlarını engelleyip, insanların huzur seviyelerini artırmayla sorumludur. Siyasal alan Antiklerde de bir nedenden ötürü vardır, modern dünyada da. Ve sanırım insanlar var olduğu sürece de siyasal alan varlığını devam ettirecektir.

2. BÖLÜM

2. ANTİK YUNAN FELSEFESİNDE SİYASAL ALAN VE MAHREMİYET İLİŞKİSİ

2.1. Antik Yunan Düşüncesi ve Polis

Antik Yunan'ın, felsefenin doğuşu bakımından oldukça önemli olduğu kuşku götürmez bir gerçektir. Kimi felsefe tarihçileri ve hatta filozofların dahi farklı düşüncelere sahip olduğu bir nokta varsa o da; felsefi adını almaya layık soruşturmaların nasıl ve kimler tarafından başlatıldığıdır. Homeros, Hesiodos gibi isimler bize Antik Yunan dünyasını anlamamızda önemli katkılar yapmış isimlerdir. Günümüzde hala değerini yitirmemiş edebi-mitolojik eserler vermiş olan bu iki isim, dönemi anlamamıza katkı yapsa da çoğunluk tarafından filozof olarak anılmaktan uzak kalmış ve yazar olarak anılmışlardır.

Genel kanı olarak felsefenin Antik Yunan'da doğduğu kabul edildiğinden Homeros ve Hesiodos dışında ilk düşünür olarak karşımıza Thales çıkmaktadır. "Nitekim ilk büyük felsefe tarihçisi Aristoteles de felsefenin başlatıcısı olarak bu kentte yaşamış birini, Thales'i anar."³⁷ Thales, bir orijin kabul edildikten sonra felsefe tarihi Antik Yunan için Sokrates öncesi düşünürler ve Sokrates'ten sonra olarak ayrılabilir. Bu ayrımın nedeni; Sokrates öncesi düşünürlerin daha çok evrene bakmalarındır. Onlar evreni yorumlama yoluna gidip birbirinden farklı görüşler ortaya atmışlardır. "Ben kimim?" sorusundan ziyade "Nerede yaşıyorum?" problemi daha önsel olagelmıştır. Bu *physis* ile ilgilenme Sokrates öncesi olarak anılan filozoflara bir sıfat daha eklenmesini sağlamıştır. Ve bu dönem filozofları literatürde "Doğa Filozofları" olarak da geçmektedirler. Örneğin; Thales evrenin arkhesinin su olduğunu savunurken, Anaksimenes arkhenin hava ya da Anaksimandros ise arkhenin apeiron olduğunu dile getirmiştir.

Kronolojik olarak bir sıra takip ettiğimizde doğa filozoflarından sonra karşımıza Sokrates ve akabinde Platon, Aristoteles vb. gibi önemli düşünürler çıkacaktır. Bu isimlerin önemi artık bizim bugün siyaset, etik, ontoloji, epistemoloji, mantık dediğimiz alanların ortaya çıkmaya başlamasıdır. Artık düşünürler evrenin arkhe sorusunun yanında bu tarz konulara eğilmişlerdir.

³⁷ Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011, sayfa: 21.

Arkhe sorusunun dışında olan siyaset, etik vs. konuların belli bir ihtiyaçtan çıktığı oldukça açıktır. Daha açık bir ifadeyle her dönemde örneğin siyasette göze çarpan bir eksiklik ya da yanlışlık ele alınıp sorun yapıldığında siyaset felsefesine katkı yapılmış olur.

Antik Yunan düşüncesinin olmazsa olmaz figürlerinden bir tanesi agoralardır. Agora kelimesi şehir meydanı yahut pazar yeri anlamlarına gelmektedir. Agoralarda insanlar toplanır bir yandan ticaret yaparken bir yandan da insanlarla etkileşim içinde bulduklarından felsefe problemlerini konuşma imkânı bulabilmektedirler. Fakat Antik Yunan'da felsefi düşünüm sadece agoralarla sınırlı değildir. Örneğin Thales'in evrenin arkhesini yolda yürürken düşündüğü üzerine güçlü bir rivayet vardır. Kaldı ki Sokrates'e de at sineği denmesinin sebebi yolda, agorada gördüğü insanlarla sohbet ederek aklındaki sorunlara onları da ortak edip çözümler bulmaya çalışması olarak bilinir. Dolayısıyla sadece bu iki örnekten dahi Antik Yunan'da felsefenin sokaklara, caddelere, meydanlara sinmiş olduğu söylenebilir.

Antik Yunan'da insanların nasıl yaşadıkları problemine gelindiğinde yine çalışma için önemli olan bir başka nokta karşımıza çıkar. Antik Yunan'da insanlar özellikle coğrafyanın özelliklerinden dolayı büyük bir alana yayılım göstermemişlerdir. Antik Yunan'da kent devletleri vardır. Bu kent devleti anlayışı ilk defa Antik Yunan'da karşımıza çıkmaktadır. Bu kent devletlerinin de oldukça sıkı sayılabilecek bir yönetimi vardır. Asla ve asla kent devletlerinin yönetimi bir kişinin eline bırakılmamış farklı isimlere sahip konseyler her zaman yönetimde varlıklarını hissettirmişlerdir. Keza devletin nasıl yönetilmesi gerektiği yöneticilerin ve konseylerin görevlerinin bir belirlenimi filozoflar tarafından ele alınmıştır. Fakat bu görüşler daha sonra incelenecektir.

Antik Yunan'da yönetimden gündelik yaşama geçildiğinde ortaya belirgin sınırlara sahip bir manzara çıkmaktadır. Hane (*oikos*) ve polis (*koine*) dönemin yaşayışının temel figürlerindedir. Kadın, erkek, çocuk, yabancılar ve bunlara ek olarak kölelerin yaşam alanları hane ve polis ayrımını netleştirir. Hane, Antik Yunan'da en küçük alan olarak tanımlanabilir. Burada kadın, erkek, çocuk ve isteğe bağlı olarak da köle bulunur. Hane bir bakıma mahremiyet alanıdır. Çünkü özel alandır ve gizliliğin sağlanması için olmazsa olmazdır. Bu alanda yaşayanların da kendilerine göre bir iş dağılımı vardır. Örneğin kadın

doğurganlığı ile bilinir. Köle, efendisinin her sözüne uymak zorundadır ve çoğu hanede bulunan köleler bir ücret almadan çalışmaktadır ve yeri geldiğinde bir efendiden diğerine para karşılığında satılabilmektedir. Erkeğin görevi ise eve bakmak ve poliste kendini önemli bir yere yahut statüye koyabilmektir. Hanenin reisi erkektir. Kadınları, çocukları ve varsa köleleri tabiri caizse erkek yönetmektedir. Çünkü hane görünürlüğün olmadığı, polise nispeten kapalı bir bütünlüktür. Antik Yunan'da insan olarak değer görebilmenin tek alanı poliste (siyasal alanda) söz söyleyebilme yetkisi olduğundan sadece erkekler "insan" ya da "yurttaş" olarak adlandırılır. Dolayısıyla sadece erkeğin görünür olduğu bir toplulukta kadınların, çocukların hele ki kölelerin söz söyleme hakkının olmasını beklemek oldukça manasız olacaktır. Kadınların özgürlüğü vardır. Ama bu özgürlük erkekler gibi hane dışına çıkıp karar alabilme özgürlüğü değildir. Burada özgürlükten anlaşılması gereken hane içinde sahip olunan özgürlüktür. Fakat kadınların bu kısıtlı özgürlüklerinin altının kırmızı kalemle çizilmesinin nedeni ise kölelerin ve çocukların buna hiç sahip olmamasıdır. Bu anlayış yani erkek dışındakiler yok sayılması Antik Yunan'ın hiçbir yönetim biçiminde hiçbir tarihinde değişmemiştir.

Antik Yunan'da erkeklerin ne iş yaptığını detaylıca ele almadan önce yurttaşlığın ve köleliğin belirtisi olan bazı mahremiyet sınırlarında incelenebilecek örnekler söz konusudur. Aşağıda ele alacağımız pasaj da bireyler için de siyasal olmanın mahrem alandan daha öncelikli durumda olduğunun göstergesidir. Birey, siyasal alanda yer aldığını tüm site sakinlerine göstermek için mahrem olandan ya da istediği gibi görünmekten fedakârlık etmektedir. Ayrıca kadın-erkek, köle-efendi, ben-başkası ayrımlarının somut olarak şekillenmiş başlıca örneklerindedir. Bu pasaj, M. Ali Ağaoğulları'nın *Batıda Siyasal Düşünceler* adlı eserinden Richard Sennett alıntısıdır.

"Richard Sennett'e göre, erkeğin yurttaş olarak "duruşu" bu açıklık ve doğruluğa sahipliğini yansıtır. Çıplaklık ve çıplaklığın teşhiri bu anlamda yurttaşlık' "duruşunun" gösterilmesinden başka bir şey değildi. Doğruluk, erkeğin bedenindeki "diklikte" kendini gösteriyordu. Örneğin yurttaş olan erkek hep ayakta ve dimdik tasarlanırken, köle olan hep oturarak resmedilir. Bedenin açıklığı ve dikliği ile sözün açıklığı ve doğruluğu bir madalyonun iki yüzü gibiydi. Bu bakımdan çıplaklık ve diklik erkeğe hasredilirken, yurttaş olmayan kadın bundan uzak tutulmuştu. Örneğin sokağa çıkmak durumunda kalan kadın, ayak bileklerine kadar kendisini örten tunikler giyerken, ev içinde de giysiler bedeni kapatıyordu. Erkek yurttaşın bedeni siyasal varlığıyla damgalanmış gibiydi. Bu yürüyüşüne

de damgasını vururdu. Erkeğin karakteri uzun adımlarla yürümektir. Kadınlar ise kesinlikle böyle yürümemeli, kısa, duraksayan adımlarla yürümeyi seçmeliydi."³⁸

Hanenin yöneticisi olan erkekler hane dışında ne yapmaktadırlar veya hane dışı denilen alan ne ifade etmektedir? Hane dışı olan alan çok açık ki polis (koine) olarak adlandırılan alandır. Polis, insan olarak adlandırılan ve yurttaş erkeklerle var olan, başka bir ifadeyle, görünür olmanın baş koşulu olan alandır. Antik Yunan'da hane dışı olan yer "insanlar"ın alanı olarak ele alındığı için orada konuşma ve siyasal anlamda eylem yapma mümkündür. Hatta kamusal alan denilen bu alanda kalabilmenin şartı olarak siyasal anlamda varlığını gösterme, katılım vardır.

*"İnsan topluluklarında zorunlu ve mevcut bütün etkinlikler arasında yalnızca ikisinin, yani salt zorunlu ve yararlı olan her şeyin kesin bir şekilde dışarıda bırakıldığı beşeri meseleler (Platon'un adlandırdığı şekilde ta ton anthropon pragmata) alanından doğan eylem (praxis) ile konuşmanın/ sözün (lexis), Aristoteles'in bios politikos dediği şeyi oluşturduğu düşünülüyor ve siyasi addediliyor."*³⁹

Erkekler hane dışına çıktıklarında direkt olarak siyasal alanda oldukları kabul ediliyordu. Bir sitede de birden fazla hane olduğu düşünülürken sitede birden fazla hane yöneticisi erkek, siyasal alanda görünür vaziyetteydi. Bu durum, sitenin bir kişi tarafından yönetilmediği, birden fazla yöneticilik potansiyeline sahip kişi olduğunu açıkça göstermektedir. Bu lexis'e sahiplik bazı filozoflar tarafından en uygun yönetim şekli olarak benimsenen bazı filozoflar tarafından ise yerden yere vurulan demokrasinin Antik Yunan'da olduğunun göstergesidir ya da en azından demokrasinin Antik Yunan'da en etkili yönetim tarzı olduğunun göstergesidir.

Demokrasi Antik Yunan'da doğmuş bir kavramdır. Yani ilk olarak Antik Yunan'da anılmaya başlanmıştır. Fakat bu durum demokrasinin gecedan gündüze bir anda ortaya çıkıverdiği anlamına gelmemektedir. Demokrasiyle yönetim söz konusu olmadan önce farklı yönetim şekilleri bulunmaktadır. Platon bu yönetim biçimlerinin aslında hepsinin birbirini doğurduğunu ifade eder. *"Şimdi, sevgili dostum, tiranlığın nasıl ortaya çıktığını"*

³⁸ M. Ali Ağaoğulları, *Sokrat'tan Jacobenlere Batıda Siyasal Düşünceler*, İletişim Yayınları, İstanbul,2015, sayfa: 46

³⁹ Arendt, *İnsanlık Durumu*, s.43

görelim. Şüphe yok ki bu yönetim biçimi demokrasiden türer."⁴⁰

Antik Yunan'da yönetimin ilk dönemlerini aristokrasi oluşturmaktadır. Konuşma ya da siyasal alan olan yerde erkekler kendi görüşlerini dile getirerek tabir-i caizse halk arasında görünür hale gelebiliyordu. Fakat bu tam olarak herkesin yönetimde olduğu demek değildi. Antik Yunan esas olarak bir kral tarafından yönetilmektedir. Buna ek olarak kralın da denetleyicisi olan dönemin soylu ve yaşlı kişilerinden (dönemde yaşlıların bilge olduğu anlayışı oldukça egemendir) oluşan bir Yaşlılar Meclisi bulunmaktadır. Yaşlılar Meclisinin soylulardan oluşuyor olması ve onların da halka nazaran daha fazla sözlerinin geçmesi statülerini yükseltmek için bir istek doğurmuştur. Yaşlılar Meclisinin yönetime çevrilen gözleri bir iktidar değişikliği anlamına gelmektedir. Kalabalık olan meclis üyelerinin yönetimde söz sahibi olması Antik Yunan'a oligarşiyi getirmektedir. Artık yönetimde tek kişi devri bitmiş olur. Fakat oligarşi ile yönetilme Antik Yunan'ı yönetsel olarak çok da başarılı yerlere getirdiği söylenemez. Çünkü yapısı gereği oligarşi bir sınıfın yahut zümrenin yahut bir grubun yönetimi olduğu için bu da ortaya yeni bir sorunu ortaya çıkarır. Bu yönetici sınıf belli bir grubun aleyhinde yönetmeye meyillidir. Üstelik oligarşik yönetimlerde bu yandaş yönetimi durdurmak ya da en azından muhalif olmak için herhangi bir mecra bulunmaz. Yönetimde ortaklıkları olmasa da ülkenin zenginleri bu yanlı yönetime dur deme zorunluluğunu hissetmektedirler. Dolayısıyla bu da ortaya tiranlığı çıkarır. Tiranlık aslında zorbalık yoluyla yönetmek anlamına gelse de yönetimden hemen alaşağı edilmemesinin bazı sebepleri vardır. "Peisistratos'un "tiranlık" (zorbalık) yönetimi, yoksullar yararına önemli uygulamalara tanık oldu. Yönetime karşı çıkan bazı soyluların topraklarına el konulup, topraksız çiftçilere dağıtıldı. İşsizlere iş bulabilmek amacıyla büyük inşaatlara girişildi."⁴¹ Fakat Antik Yunan'ın ruhuna uygun olmayan tüm bu yönetimlerin ardından halkın yönetime katılması ile birlikte ortaya demokrasi çıkmıştır. Demokrasi ile birlikte erkekler daha geniş haklara sahip olabilmişlerdir. Ayrıca demokrasinin düzenli işlemesi için de Yaşlılar Meclisi gibi denetleme kurullarının sayısı çoğaltılmıştır.

"Eski yunan demokrasisinde Halk Meclisi temel kurumu oluşturuyor ve buraya 20 yaşına gelen her erkek yurttaş katılabiliyordu. Bu meclis yılda en az on kez toplanmaktaydı. Yasaları kabul eden, savaşa, barışa ve vergi toplanmasına karar veren organ burasıydı. Tüm yurttaşların katıldığı bir meclisten dolaydır ki, kent demokrasisine "doğrudan

⁴⁰ Platon, *Devlet*, çev. Hüseyin Demirhan, Palme Yayıncılık, Ankara, 2007, s.317.

⁴¹ Kışlalı Ahmet Taner, *Eski Yunan'da Demokrasi ve Demokratik Düşünce*, Amme İdaresi Dergisi, s.65.

demokrasi diyoruz.

Birçok sorunun çözümünün, on binlerce yurttaşın katıldığı toplantılardan beklenemeyeceği açıktır. Bu boşluğu, sürekli olarak görev yapan "Beş yüzler Meclisi" dolduruyor. Beş yüzler Meclisi, Atina'daki on mahalleden (deme) yollanan 50'şer üyeden oluşmaktaydı. Her mahallenin kura ile saptanan bu 50 temsilcisine, öteki mahallelerin birer temsilcisi katılıyor ve böylece ortaya çıkan 59 üyeli kurul, seçim döneminin onda biri süresinde işleri yönetiyordu.

Halk Mahkemeleri olarak adlandırabileceğimiz "Jüriler" eski yunan demokrasisinde çok önemli bir konuma sahiptirler. Bir anlamda doğrudan demokrasinin temel taşlarını oluşturuyorlardı. Bugünkü mahkemelerden önemli bir farkla, bazı yürütme ve yasama ile ilgili yetkilere de sahiptirler.

Eski yunan demokrasisinin son önemli organını, Başkomutan ile on komutan yardımcısı oluşturuyordu. Her mahallenin seçtiği bir komutan yardımcısına karşılık, Başkomutan tüm Atina halkı tarafından seçimle işbaşına getiriliyordu. Üst üste seçilememe kuralının olduğu kadar, kura ile seçilme kuralının da tek istisnasına bu -oy yoluyla rütbe giyen- generaller oluşturmaktadır.⁴²

Bunların bütünü göz önünde bulundurulduğunda Antik Yunan dünyasında siyasal alanın katılımı esasa alan bir şekilde yapılandığı görülmektedir. Yunanlılar insanı, Aristoteles'in ifade ettiği şekliyle özü itibarıyla siyasi bir varlık şeklinde görüyorlardı. Zira bütün yurttaşlara toplumda yaşamının bir gerekliliği olarak siyasal sorumluluklar yüklenmiştir. Ancak bu yükümlülük temelde siyasal alan ile mahrem alan ayrımı temelinde şekillenmiş gibi görünmektedir. Yani Yunan polis yaşantısı özünde mahrem alana dokunulmayacak bir yer olarak bakar. Bu hususu destekleyici en ciddi argümanları ise Perikles'in meşhur söylevinde bulmaktayız:

"Bizim devletimiz azınlığın değil çoğunluğun çıkarlarını gözetmektedir. Bu nedenle de ismi demokrasidir. Herhangi bir anlaşmazlık anında herkes yasalar karşısında eşittir. Ancak konu kamu yaşamına katılmak olduğunda kim diğerlerinden daha üstünse yönetimde

⁴² A.g.e, s.67-68.

o bulunur. Atina'ya hizmet eden hiç kimse kendisinin fakir olmasından ya da o an için devletin bulunduğu güç durumdan dolayı utanç duymaz. Devlet içinde esas olan şey özgürlüktür. Fakat gündelik yaşamımızda özgürlükten yola çıkarak önümüze gelen herkese kötü davranmayız. Ya da bir insan maddi durumundan dolayı başkaları tarafından aşağılanamaz. Gündelik işlerimizde karşımızdaki insanları zorlayamayız.”⁴³

Buradan hareketle mahrem alanın korunabilmesinin ön şartının özgürlük ve siyasal bilinç olduğu rahatlıkla çıkarılabilir. Çünkü özgürlük olmadığında tiranca bir yönetim oluşacaktır ve hiçbir tiran yurttaşların özel hayatına saygı gösterdiği için tiran adını almaz. Özgürlük, siyasal kanattan da olsa insanların kendilerine karşı yapılan bir karşı duruşta haklarını savunabilmelerine yarayacaktır. Özgür olmayanların mahrem alanlarının olduğu iddia edilemez. Özgürlük Antik Yunan'da sadece erkeklerle sınırlı olduğu için incelemek kolay olacaktır. Örneğin kölelerin özgürlük alanı olmadığı için efendisi onun bütün hayatına hakimdir. Ona dair bütün kararları vermekte serbesttir.

Siyasal bilinç ise yurttaşlardan hareketle yöneticileri seçme farkındalığını gerektirir. Öncelikli olarak mahrem alanımızı korumak istiyorsak gerekli hukuksal düzenlemeleri yapabilecek kapasitede bir yönetici seçilmesi ya da yöneticiyi denetleyen farklı kişilerinde olması şarttır. Antik Yunan, görüldüğü üzere bunu yapıp uygulayabilme konusunda oldukça başarılıdır. Evet, dönemde hukuktan tam anlamıyla bahsetmek çok zor olsa da yönetici oldukça zorlu yollardan geçerek (en önemlisi de yaş ve tecrübe sahibi olarak) yönetici olarak seçilmektedir. Ama yine zorlu yollar yönetici olduktan sonra da sürmektedir. Çünkü yaptığı işleri halk ve halk temsilcileri kontrol altında tutmaktadırlar. Tüm bu sebeplerden ötürü de Antik Yunan'da insan olabilmek çok ciddi kıstaslar gerektirse de insansanız, yani erkekseniz sizin mahrem alanınıza müdahale oldukça zordur. Modern insanlar olarak bizim gözümüzden ciddi mahremiyet ihlalleri olmuş olsa da o dönemdeki yasaları kendi istekleriyle kabul ettikleri için onların gözünden bakıldığında mahrem alanları korunaklı durumdadır.

Diğer dönemler, özellikle de Ortaçağ gibi Antik Yunan'ın dini inancı siyasal alana çok da müdahil değildir. O dönemde Tanrı anlayışı elbette vardır. Hatta çok da kudretli birçok Tanrı'ya inanırlar fakat tasvir edilen Tanrılar'ın siyasallık ya da yurttaşların özel hayatları dışında bunlardan çok farklı görevleri bulunmaktadır. Kısaca dönem Tanrılarına

⁴³ Thukydides, *Peloponnesos Savaşları*, çev. Furkan Akderin, İstanbul: Belge yayınları, s. 87.

göz atıp Antik Yunan'ın genel çerçevesini tamamlamış olalım.

Bir dönemin yahut bir milletin düşünce biçimi araştırma konusu edildiğinde dini inanış önemli bir hale gelmektedir. Yunanlıların dini inanışlarından oldukça etkileyici mitolojik hikâyeler, destanlar vs. çıkmıştır. Çünkü onlar çok tanrılı bir inanışa sahiptirler. Deniz için başka, yer altı için başka ya da kadınları temsil eden daha başka tanrıları vardır. Böylesine somut nesnelerin bir tanrılarının olması aslında inanışlarının bazı özelliklerini ortaya dökmektedir. Yunanlıların Tanrılarının en önemli özelliklerinden biri onların antropolojik karakterde olmasıdır. İnsan özelliklerine sahip olan tanrı ve tanrıçalar insan formu heybetli varlıklardır. Örneğin Olympos dağında yaşayan tanrıların tanrısı Zeus pek çok tasvirde elinde bir şimşegi olan sakallı, heybetli ve diri bir erkek olarak tasvir edilir. Şimşek onun gök tanrısı olduğunu anlatmasının yanında bir ele sahip olması ve sakallarının olması ona antropolojik özellikler atfedildiğinin göstergeleridir.

Yunanlılar tanrıları için yılın belli dönemlerinde şenlikler düzenleyip eğlenceler tertip ederek hem tanrılarının hoşlarına gitmeye çalışırlar hem de kendileri eğlenirlerdi. Ayrıca tanrılara kurban keserek onlara karşı hissettikleri minnet borçlarını ödemiş olurlardı. Bu Antik Yunan'a sinmiş olan ve çoğu mitolojik öykünün temelini oluşturan tanrılar çoğunlukla Homeros ve Hesiodos' un anlatılarında rastlanır ve bir döneme kadar gerçekten etkisini sürdürmüştür. Fakat bahsedilen tanrıların insansal özellik göstermesinin olası bazı çıkarımları insanların artık onları tanrı vasfından indirmesine neden olmuştur. Tanrılar arası hiddetlenmeler, kıskançlıklar, aldatmalar vs. tanrısal bir karaktere atfedilemeyecek kadar kötü şeyler olduğu için bu düşünceye bazı eleştiriler getirilmiştir. Bu eleştirilerden ilkinde yine dönem içinden bir kişi olan Xenophanes getirir.

"Xenophanes'e göre Homeros ve Hesiodos tanrılara, hırsızlık, zina ve birbirlerini kandırma gibi insanlar arasında ne kadar ayıp ve kusur varsa hepsini yüklemişlerdir. Ayrıca ölümlüler, tanrıların doğduklarına, elbise giyip konuştuklarına ve kendileri gibi bedene sahip olduklarını düşünürler. Yine herkesin kendi özelliklerine göre tanrıyı tasvir etmesine karşı çıkarken Etiyopyalıların küt burunlu ve siyah bir tanrı, Trakyalıların parlak mavi gözlü ve kırmızı saçlı bir tanrı tasvir ettiklerini söyler. Şayet atlar, sığırlar ya da aslanların elleri olsaydı ve de tıpkı insanlar gibi elleriyle resim yapabiliyor olsalardı tanrılarını, atlar at gibi, sığırlar sığır gibi çizerlerdi diyerek insan suretinde yapılan tanrı tasvirlerini hicveder. Kısaca, Xenophanes, antropomorfizme yani tanrıların insan şeklinde

tasvir edilmesine karşı çıkar ve daha çok –insani anlamda- fiziksel aktivitede bulunmayan, bedensel değil tinsel bir varlığı olan ancak düşünce gücüyle her şeyi kontrol altında tutan bir tek tanrıya inanır."⁴⁴

2.2. Sofistler ve Sokrates'te Siyasal Alan ve Mahremiyet

2.2.1. Sofistler

Sofistler ve Sokrates Yunan dünyasında siyaset meselesi ele alındığında bir mihenk taşı olma özelliği gösterir. Çünkü Sokrates her ne kadar bir ahlak filozofu olarak bilinse de, O görüşleri arasında (hatta görüşleri ve davranışları arasında) bir bütünlük olan, sistematik, bir düşünür olmuştur. Sofistler ise temel prensipleri "insan" olan bir düşünce yapısının içinde olduklarında siyasetle ilgilenmemeleri düşünülemezdi.

Sokrates, "bildiğim tek şey hiçbir şey bilmediğimdir." diyerek bitmek tükenmek bilmeyen sorgulayıcı tavrını belirtmiştir. Bu her şeyi sorgulama hali ya da verilen cevapların doğruluğunda şüphe etme hali sistematik bir düşünür olmasından kaynaklı olarak bütün felsefesine sinmiştir. Dolayısıyla da Sokrates'in siyaset düşüncesinde de bitmek bilmeyen bir sorgulama halini çok rahatlıkla bulabilmekteyiz. Sofistler ise yine değinileceği üzere kendilerinde olan "kesin" bilgileri başkalarıyla para karşılığında paylaşmaktadırlar. Bu yöntem Sokrates'e oldukça uzaktır. Çünkü o, insanlarla konuşup bilgi doğurtma çabasındayken hiç kimseye kişinin ihtiyacı olan veya kişinin öğrenmek istediği bilgiyi altın tepside sunmamıştır. Bu çalışmada bu iki farklı "ekolün" bir arada ele alınmasının nedeni ise tam olarak bu farklılığı ve dönemsel şartlara bağlı olarak nedenlerini göstermektir.

Sofistleri ele aldığımızda öncelikle onların kim olduğuna bakmalıyız. Sofistler en kaba tanımıyla ücretli öğretmenlerdir. "Kökence kötü bir anlam taşımaz 'Sophist' sözcüğü. Olanaklı ölçüde 'profesör' sözcüğüyle amaçladığımızı anlatır. Sophist, geçimini gençlere, pratik yaşamlarında yararlı olacağı düşünülen belirli şeyler öğretmekle sağlayan adamdır."⁴⁵ Sofistlerle ilgili sorunun en büyüğü onların verdikleri derslerden para talep etmeleri olmuştur. Hatta çoğu zaman onlara bu yaptıklarından dolayı güvenilmemesi gereken kaypak kişiler olduklarına dair yakıştırmalar yapılmıştır.

Sofistler genel olarak felsefe tarihinde iki gruba ayrılarak incelenir. Ahmet Arslan'ın

⁴⁴ Batuk, 2009: 30- 31

⁴⁵ Russell Bertrand, *Batı Felsefesi Tarihi 1*, çev.Muammer Sencer, Say Yayıncılık, 2000 s.185

İlkçağ Felsefe Tarihi 2 kitabındaki sıralamaya göre şu şekilde ele alabiliriz; Birinci kuşak sofistler; Protagoras ve Gorgias, Prodikos ve Hippias'tır. İkinci kuşak sofistler ise; Antiphon, Thraxsymakhos, Kallikles, Lykophron ve Kritios'tur.⁴⁶ Bu iki kuşak arasında ele alınmaya değer farklılıklar vardır. Öncelikle sofistlerin oluşmasını sağlayan ana etmen eğitim olmasına rağmen bu konuda dahi iki kuşak arasında farklılıklar görülür.

"Daha önce değindiğimiz gibi genel olarak ilk kuşak sofistlerinin daha ölçülü, daha ağırbaşlı ve değerler konusunda daha muhafazakâr bir görüntü sergilemelerine karşılık, sonraki sofistlerde, belki Atina'nın değişen, bozulan siyasi ve ahlaki atmosferinin de etkisi altında daha ihtilalci, daha yıkıcı, hatta hiçbir sınır tanımayan düpedüz ahlak-dışı (immoral) görüşlerin ortaya çıktığını görüyoruz. Protagoras'ın bilinemezliği Kritias' ta çok açık bir tanrı tanımazcılığa, birey savunması Thraxsymakhos' ta insanüstünün yüceltilmesine, göreciliği siyasi şüpheciliğe, eşitçiliği "Güçlü olan haklıdır." öğretisine yerini bırakmaktadır. Eski sofist' in amacının insanı devlet için olmasa bile devlet içinde eğitmek olmasına karşılık ikinci ve ya üçüncü kuşak sofisti onu devlete karşı, yurttaş geleneğine karşı eğitmek parolası ile ortaya çıkmaktadır."⁴⁷

Bu farklılaşmanın esas nedeni ile ilgili kesin bir bilgi yoktur. Fakat dönemin ekonomik, siyasi vb. şartlarının oluşan felsefi sistemler üzerindeki etkisi büyük oranda göz ardı edilemeyeceğinden ötürü Atina'nın tarihinde önemli yeri olan Peleponnes savaşlarının etkisi olabilir. Sofistlerle aynı dönemde girilen bu savaş 27 yıl gibi uzun bir süreci içermektedir. Bu sürecin içinde Atina ve Atina halkı çok fazla değişiklikle yüz yüze gelmek zorunda kalmıştır. Örneğin; Perikles demokrasisi sona ermiş, Perikles ölmüş arkasından bir süre oligarşi-tiranlık yönetimleri hüküm sürmüştü ve yine arkasından çok da sağlam olmayacak demokrasi denemesi getirilmiştir. Bu süreçte ekonomik ve siyasi olarak çok güçlü görülen Atina gerilemiş ve en sonunda da çökmüştür. Tüm bu yaşananlar öğretilerinde siyasi ve ekonomik durumlara göre değiştirildiği algısı yaratan sofistler için alt üst olmaya uygun bir zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla eğer sofistlerin yarattıkları bu algı eğer doğruysa birinci ve ikinci kuşak olarak ayrılmalarının nedeni bu durum olabilir.

1. kuşak sofistler arasında Protagoras ve Gorgias'ın isimleri sayılabilir. Bu isimlerin önemli bir yanı da Platon'un kendilerini ele almasıdır. Örneğin Protagoras diyalogunda

⁴⁶ Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi Sofistlerden Platon'a*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, sayfa: 25-72.

⁴⁷ A.g.e, s: 75-76.

erdemini öğretilip öğretilmeyeceği üzerinde durulur. Protagoras' a göre erdem öğretilir zaten de öğrenilmesi gerekmektedir. Çünkü erdemini öğrenilmesiyle birlikte insanlar iyi bir yurttaş olmayı da öğrenmiş olacaklardır. Dolayısıyla da bu zincirin tamamı aslında siyaseti oluşturacaktır. Bu erdem eğitiminin en temeli de ailede başlamalıdır.

*"Az önce kanıtladığımız gibi, erdemini okullarda ya da özel derslerde öğretilmeyeceğine inanmışlardır. Çünkü onun öğretilir ve öğrenilir bir şey olduğuna inandıkları halde, çocuklarına bilinmemesi ölüm cezasına yol açmayan şeyleri öğretirler de; bilinmemesi çocuklarının ölüm cezasına çarptırılmasına, sürgün edilmesine, ölüm cezasından başka mallarına da el konmasına, kısacası ocaklarının sönmesine yol açabilecek erdemi öğretmez, öğrenmeleri için de ellerinden geleni yapmazlar, öyle mi? Kabul edilmesi imkânsız bir şey bu, Sokrates."*⁴⁸

Protagoras hakkında söylenebilecek şeylerden biri de onun toplumsal düzen yanlısı biri olduğudur. Protagoras' ın tezlerinde mahrem olana ilişkin doğrudan bir bilgi elde etmesek de O'nun toplumsal düzen yanlısı ve erdemini öğretilmeyeceğini ileri süren tezinden hareketle mahrem olana ilişik bakış açısına dair birkaç çıkarımdan bulunmaya hakkımız olabilir. Erdemini öğretilir olduğu görüşüyle topluluğun erdemli insanlar sayesinde istenilen formlara sokulabileceği sonucuna varılabilir. Kaldı ki toplumsal düzenin önemli olduğunu söylemesiyle de bu erdem öğreticileri tarafından düzenlenmeye çalışılan o formların alt yapısı doldurulmuştur. Bu sistemde mahrem olan şeyler erdem adı altında bir düzenliliğe ulaştırılması amaçlanabilir. Bu durumda haliyle de sofistlerin para karşılığında sitenin yönetiminde söz sahibi edebilecek bilginin önemini açıkça yansıtmaktadır. Ayrıca Protagoras'a göre doğruluk göreceli olmasına rağmen toplumsal düzen öğretilir.

"Protagoras, kendine atfedilen mitosta açıkça öğrettiği şeyin bir konusu olduğu, örneğin polisten polise değişse de bir siyasal doğruluğun var olduğu kanısındadır."⁴⁹

Protagoras'ın ardılı olan Gorgias, yine siyasetle ilgilenir. Fakat konuya farklı bir açıdan bakmakla birlikte daha sonra siyaset felsefesinde çok tartışılacak olan aynı zamanda çok önemli olan toplum sözleşmecilerinin ilk başını oluşturur. Çünkü Gorgias, Protagoras gibi farklı sitelerde farklı doğruların olduğunu değil, temelde oluşturulması gereken mantığın aynı olduğunu belirtir. Bu yüzden insanın istekleri vardır. Bu istekler sonucunda

⁴⁸ Platon, *Diyaloglar (Protagoras)*, Remzi Kitapevi, İstanbul, Eylül 2016, s.407

⁴⁹ Ağaoğulları, 2015, s:71

devlet oluşturulur. Fakat Sofist düşünce kendisini yine gösterir. Ve bu noktada her ülkenin isteklerinin değişebildiğini dolayısıyla da tüm yasaların değişebileceğini ifade eder.

“Bir diğer önemli sonuç, devletin insanın var olduğu andan beri var olmadığına ilişkin kabuldür. İnsan var olmuş, belirli bir tecrübeden geçmiş ve ancak ondan sonra devlet belirlemiştir. Bu da devletin yaşının insanın yaşıyla aynı olmadığı, baştan beri devlete içkin olunmadığını işaret etmektedir. Bununla ilgili bir başka önemli saptama, belirli bir tecrübenin ardından beliren devlet, siyaset sanatına herkes sahip olduğuna göre, şu ya da bu grubun iradesi, arzusu doğrultusunda kurulmamıştır. Devlet, herkesin ortak arzu ve istencinin bir ürünüdür, bir anlamda bir tür sözleşme düşüncesine atıf yapılmakta ve devlet ortak bir sözleşmeye dayandırılmaktadır. Devleti, tarih-üstü temellerinden tarihin belirli bir aşamasına, insanın bir aracı olma vasfına indiren Sofist düşünce, aynı zamanda, devleti ve yasaları da değişime açık hale getirmiş olur. Mademki devletin kendisi bir amaç değildir, yasalar da insanüstü ya da seçilmiş özel bir grubun ürünü değildir ve amaçları bellidir, o halde, insanların, değişen isteklerine uygun olarak polis ve yasalar da değişebilir.”⁵⁰

Sofistlerin en sevilen, en çok fikirleri benimsenip dinlemeye gelinen bir o kadar da para kazanan ilk kuşağından sonra yine siyasetle ve insanla iç içe olan fakat artık daha fazla muhalefet olan sofistlerin diğer yüzüyle yani ikinci kuşakla karşılaşmaktayız. İkinci kuşak sofistler denildiğinde akla Antiphon, Thraksymakhos, Kallikles, Lykophron ve Kritias gelmektedir. Bu kuşak sofistlerin en yıkıcıları olarak adlandırılmalarına rağmen ileriki dönemlerde çok önemli tartışma konusu olmuş doğa-yasa ve/ya doğa durumuna yasanın etkilerinin temelleri bu dönemlerde dir.⁵¹

İkinci dönem sofistlerinden Antiphon, Yunan tarihinde bir ilki ortaya atar. Dönem şartlarında Atina'da insanlar kadın- erkek diye ayrılmanın yanı sıra bilindiği üzere vatandaş-meteikos (yabancı) olarak da ayrılmaktaydı. Antiphon bu durumu dile getirip böyle bir ayrımın olmamasını söylemiştir. Bunu söylerken temellendirme olarak da insanın doğasını ortaya atmaktadır. İnsan doğası gereği aynıdır. Dolayısıyla da yabancıların daha fazla vergi vermesi gibi onları siyasi olarak da ayıran bir durum olmamalıdır.

"Antiphon' un bu görüşü ile Yunan dünyasının, bu dünyanın görüşlerini dile getiren yazarların ve filozofların en sevdikleri bir ayrımı, Yunanlı- Barbar ayrımını kesin bir dille

⁵⁰ Ağaogulları, 2015, s:72

⁵¹ Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi 2*, 2006, s: 75-76

*reddettiğini görüyoruz: Hepimiz ağızımızla, burnumuzla nefes alıyor, yemeğimizi ellerimizle yiyoruz. Eğer doğa bakımından bir farkımız yoksa soylu insanlara, iyi ailelerden gelenlerle, öyle olmayanlardan farklı muamele etmemizin gerekçesi nedir? Soylularla soylu olmayanlar arasında doğaları bakımından bir fark olmadığı gibi Yunanlılarla Yunanlı olmayanlar arasında da doğa bakımından bir fark yoktur. Böylece Yunan dünyasında soylularla soylu olmayanlar arasında var olan ve devam ettirilen ayrımın bir temeli olmadığı gibi, Yunanlı ile Yunanlı- olmayanlar arasında korunmak istenen ayrımın da doğal bir temeli yoktur. Bunun sonucu bütün insanların eşitliği ve dünya vatandaşlığı görüşü olacaktır."*⁵²

İnsanların doğaları gereği farklı olmadıklarını savunan Antiphon için bu farklılaşmayı, ayrımlaşmayı yapan şey yasalardır. Bu görüş biraz daha ileriye götürüldüğünde ortaya bu görüşün yabancı- vatandaş ayrımını kapsadığı kadar kadın-erkek ayrımını da kapsayıp kapsamadığı çıkar. Çünkü eğer insanlar doğaları gereği eşitse kadın-erkek arasındaki ayrımında olmaması gerekmektedir. Bilindiği üzere Yunan dünyasında kadın o kadar çok görünmezden gelinmiştir ki artık bunun Yunan dünyasının genel karakteri, genel ruhu olduğu söylenir. Fakat Yunan dünyasının özeliği olan bu görmezden gelme Antiphon' un görüşleriyle değişmeyecektir. Herkesin doğaları gereği yasalar önünde birbirleriyle eşit olması görüşü bir sonraki adımda kadın-erkek arasındaki ilişkiye/ ilişkisizliğe uzanıyor olsa da o döneme bariz bir etkisi olmamıştır.

Aynı dönemde yaşamış olmalarına ve her ikisinin de sofist olarak anılmasına rağmen Antiphon' un görüşlerini benimsemeyen düşünür olarak Thraksymakhos verilebilir. Çünkü Thraksymakhos Antiphon'dan hareketle eğer bir doğa-yasa ayrımı kabul edilecekse bu, insanların birbirleriyle eşit olmasının yanı sıra, doğa kanunlarının da hüküm sürebileceği anlamına da gelebileceğini gösterir. Yani insanlar eğer ki doğal durumda birbirleriyle eşitse burada muhakkak ki daha güçlü, daha kuvvetli, daha zeki gibi ölçümlere dayalı olarak sivrilecek biri ya da birileri olacaktır. Thraksymakhos burada bu öne çıkan kişilerin devleti yönetmesinin en uygunu olduğunu belirtir. Bu nokta Antiphon'un kendi silahının kendisine dönmesinden başka bir şey olmayacaktır.

Sofistler hakkında dönemde ortaya attıkları ilk şeyler arasında toplumsal sözleşme vardır. Modern dönemde de yankı bulan toplumsal bir sözleşme fikri ortaya 30' lar

⁵² Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi 2*, 2006, s.58-59

hükümetinin bir üyesi olan Lykophon tarafından dillendirilir. Bir başka ilk olarak ise Kritios' tan bahsedilir. O da dinin siyasal amaçlarla kullanımından söz eden ilk filozoftur.

2.2.2. Sokrates

Sokrates, Platon ve Aristoteles kadar Antik Yunan siyasetinde etkin olmasa da o siyasi duruşu, yaşamını yönlendirmesi, yasalara saygısı gibi nedenlerden ötürü bu konu içerisinde ele alınması gereken düşünürlere dendir. Sokrates'in yaşamı boyunca savunduğu şeylerle yaptığı şeyler hep paralel gitmiştir. Bu paralellik, bütünlük ölümü sırasında da geçerlidir. Sokrates idam cezası verildiği için ölmüştür. Dönemde sözü geçen kişiler tarafından gençleri baştan çıkardığı ve devletin Tanrılarına inanmadığı gibi nedenlerle suçlanmıştır. Her ne kadar bunların doğru olmadığını düşünüyor da olsa verilen cezayı çekmiş arkadaşlarının kaçma kurtulma yahut da cezayı paraya çevirtip onu ödeme tekliflerini geri çevirerek saati geldiğinde baldıran zehrini içmiştir.

Sokrates hakkında bilinen şeyleri kendisi kaleme almamıştır. Onun hakkında günümüze ulaşan bilgileri Platon, Ksenofanes ve biraz da Aristoteles'ten öğreniyoruz. Özellikle Platon'un eserleri Sokrates'i anlamak için büyük bir hazine nitindedir. Dönemlere ayrılan eserlerde gençlik dönemi içinde yer alanlarda (Sokrates'in Savunması, Kriton, Euthyphron, Lakhes, İon, Kharmides ve Lysis) konuşmacının Sokrates'in kendisi olduğu kabul edilir.

Öncelikle Sokrates politika üzerine belli düzeyde eğitime sahip olmasına karşın mevkili bir devlet adamı değildir. Yaptığı tek şeyin halk kurulu üyeliği olduğunu belirtir. *"Atinalılar, şu ana kadar yaptığım tek kamu görevi, halk kurulu üyeliğidir."*⁵³ Çok açıktır ki, Sokrates hiçbir zaman yasa koyucu olmamıştır. O sadece ortada olan yasalara uymayı kendine görev edinen bir yurttaş konumundadır. *"Bildiğim tek şey hiçbir şey bilmediğimdir."* sözünün altını bir noktada yasalara uyararak da doldurmaktadır. Çünkü kendini bilgisiz olarak atfederken en bilge olarak gördüğü kişiler arasında ilk sırayı devlet adamları almaktadır.

Sokrates, tüm anlatılanlara bakıldığında agorada dolaşp insanlarla çeşitli meseleler hakkında tartışan, soru soran ve insanları eğer ki yanlış biliyorlarsa doğruya yönlendirene kadar sokratik yöntem adı da verilen doğurtma yöntemiyle doğruya yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu verdiği doğru bilgileri de bir sınıf ortamında ya da bir eğitici

⁵³ Platon, *Sokrates'in Savunması*, İlgü Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2017, s.47.

konumunda yapmamaktadır. Rastgele her yerde (dost meclisleri, agoralar, gerektiğinde mahkemeler vs.) bu tarz konuşmalar yapmak O'nun en belirgin özelliklerindedir. Dolayısıyla bu konuşmalardan veya bilgi aktarımından herhangi bir ücret ya da herhangi bir şeyle takas da talep etmez. Bu nokta Sokrates'in sofistlerden hoşlanmamasının en büyük nedenlerinden biridir. Çünkü Sokrates para almaz. Onun için para önemli değildir. (Keza ölmeden önce mahkemede hiç parasının olmadığını söylemesi bunun en büyük göstergelerinden birisi de sayılabilir.) Sokrates, tüm bunları Tanrı için yapmaktadır.

*"Çünkü bu, bana Tanrı'nın buyruğudur ve şuna inanıyorum ki; bu kentte benim Tanrı'ya hizmetimden daha büyük bir iyilik olmamıştır. Çünkü ben yaşlı ya da genç hepinizi, öncelikli olanın bedenleriniz ya da paralarınız olmadığına, her şeyden önce ruhunuzu, en iyi ruh yapmak için kaygı duymanız gerektiğine inandırmaya çalışıyorum."*⁵⁴

Bunun sonucunda kendisine takılan "at sineği" yakıştırmasından da hiç utanmaz, çekinmez. Çünkü ona göre kendisine bu yakıştırmayı Tanrılar yapmıştır.

*"Çünkü eğer beni öldürürseniz, gülünç bir benzetme yapmama izin verin; Hem büyük hem cins; ama büyüklüğünden dolayı ağır ve dürtülmek isteyen bir ata benzeyen devleti yerinden oynatmak için, Tanrı'nın musallat ettiği benim gibi bir atsineğinin yerine geçecek birini kolayca bulamazsınız. Ben, Tanrı'nın devletin başına sardığı o atsineğiyim ve her gün, her yerde sizi sıkıştırıyor, uyandırıyor, azarlıyor ve sizi bırakmıyorum."*⁵⁵

Kendisine atsineği yakıştırması yapıldığı için bir pişmanlık duymayan Sokrates son nefesine kadar bu yakıştırmaya layık biri olmuştur. Aynı zamanda da her konuda soru sorup cevap aramıştır. Daha çok erdemi sorguladığından olsa gerek bir ahlak filozofu olarak anılsa da bu yargı yıkılmalıdır. Çünkü mal edinme hakkından, çocuk eğitimine kadar pek çok konuda fikrini beyan etmiştir. Bu söylediği şeylerden de Sokrates'in mahrem olana dair algısına da izlenimler de edinebilmekteyiz.

Öncelikle döneme sinen anlayış Sokrates'te de çok net olarak görülmektedir. Erdemli bir insan her zaman babasının ve eğer kişi köleyse efendisinin kendisinden üst bir konuma yerleştiğini bilir ve onlara karşı gelmek hakkına asla sahip değildir. Baba yahut efendiden daha üstte ise tabii ki devlet veya yasalar bulunmaktadır. Bunlara karşı gelmek Sokrates için

⁵⁴ A.g.e, s. 43.

⁵⁵ A.g.e, s.44-45.

uygun değildir. Çünkü kişiye pek çok iyilik yapan pek çok fırsat sunan devlet ya da baba ya da efendi herhangi bir isyanda ya da haksız davranışta bunun hesabını sorma hakkına sahiptir.

"Ne yani! Seninle baban ve efendin (eğer bir efendin varsa) arasında eşitlik yokken; onun sana yaptığını sende ona yapmak, küfre küfür, yumruğa yumruk ya da buna benzer bir şeyle karşılık vermek hakkına sahip değilken, yurduna ve yasalarına karşı bu hakka mı sahip olacaksın? Haklı bulduğumuz için seni mahvetmek istiyorsak, sen de imkânların ölçüsünde bizi, yasaları ve yurdunu yok edebilecek, bir şeye kalkışırken ve üstelik gerçekten erdemli biri olduğun halde, doğru bir şey yaptığını mı ileri süreceksin?"⁵⁶

Kriton' un Sokrates'i ölüm cezasından kaçırma gibi devlete ve yasalara karşı gelme düşüncesinde Sokrates'in söylediği bu sözler yasaların yaşama hakkını dahi elden alabilecek bir güce sahip olduğunu açık seçik anlatmaktadır. Oysaki yaşama hakkı kişinin en temel haklarından biri sayılıp kişinin mahrem alanına/ özel alanına dâhil edilmektedir. Bu durumda yaşama hakkının mahrem olduğu kabul edildiğinde siyasal alanda yer alan otoritenin verdiği kararlar haklar günümüz düşüncesinde bağdaşmamaktadır.

Sokrates'in söylediklerine göre siyasal otorite verdiği ceza ya da ödüllerle yurttaşların yaşamasını belirlemekle kalmamaktadır. Evlilik, çocuk yapma ve yapılan çocukların eğitimi de tamamen devlet kontrolünde bulunmaktadır. Aynı zamanda Sokrates'in bunların yanlış olduğuna dair bir söylemi bulunmadığını da göz önünde bulundurursak "devlet kontrolünde bulunmalıdır." ifadesi de yanlış bir kullanım olmayacaktır. Yine pasajlardan hareketle siyasal otoritenin yurttaşların mahrem alanlarına bu kadar çok müdahil olmaları Sokrates gibi erdemli kişilerin herhangi bir cezası durumunda devlete karşı gelmemelerini istememelerinden dolayı da olabilir. Çünkü devletin amaçlarından biri erdemli yurttaş yetiştirmek diğeri ise yurttaşları kontrol altına tutabilmektir. Bu tür bir varsayıma oldukça erdemli kabul edilen Sokrates'in söylemleri neden olmaktadır;

"Peki ya yasalar bize 'Seninle anlaşmamız bu muydu Sokrates? Sitenin verdiği hükümlere uymak zorunda değil miydin?' derlerse? Bu sözlere şaşarsak da şöyle derlerse: 'Söylediklerimize şaşmayı bırak da, cevap ver, Sokrates. Söyle bakalım. Yok etmeye kalkıştığına göre neyle suçluyorsun bizi? Önce yaşamını bize borçlu değil misin, baban annenle bizim yardımımızla evlenip doğurtmadı mı seni? Söylesene, aramızdan evlenmeleri

⁵⁶Platon, *Diyaloglar (Kriton)*, 2016, s.290 .

düzenleyenlere bir kusur bulabilir misin?' Bulamam, derim. 'Ya çocuğun yetiştirilmesini, eğitilmesini, öbürleri gibi senin de gördüğün eğitimi düzenleyenlere? Aramızdan bunlarla görevli olanlar babana, sana müzik ve beden eğitimi öğrettirmesini öğütlemekle haksız mıydılar?' Haklıydılar, derim. 'Peki ama, doğduktan, yetiştirildikten, eğitildikten sonra senin ve soyundan geleceklerin bizim çocuğumuz, kölemiz olmadığını iddia etmeye cesaret edecek misin?''⁵⁷

Devletin çocukların eğitimiyle ilgilenmesi Atina'da tek taraflı değildir. Erdemli, başarılı ve sağlıklı bir birey yetiştirmek için çocuklar ergenlik döneminde geldiğinde çocuklara uygun alana onları yönlendirmeyi babalar bir görev bilmişlerdir. Hatta bu konuyla ilgili Sokrates'e fikrini soranlar da olmuşlardır. *Lakhes* diyalogu Nikias ve Lakhes' in Sokrates'e çocukların silahlı dövüş öğrenmelerini uygun bulup bulmadığını sorarak başlamaktadır. Dolayısıyla Sokrates sadece bir at sineği rolünde değil bir "otorite" konumundadır.

Mahrem olan meselelere Antik Yunan gözünden bakmaya devam edildiğinde cinsel ilişki meselesi de ele alınmalıdır. Sokrates iki kadınla evlilik yapmıştır. Aynı zamanda genç ve yakışıklı erkeklerden hoşlandığını da bazı diyaloglardan çıkarılabilir. Bu diyaloglardan bu meselenin en çok ele alındığı ise *Şölen* olmuştur. *Şölen*'de Sokrates'in Alkibiades ile olan münasebeti açıkça ortaya konmaktadır. Yanı sıra Sokrates'in sadece kendisinden hoşlanmadığını başka genç ve yakışıklılardan hoşlandığını bildiren pasajlar bulunmaktadır. "Sokrates, biliyorsunuz, güzel delikanlılara düşkündür, hep onların peşinde gezer, kendinden geçer onları gördü mü?"⁵⁸ Fakat bu esnada belirtmekte fayda var ki, Sokrates bu tür ilişkilerini sadece bedensel zevkten ibaret görmemiştir. Onun için ilişki kurduğu insanlarda beden güzelliğinden kişinin bilgisine uzanan görünmez bir yol vardır desek yanlış olmaz.

Sokrates'in kadın ve genç delikanlılardan hoşlanması O'nun hakkında bir anekdot olmaktan öte devletin yönetimi hakkında büyük çıkarımlara da gebe dir. Bu mesele (yani Sokrates'in genç delikanlılarla ilişkisi) *Şölen*'den anlaşılacağı üzere bir dost meclisinde de konuşulmaktadır. Yani sadece 2 kişinin bildiği bir mesele olmaktan uzaktır. Birden çok kişinin bilmesi de aleyhte ya da lehte olmamıştır. Şöyle ki, Sokrates değinildiği üzere

⁵⁷ A.g.e, s.289-290

⁵⁸ Platon, *Şölen*, çev: Azra Erhat- Sabahattin Eyuboğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, Temmuz 2000, s.68.

gençleri baştan çıkarma ve başka Tanrılara inanma gibi nedenlerden ötürü ölüm cezasına çarptırılmıştır. Eğer ki dönemde cinsel ya da gönül ilişkilerine bağlı sert kurallar olsaydı Sokrates'in bu konu hakkında da cezalandırılması gerekmekteydi. Sokrates'in bu konuda cezalandırılmaması bunun Antik Yunan yasalarına yer aldığına da göstergesidir.

Sokrates bazı kriterleri olsa da eşcinsel ilişkiye uzak değildir. Sokrates evlenme, çocuk yapma ve kısmen de eşcinsel ilişki gibi durumların yasaya bağlı olduğunu kabul eder. Aslına bakılırsa bu, dönemin genel kavrayışı, anlayışıdır. Dönemde bu düşünce yapısı hâkim olduğu içinde Sokrates bunları düzenleyen siyasal otoritelerin mahremiyete bir darbe vurduğunun muhtemelen farkında değildir. Bu durumda o dönemin mahremiyet anlayışı ve yasalarla olan ilişkisi yahut da Sokrates'in yasalara tabir-i caizse sorgusuz sualsiz bağlanması tartışılmalıdır. Fakat açıktır ki, her şeyi derinlemesine inceleyen, sorgulayan Sokrates'in yasalara bu denli bağlı olmasının tek bir nedeni vardır. O da, erdemli bir yurttaş olmasıdır.

Son olarak Sokrates cinsiyet eşitliği hakkında da söylemlerde bulunmuştur.

“Sokrates, iki cinsiyetin eşitliği olasılığı üzerine bir tartışmaya girer. Erkeklerin doğa gereği kadınlardan farklı olduğu kabul edilir. Dolayısıyla faaliyetleri farklı olmalıdır. Ancak, erkekler ve kadınlar arasındaki bu doğal farkın politik olarak önemli olup olmadığı sorulmalıdır. Sokrates kesinlikle hayıra işaret eder.”⁵⁹

2.3. Platon'da Siyasal Alan ve Mahremiyet

Siyaset söz konusu olduğunda Platon çoğu zaman güvenli bir liman olarak görülür. Çünkü anlatmak istediklerini bize aktarmak için pek çok kitap yazmıştı. Böylece görüşleri arasındaki ilişkisellik bağı açık hale gelmiştir ve ikinci ya da üçüncü kişilere gerek kalmamıştır. Bilindiği üzere Platon'un siyasetini konu alan 3 büyük eseri vardır. Bu eserler *Devlet*, *Devlet Adamı* ve *Yasalar* olarak sıralanabilir. Fakat ünlü düşünürün eserlerinde büyük bir handikap bulunmaktadır. Şöyle ki Platon'un eserleri, eserlerinin geneli göz önüne alındığında daha sonraki felsefe tarihçileri tarafından 3 gruba (kısmen 4 grup) ayrılmıştır. Çünkü eserler incelendiğinde Platon'un görüşleri arasında bariz farklar görülmektedir. Gençlik dönemi olarak adlandırılan bu dönemde genellikle hocası Sokrates'in görüşlerini kaleme aldığı kabul edilir. Olgunluk dönemi kendi düşünceleri olarak ele alınırken yaşlılık döneminde yine olgunluk döneminde ele aldığı konuları tekrar incelediğini bazı noktalarda

⁵⁹ Strauss Leo, *Devlet*, s.263.

ise değişimlere gittiğini açıkça görmekteyiz. Siyasi görüşlerini ele aldığı kitaplarından *Devlet*'i olgunluk dönemine, *Devlet Adamı* ve *Yasalar*' ı ise yaşlılık dönemine dâhil edebiliriz. Fakat yaşlılık dönemine ait olan iki eser arasında da bazı farklılaşmalar, değişimler görmek mümkündür. Bu değişimler sırası geldiğinde ele alınacaktır. Şimdi Platon'la ilgili kabul edilegelmiş görüşlerin doğruluğu tek tek kitapları incelenerek ele alınmaya çalışılacaktır.

İlk olarak Platon'un siyasal alanını nasıl kurduğu ve halk olarak kabul edilen kesime kimlerin hüküm sağladığını anlayabilmek için hangi yönetim şeklini uygun bulduğunu incelemekte fayda var çünkü bu siyasal alanı anlamaktan ziyade halkın mahrem alanındaki özgürlüğü anlayabilmek için ipuçları sağlayacaktır.

Platon, her kitapta en iyi yönetim biçimi değiştirir, farklı sıralamaya koyar. Ama bütün bunları yaparken de bu biçimlerin birbiriyle ilişkide olduğunu kabul eder ve neden sıralamaları o şekilde yaptığına dair rasyonel açıklamalarını da yapar. Platon, *Devlet*'in 8. kitabında en iyi yönetim biçimleri başlığını ele alır. Orada 5 çeşit yönetim ve buna bağlı olarak da 5 çeşit ruh yapısının olduğundan bahseder. Bireyin (yöneticinin) sahip olduğu ruh bir süre sonra şan, şeref, para gibi etkenlerle yozlaştığında ise bu yönetim biçimleri de birbirine dönüşür. Buna göre en iyi yönetim biçimi aristokrasidir. Ve aristokratlar en iyi ruha sahip olan kişilerdir. Bu yüzden bu sınıfa layık görülmüşlerdir. Aristokrasinin arkasından yönetim biçimleri en kötü olana doğru timokrazi, oligarşi, demokrasi ve tiranlık olarak sıralanır. Demokrasinin vaat ettiği o özgürlük, toplumda kargaşanın oluşmasıyla beraber sönecek ve yerine de tiranlık denen köleliğin hâkim olduğu yönetim gelecektir. Platon, haliyle tiranlığı övmez çünkü kargaşayı kapatmak için iktidar olan kişi yöneticilik bilgisine sahip olmadan yani cahilce yönetmeye başlayacaktır. Dolayısıyla da halk için verilen keyfi emirlerin ardı arkası kesilmeyecektir. Oysa aristokrasi de durum tam tersidir.

Devlet adamı kitabında ise gruplandırma şekli değişir. Bu sefer yönetim şeklini belirlemede kullandığı ölçütler de gün yüzüne çıkmaktadır. Bu ölçütler; rıza, liyakat ve hukuktur. "Söz konusu sınıflama aslında bir bölümüyle, yani sırasıyla timarşi, oligarşi, demokrasi ve tiranlık gibi dört yönetim türünden oluşan bir sınıflama olarak Devlet'te de vardır. Bununla birlikte, o, *Devlet*'te daha ziyade psikolojik bir zemin üzerinde oturtulmuştur. Yani yönetimler, yöneticide baskın olan güce ya da psikolojik ilkeye göre sınıflanmıştır. Platon'un *Devlet Adamı*' nda gündeme getirdiği sınıflama daha ayrıntılı

sınıflama olup, esas itibariyle politik ve hukuki bir zemin üzerinde yükselir."⁶⁰ Bahsedilen bu ölçütler uygun olarak işlediğinde farklı işlemediğinde farklı yönetim biçimleri iyidir. Temel olarak 3 tür yönetim şekli bulunur. Bunlar tek kişi yönetimi, birkaç kişiden oluşan yönetim ve çok kişinin söz sahibi olduğu demokrasidir. Demokrasi hariç diğerleri bu söylediğimiz ölçütlere uyulduğunda ve uyulmadığında yönetim iyi ya da kötü hale gelebilmektedir. Daha açık bir ifadeyle tek kişi iktidardayken yönetim hem monarşi hem de tiranlık olabilir. Bu yöneticiyle ve halkın ona verdiği yetkilere göre değişir. Ya da birkaç kişiden oluşan yönetimde yine bir önceki örnekte olduğu gibi oligarşi ve aristokrasi olabilmektedir. Burada iyi kabul edilen yönetim türü ise aristokrasidir. "Liyakat ve yasaya itaat açısından, Platon'un sıralaması monarşiden aristokrasi ve demokrasiye doğru gider."⁶¹ Yani iktidarda olan tek adam eğer yaptıklarını meşru bir temele dayandırıyorsa, halkını yeterli delillerle tatmin edebiliyorsa ondan daha iyisini aramak gereksiz olacaktır. Fakat işler tersine döndüğünde ise en uygun yönetim biçimleri sıralamasını terse döndürmek gerekecektir. O zaman demokrasi, oligarşi ve tiranlık şeklinde bir sıralama olacaktır. İktidarda yine var olan tek adamı düşündüğümüzde yönetici beceriksiz, gayrı-meşru ve yukarıda sayılan ölçütlere uymuyorsa zaten bu tiranlık olacaktır. Platon, *Devlet*'te de onaylamadığı tiranlığı yine onaylamamaktadır. Yasasızlığın olduğu bir ortamda yöneticilerin bunu sağlamadığı sürece vatandaşın yasayı talep etme hakkını Platon burada vatandaşa vermiş olacak ki demokrasi ilk sırayı almıştır.

Yasalara gelindiğinde ise şaşırtıcı bir tablo ile karşılaşmaktayız. Çünkü Platon bu sefer tiranlığın en iyi yönetim biçimi olduğunu savunurken geri kalan sıralamayı şöyle yapar; "tiranlık, krallık, demokrasi, oligarşi. Bu sıralamayı yapmasının nedeni ise, ülkenin tek kişinin elindeyken daha rahat gelişebileceği düşüncesidir. Kararların daha hızlı alınması ve alınan kararlara adapte sürecinin azaltılması için birçok kişiden zaten tek kişi olmalıdır. Birden çok kişi bu konuda ülkeye ayak bağı olabilir. " ... nitekim tiranlıkta olduğu gibi iktidarın sayıca en az ve en güçlü kişinin elinde olduğu yerde, ancak o zaman kolay ve hızlı bir değişim ortaya çıkar."⁶²

Platon, zamanla yönetimde sadeleşmeye, günümüz diliyle bürokrasiden uzaklaşmaya çalışmıştır. Fakat ne kadar uzaklaşırsa uzaklaşırsın siyasal alandan asla vazgeçmemiştir.

⁶⁰ Platon, *Devlet Adamı*, çev. Furkan Akderin, Say Yayıncılık, İstanbul,2014, s.28.

⁶¹ A.g.e, s.29

⁶² Platon, *Yasalar*, s.166.

Çünkü O'nun hedefi kontrol altına alınmış bir toplum yaratmaktı. Kontrol mekanizmasının iyi çalışması için de kusursuz bir yönetim şarttır. Kontrol altına alınmış bir toplum hayali bir grup ve onların özel alanlarının olduğu kabulünü de beraberinde getirir. Yani yurttaşlar belli bir şeyi talep etmelidir ki Platon da bu istekleri kontrol altına almak için siyasal alanı güçlendirsin. Dolayısıyla Platon aslında yurttaşların mahrem alanlarını da zorunlu olarak kabul eder. Fakat o mahrem alanın önünde yasalar tarafından bazı engeller de çıkarmıştır. Şimdi Platon'un eserlerinden hareketle Platon'un siyasal alanın ve mahrem alan ilişkisini inceleyelim.

Platon, yönetim şekli her ne olursa olsun belli başlı birkaç konunun yasalarca kontrol altında tutulması konusunda ısrarcı olmuştur. Evlilik bu konulardan birisidir. Bir ütopya kitabı olarak ele alınan *Devlet*'te bu konudan sıkça bahseder. Fakat evlilikten önce kadın ve erkek arasında bir mukayese yoluna da gider. Kuvvetle muhtemel evlilik hakkındaki düşüncelerini daha sağlam bir temele oturtmak amacıyla kadın-erkek arasındaki fark soruşturmasına girmiştir. Antik Yunan'da hâkim olan eril hâkimiyet doğaldır ki, burada da kendisini gösterir. Fakat Platon için kadın ve erkek "doğa" bakımından birbirlerinden farklı değildir. Sadece fiziksel güç olarak birbirlerinden farklıdır. Dolayısıyla da tamamen aynı meslekleri yapabilir olmalarına rağmen sadece bazı mesleklerin kadınlar tarafından tercih edilmemesi gerektiğini belirtir. Fakat erkek ve kadından oluşan evlilik kurumuna gelindiğinde Platon burada esere neden ütopya adı verildiğini anlatacak söylemlerde bulunur. Yalnız *Devlet*'te değil *Yasalar*' da da evlilik meselesi ele alınır. İki eserde de evlilik gibi mahrem bir olguya yöneticilerin (ya da kendisinin) müdahil olmasına neden olarak devletin bekasını gösterir. Amacının kutsal olması da o an münazara içinde olduğu kişilerin tepkisini kötü yönde çekmiş olmasına rağmen daha sonra Platon'a hak vermelerini sağlamıştır. Platon, öncelikle *Devlet*'te özellikle sitenin koruyucu sınıfını temel alarak evliliklerin dinsel ritüellere uygun olmasına gerektiğini savunmuştur. Sitede rahatlık oluşturmak, "biz" bilinci oluşturmak için de evlenen kadınların bir erkeğe ait olmamasını aksine kadınların koruyucular arasında ortak olması gerektiğini savunur. Dolayısıyla erkek ve kadının birleşmesinden olan çocuklar da ortak olacaklardır. Çocuk, anne ve babasının kim olduğunu bilmeyecek; anne ve baba da hangi çocuğun kendilerine ait olduğunu bilmeyecektir. Sahiplenme olmayacağı için genel bir "biz" bilinci oluşacaktır. Çünkü örneğin bir kadın bir çocuğa kötü davranmaya yeltendiğinde onun kendi çocuğu olma ihtimali her zaman olacaktır.

Yasalar'da ise söylenildiği gibi evlilik meselesi yine devlet üzerinden hareketle anlatılır. Platon'un burada fikri temelde aynı olmasına rağmen ufak tefek değişiklikler vardır. Burada Platon'a göre evlilik kişinin istediği kişiyle olmamalı, ona uygun olan adayla olmalıdır. Çünkü bu durum hem devlet için hem de aileler için en faydalı olandır. "*Evlilik için genel tek kural şu olsun: herkes kendi hoşuna giden evliliği değil, kente yararlı olan evliliği istemelidir.*"⁶³ Bu düşüncenin maddi bir yönü olduğunu söylemek de yanlış olmaz. Çünkü zengin bir kadın (bu mantıktan hareketle) zengin bir eş isteyecektir. İsteddiği gibi zengin birini bulunca da evlenecektir. Fakat işte tam da bu noktada Platon'un söylediği kente yararlı olma ilkesi göz ardı edilmiş olacaktır. Birbirleriyle evlenmiş zengin insanlar daha da zenginleşecek, diğer gurup ise daha da fakir hale gelecektir. Bu durumda da site içinde bir dengeden bahsedilmemiş olacaktır. İşte bu durum için *Yasalar*' da birbirinin karakter ve zenginlik açısından zıt insanlarla evlenmeleri gerektiğini savunurken *Devlet* diyalogunda biraz daha acımasız olarak karşımıza çıkar çünkü evlenmesi gereken kişilerin sadece yöneticiler tarafından kurnaz bir oyunla belirlenen 'ad çekme'yle belirlenecektir. Böylece hem yöneticiler yönetilenler ve site üzerindeki otoritelerini daha kolay sağlayabileceklerdir hem de sitedeki harmoni baki kalacaktır.

Evlilikten çocuk yapma meselesine geçmeden önce Platon, yöneticilerin insanların kaç yaşında evlenmeleri gerektiğini de belirlemesini söylemiştir. Ona göre insanlar 35 yaşına kadar evlenmelidir. Hatta ve hatta bu yaşa kadar da evlenemezlerse ödemeleri gereken bedeller bulunmaktadır. 35 yaşına kadar evlenmeyenlerin ilk cezası aşamalı bir para cezasıdır. Sonrasında ise, "*gençlerden hiçbir şekilde saygı görmeyecek ve gençlerin hiçbiri hiçbir konuda onu dinlemeye gönüllü olmayacaktır.*"⁶⁴ şeklinde ibarelere yer verilmektedir.

Platon, uygun olan evlenme şekliinden sonra evlenen kişilerin özel alanına müdahalesine son vermez. Aksine yasaların insanların nasıl çocuk yapacağına ve kimlerin çocuk yapması gerektiğine dair müdahalesinin olması gerektiğini savunmaktadır. Bunu yaparken en büyük amacı (özellikle koruyucular sınıfındaki kadın ve erkekler için) soyun bozulmamasıdır. Soyun bozulmaması devletin en mükemmel şekilde varlığını devam ettirmesi için en önemli koşullardan biridir. Aynı zamanda yasaların çocuk yapmaya müdahale etmesinin başka bir nedeni de site çapındaki hâkimiyeti koruma isteğidir. Çok fazla ve kontrolsüz çocuk hâkimiyet alanını genişletmek zorunda olmaktır. Dolayısıyla da

⁶³ A.g.e, s.241

⁶⁴ A.g.e, s.243

bu da bir yöneticinin işini zora sokabilir. Öncelikle Platon çocuk yapma meselesiyle ilgili olarak *Devlet*'te rastgele çiftleşmenin altını özellikle çizmektedir. Rastgele çiftleşme az önce bahsedildiği gibi soyun kontrolünü sağlanamaz hale getirecektir. Zaten O'na göre koruyucular sınıfında olanlar (üst soy demek yanlış olmayacaktır) kadında ve çocukta ortak bir hayat sürdürdükleri için o anın ve şartların zorlamasıyla cinsel olarak birleşme olacaktır. Ama sitenin içinde yer alan diğer vatandaşlar da unutulmamalıdır. Onların cinsel birlikteliğinden olan çocuklar diğerlerinden ayrılır, hem de daha doğmadan... Şöyle ki Platon için sitenin en iyisi olan vatandaşlara daha çok cinsel birleşme, en kötüsü olan vatandaşlara da daha az cinsel birleşme imkânı verilmelidir.

*"İlkelerimize göre, her iki cinsin de en iyilerine en çok, en kötülerine en az cinsel birleşme imkânı vermeliyiz. Ayrıca en kötülerin değil, en iyilerinin çocuklarını yetiştirmeliyiz; böylece sürü en iyi hale gelir. Bütün bu işler de koruyucular arasında elden geldiği kadar çatışma çıkmasın diye, gizli yapılmalı, yalnız önderlerce bilinmelidir."*⁶⁵

Pasajda Platon'un niyeti açık ve net olarak bellidir. Üstelik bu durumun aslında hoş karşılanmayacağına da farkındadır. Ad çekme yoluyla evlendirmeden sonra soyun sağlıklı olması için sürdürdüğü bu öneri bir yasa haline geldiğinde ise vatandaşların (koruyucu ya da değil) mahrem alanına büyük bir müdahaledir. Kaldı ki vatandaşların buna itiraz etme hakkı da ellerinden alınmıştır. Çünkü bu durum sadece sitenin önde gelenleri nezdinde yapılmaktadır ve bilinmektedir.

Platon'un çocuk yapma ile ilgili önerileri devam etmektedir. Fakat bundan sonraki öneriler artık vatandaşlarında bildiği ve eğer ki uymazlarsa ceza alacakları durumlardır. Örneğin; Platon, yine sitenin soyunun sağlığı açısından çocuk yapma yaşına da bir sınırlama getirilmesi gerektiği düşüncesindedir. Sitede yer alan kadın 20-40 yaşları arasında bir çocuk sahibi olmak zorundadır. Bir erkek ise en fazla 55 yaşına kadar bir çocuk sahibi olmak zorundadır. Burada çocuk sahibi olmak için en sağlıklı yaşların seçilmiş olması ayrıca dikkate değer bir durumdur. Bilindiği üzere günümüzün tıp dünyası da (aksi durumlar olsa da) bu yaşların ideal olduğunu belirtmektedirler. Platon, *Yasalar* 'da da bu söylediği yaşlar konusunda fikirlerini değiştirmemektedir. Sadece evlenme yaşından da dolayı kadınlara 5 sene daha opsiyon tanımaktadır. Çünkü *Yasalar* 'da evlenen kişilerin çocuk yapıp yapmadığına dair takibi çok daha önemli bir hal almaktadır. Orada site vatandaşlarının 35

⁶⁵ Platon, *Devlet*, s.187-188.

yaşına kadar evlenmeleri gerektiği ve evlendikten sonra da 10 yıl içerisinde çocuk sahibi olmalarının zorunlu olduğunu belirtir. Eğer ki evlenen çift verilen süre zarfında çocuk sahibi olamazlarsa bu işle ilgilenen görevliler tarafından takipleri yapılacak ve en sonunda da boşanmak zorunda kalacaklardır. Platon, işin profesyonel kısmıyla iş yaptığından dolayı da kişilerin duygularını, hislerini göz önünde dahi bulundurmaz. Zaten O'na göre evlilik ve cinsel birleşme bir şekilde olacak olan zorunlu olaylardır.

Ayrıca düğün olayı gerçekleştiikten sonra çiftin yatak odasına ve çocuğu yaptıkları alana da bir müdahale söz konusudur. Savına göre alkol (şarap) cinsel birleşme yapacak kişinin iyi ya da kötü nitelikli olduğuna bakmaksızın direkt vücudunu etkileyecektir. Dolayısıyla da sarhoş şekilde çocuk yapmak çocuğun kötü bir doğaya sahip olmasına neden olacaktır. *"... içkili adam dengesiz, kötü tohum atar, dolayısıyla beklenildiği gibi bozuk, güvenilirmez, bedence ve karakterce hiç de düzgün olmayan çocuklar yaratır."*⁶⁶

Evlenmeyi ve soyun devamlılığı için sağlıklı çocukların nasıl yapılmasına dair düzenlemeler yapıldıktan sonra ortada cinsel birleşmeler konusunda bir problem bulunmaktadır. Sağlıklı doğan çocuklar ve onları ortaya getiren vatandaşlar hangi çocuğun kendi çocuğu olduğunu bilmez, tabii aynı durum çocukların ana-babaları için de geçerlidir. Çünkü ortak kadın, ortak çocuk anlayışı yani "büyük aile" ve "biz" düşüncesi hâkimdir. Peki, durum böyle olduğunda çocuklar büyüdüğünde kendi kardeşiyle ya da kuzeniyle evlenip cinsel ilişkiye girebilme ihtimali ne olacaktır? Günümüzde de ensest ilişki olarak adlandırılan bu durum o dönemde de istenmeyen, kötü bir durumdu. Platon'un bu konuya verdiği cevap oldukça yetersizdir. Evlenilen tarihten itibaren 7 gün ila 10 ay içerisinde doğan çocuklar kızım ya da oğlum denilmesi gerektiğini savunmuştur. Fakat bu ortada olan kardeş, anne, baba olma ihtimalini ortadan kaldırmayacaktır.

Platon, sitede artık varlık gösteren çocukların eğitimi de es geçmemiştir. Fakat diğer konulardan farklı olan çocukların eğitimi meselesine sadece *Yasalar'* da değinmektedir. *Devlet'* te de eğitimden bahsedilen noktalar bulunsa da oldukça üstü örtülüdür. Meydana gelen çocuklar, sitenin düzenini bozmasın diye onlara dair planlarını da dile getirir. Sitenin düzeninin devamını sağlamak için de çocukların eğitiminde site kurallarını iyi bilen bir

⁶⁶ Platon, *Yasalar*, s.244.

büyük ya da deneyimli bir kimse olması gerekmektedir. Keza deneyimli biri bu konuda o kadar baskındır ki, eğitimin tanımını dahi oluşturur. Platon'a göre "eğitim, çocukları yasada doğru dile gelen ve yaşını başını almış en akıllı kimselerin deneyimleriyle doğru buldukları ilkeye çekmek ve gütmektir."⁶⁷ Platon'da eğitimin ne olduğu kesindir ve açıkça anlaşılır. Fakat eğitimin uygulanması konusunda ufak tefek çelişkiler vardır. Siteye doğacak bebeğin kimler tarafından nasıl yapılması gerektiği konusuna kadar inceleyen Platon eğitim söz konusu olduğunda öncelikle çocukların aile bütünlüğü içerisinde yer aldığı ve özel yaşama saygıdan ötürü de eğitimlerine dair katı kurallar konulmaması gerektiği savunulur. Burada eğitimle ilgili problemlerin muhatabı olarak aile gösterilir. Fakat yine aynı eserde kız ve erkek çocuklarının "çocuk olmak bakımından" ayırım gözetmeksizin bir arada tutulması gerektiği ve aileden daha çok devlete ait oldukları için zorunlu bir eğitim alınması gerektiğini savunur. Bu zorunlu eğitim kapsamında da belirlediği birkaç dal bulunmaktadır. Aradaki bu çelişki filozofun görüşlerinin hepsi temel alındığında aslında biraz açıklığa kavuşturulmuş olur. Çünkü her ne kadar "özel hayata müdahale etmek istemediği" için eğitime katı kurallar koymaması gerektiği söylese de genel bakışta eğitimde bir zorlama ve standartlaşma olduğu görülmektedir. Eğitimde en belirgin unsur öncelikle çocukların yaşıdır. 6 yaş kritik bir seviyedir. 6 yaşından önce kız-erkek karışık eğitim alan çocuklar önce oyun eşliğinde gevşeklik olarak adlandırılan durumdan uzak durmayı öğrenirler. Çünkü sitenin bilinçli, çalışkan yurttaşlara ihtiyacı her zaman vardır. 6 yaş atlatıldıktan sonra kız-erkek ayrımı yapılır. "Her ikisi de ders görecektir, oğlanlar binicilik, ok, kargı ve sapan atma öğretmenlerine gidecekler, kızlardan da isteyen olursa, bu bilgileri alacak, ama özellikle silah kullanmayı öğreneceklerdir."⁶⁸ Ama bu ayrımın temelinde doğa gereği birbirinden farklı olmaları yatmaz. Çünkü doğaları farklı olsalardı aynı işi ikisinin de yapması mümkün olmazdı. Ama Platon için kızlar da isterlerse erkeklerin aldıkları eğitimi alabilirler. Ayrıca da silah eğitimi almalıydılar.

Günümüzde de önemini koruyan oyunlar o dönemde de ele alınması gereken önemli meselelerdi. Şuan oyunlar çocukların hayal güçlerini kullanarak öğrenmelerini sağlayan mükemmel araçlar olarak görülürken, Platon'un objektifinden oyunlar sitenin devamını sağlamak için bir araçtırlar. Çünkü çocukların oyunla büyümesi gerektiği kanısından hareketle oyunların şeklini, amacını hiç değiştirmesek sitede yüzyıllarca hep aynı oyunlar oynanacaktır. Bu da hep aynı görüntüde kuşaklar yetişmesine neden olacaktır. Hep aynı

⁶⁷ A.g.e, s.95

⁶⁸ A.g.e, s.267

olan kuşakların da devletten beklentileri hep aynı kalacaktır. Bu da devletin otoriteyi sürekli elinde tutmasına fırsat sağlayacaktır. Fakat oynanan oyunların kalitesi değişirse bu sefer tam tersi bir etki meydana gelecek ve değişken kuşaklar oluşacaktır. Bu da hâkimiyeti daha da zor hale getirecektir.

Günümüzde hala tartışılan, özellikle eşcinsellik meselesinde ses getirmek için farklı aktiviteler yapan insanlar Platon'a göre aslında yapmamaları gereken bir şeyi yapmaktadır. Çünkü O, bu tür durumları hiç tasvip etmez, engellemek için de elinde geldiğinde savaş verir. Bu savaşın başlatıldığı yer ise eğitimidir. Eğitimle sübyancılığı ve eşcinselliği azaltabileceğini düşünür. Ama Platon, bu konuyu oldukça önemli bulmuş olmalı ki engellemek için sadece eğitimi yeterli görmez. Sübyancılık, eşcinsellik ve fahişelik hem yasalarda yasaklanmalıdır hem de yasaları dinlemeyenlerin olacağı göz önünde bulundurularak sanatla anlatılmalıdır. Hem de bu sanatın içinde din gibi etkileyici bir faktörü de ortaya koyar.

"Bu tür davranışların hiçbir şekilde dine sığmadığını, tanrılarda nefret uyandırdığını ve çirkin mi çirkin olduğunu söylemek. Nedeni de şu değil mi? Hiçbir kimse bu konuda başka türlü konuşmuyor, doğduğumuz günden beri hepimiz her yerde hep böyle konuşulduğunu işitiyoruz: gülünç eserlerde olsun, bütün ciddiyetiyle tragedyada olsun, bir Thyestes' i bir Oidipus' u ya da gizlice kız kardeşiyle ilişki kuran Makareus' u sahneye çıkardıkları zaman, onları bu suçlarının cezası olarak kendilerini öldürmeye hazır görüyoruz, öyle değil mi?"⁶⁹

Pasajı da göz önünde bulundurduğumuzda dönemde baskın olan anlayışın cinsel birleşmede yalnızca karşı cinslerle olması gerektiğini anlayabiliyoruz. Bu da halka eğitim, din, sanat, yasa gibi yollarla aşılmalı ve sadece karşı cinse ilgi duymaktan başka çarelerinin olmadığı mesajı verilmelidir. Fakat bu durumun tabî ki tartışmaları olacaktır. En bariz tartışma ise ensest ilişki türüne olmuştur. Devlet'te derinlemesine incelediği bu tartışmanın ana sebebi ise yine Platon'un kendisinin kurduğu sitenin yapısıdır. Çünkü bilindiği üzere sitede belirli, küçük bir aileden ziyade "biz" bilincini geliştirmek için büyük bir aile yapısı oluşturulmuştu. Sitede kadınlar ve çocuklar ortak olacaklardı. Bu durumda çocuk kimin, çocuğun babası ya da annesi kim gibi sorular oldukça havada kalmaktadır. Söz gelimi bir erkek cinsel ilişkiye gireceği kadının kendi kızını mı yahut kardeşi mi olduğunu

⁶⁹ A.g.e, s.324

bilemeyecektir. Tam da bu durum Platon'un olmasını istemediği ensest ilişkiyi sitenin bütün duvarlarına, sitenin bütün ruhuna sindirmek olacaktır. Bu tür bir karmaşanın karşısına Platon "yaş" kavramını koyar. Verdiği cevap muhatabı Glaukon'u tatmin etmiş görünse de kanımca sitedeki karışıklığın önlenmesinde yeterli bir çözüm değildir. İşte Platon'un önerdiği çözüm şöyledir: "...Bir koruyucu evlendiği günden sonra yedi ile on ay arasında doğacak bütün erkek çocuklara oğlum, bütün kız çocuklara kızım diyecek, onlar da ona baba diyecekler; bu çocuklardan doğan çocuklar torunları sayılacak bunların, ona ve onunla birlikte evlenmiş erkeklere büyükbaba, bunların karılarına da büyükanne diyecekler. Analarının, babalarının çocuk yapma dönemi içinde doğmuş bütün çocuklar da birbirlerine kardeş diyecekler. Bu yüzden aralarında cinsel birleşme olmayacak."⁷⁰

Platon'un düşüncesinde siyasal alan ve mahremiyete dair değerlendirme yapıldığında onun bu ayrımı göz önünde bulundurmadığı görülür. Onun için bütün bir insan yaşantısı siyasaldır ve bu yüzden özel alan söz konusu değildir. Bu nedenle Devlet'te insanların temel amaçlarının toplumun mutluluğunu üretmek olduğu dile getirilir. Platon mutluluğu oluşturmak için bütün yollardan fayda beklemiştir. Yukarıda da değinildiği gibi sanat, oyun, yasa gibi faktörleri kullanıp yurttaşların sitedeki düzene uymasını sağlamaya çalışmıştır. Bakıldığında bu kavramlar sadece siyasetin kavramları değildir. Farklı alanlardan da fayda beklemesi onun siyaseti sitenin her yerine işlediği, anlamına gelir.

Platon için bütün insanlar siyasallıktan nasibini almıştır. Çünkü yine yukarıda değinildiği üzere evleneceği kişinin belirlenmesi dışında oluşturulan bütün yasaklardan yurttaşların haberi vardır. Ve hayatlarını site kurallarına göre düzenleyip, o şekilde yaşarlar. Dolayısıyla da bir yurttaşın hayatı eşittir diğer yurttaşların hayatı denklemi söz konusudur. Getirilen kural bütün yurttaşları kapsar. Ve yurttaşlar da herkesin birbirinden farklı yaşamlarının olabileceği düşüncesini aklıklarına dahi getirmezler. Hatta getiremezler çünkü dönemde yönetici bir kural oluşturur ve bütün yurttaşlar o kurala uyar gibi bir algı vardır. Zaten yurttaşlar kural koyma işini de hep beraber yaptıkları için kuralları rahatlıkla benimseyebilirler. Dolayısıyla Platon düşüncesinde yurttaşların mahremiyeti korunuyor muydu? Gibi bir soru sormak mümkün olmayacaktır. Çünkü yurttaşların hayatları siyasal alanla belirleniyordu dolayısıyla da yurttaşlara kişisel yaşamları hiçbir zaman gösterilmemiştir. Bazı kişisel kararlar ise lütuf olarak sunulmuştur.

⁷⁰ Platon, *Devlet*, s.190.

2.4. Aristoteles'te Siyasal Alan ve Mahremiyet

Aristoteles, konumuz bağlamında ele alındığında bize açıkça veriler sunmaz. Bu durumda Aristoteles'in siyasetle ilgili olarak yazdığı kitapların satır aralarını okumak, O'nun görüşlerini göz önüne alarak siyasal alanın mahrem olana dair etkisiyle ilgili çıkarımlar yapabiliriz. Aristoteles'in siyaset felsefesiyle ilgili ele aldığı eserler oldukça doyurucu, tatmin edici ve açıklayıcıdır. *Atinalıların Devleti* dönemin şartlarını Aristoteles gözünden görmemize yardımcı olurken, *Politika* adlı eserinden de kendi oluşturduğu siyaset sistemine dair ana hatları, vurgulayıcı noktaları öğrenebiliyoruz. Yanı sıra ele aldığımız konu gereği etik ile ilgili kaynaklar da bu çalışma için olmazsa olmazlardır. Bunun için de *Nikhomakhos' a Etik* kitabı incelenmiştir.

Aristoteles ile ilgili daha önce hiç çalışma yapmamış, O'nun sistemini pek bilmeyen kişilerin dahi O'nun hakkında en azından daha önce duymuş olduğu bir cümle vardır. O da; "İnsan siyasal bir hayvandır." Diğer bir deyişle ise "insan zoon politikondur." Aristoteles'in sisteminde aslan payını alan bu söz açıkçası bizim çalışmamız için de hayli büyük bir öneme sahiptir. Neden insanların toplumsal bir hayvan yani toplum içerisinde bir yerde olduğunu söylemiştir?

"İnsan toplumsal bir hayvandır." cümlesini felsefi bir temele dayandırmaksızın incelediğimizde dahi Aristoteles'in " *insan ve toplum farklı kavramlardır, bunları öncelikle farklı olarak ele almalısın, ardından da insanı toplumsal olanın içerisinde eritmelisin*" mesajı göze çarpmaktadır. O halde öncelikli olarak Aristoteles için toplum ne demektir? Kendi yazmış olduğu *Atinalıların Devleti*'nde aslında bununla ilgili bilgiler yer almış olsa da dönemin bilinen algısından toplumu kimin oluşturduğunu biliyoruz. Yani üstü örtülü haliyle toplumda tamamı erkeklerden oluşan yönetici sınıfı, *meteikos* adı verilen yabancılar ve hiçbir söz hakları bulunmayan kadınlar, çocuklar ve köleler bulunmaktadır. Bu durumda insan, bunlardan hangisidir? İnsanın toplumsal bir hayvan olma durumunda toplumda var olan ama etki alanı yaratamayan kadınlar, çocuklar ve köleler de "insan" olarak adlandırılacak mıdır? Aristoteles'in insan tanımlaması şöyledir. İnsan tanımlanırken diğer canlılardan farklı olan noktaları tespit edilir ve böylece bir sonuca varılır.

"Aristoteles için insanın dünyada canlı bir varlık olarak yaşıyor olması, insanı diğer varlıklardan ayırmak için tek başına yeterli değildir. Buradaki farkı ortaya koymak için, insanı farklı kılan şey ve insanın işi acaba ne olabilir? diye sorar ve "yaşamak bitkilerle

ortak görünüyor, biz ise insana özgü olanı arıyoruz. Öyleyse beslenme ve büyümeyle ilgili yaşamı da bir yana bırakmalı” diye ekler. Eğer tek başına yaşamak, büyüme ve gelişmek yeterli değilse, bir duyuya sahip olması insanı diğer varlıklardan farklı kılabilir mi? Yani duyulara sahip yaşam yeterli midir? Bu da yeterli görünmez Aristoteles’e; çünkü duyular “at, öküz ve bütün hayvanlarla ortak görünüyor,” diyerek karşı çıkar. O zaman geriye akıl ve akıl sahibi olarak insan kalıyor diyerek devam eder, “akıl sahibi olanın -bunun da akla boyun eğen olarak, bir de akla sahip olan ve düşünen olarak- bir tür eylem yaşamı kalıyor. Eylem yaşamından da iki türlü söz edildiğinden, bunun etkinlik halinde olan yaşam olduğu belirtilmeli; çünkü ‘daha önemli’ diye ona dendiği düşünülüyor.” Yani Aristoteles, insanın sadece duylara sahip olan veya sadece canlı bir varlık olmasıyla dünyada farklılaştığını düşünmez. İnsanı diğer bütün varlıklardan ayıran temel ayırım akıl sahibi olması ve bununla da etkinlik yaşamı içinde olabilmeyi başarmasıdır.”⁷¹

Aristoteles böyle bir insan tanımlaması yaptığında O'nun ağzından direkt olarak "kadınlar, çocuklar ve köleler insan değildir; dolayısıyla da toplumdan da sayılmamalıdır" gibi bir ifade görmesek de; dönemin verilen gruplara karşı algısını bildiğimizden bu grupları toplum olarak saymak doğru olmayacaktır. Zaten dönemde kadınlar, çocuklar ve köleler akıl sahibi olan canlılar olarak görülmüş olsaydı sadece erkeklerin sahip olabildiği yöneticilik sıfatlarını da taşırlardı. Fakat onların akıl sahibi olmadıkları varsayımı her zaman çok güçlüdür. Onlar toplumda yok görülseler de Aristoteles'in sisteminde de erkler, yöneticiler tarafından alınan kararlar bu grupları da etkilemektedir. İşte bu durumda da insan toplumsal bir hayvan olduğunda da bazı mahremiyet ihlalleri olmaktadır.

İnsan, toplumsal bir hayvandır, sözünü ihlalleri bir kenara bırakarak ele aldığımızda elimizde amaçlar kalır. Şöyle ki Aristoteles toplumdaki bütün insanların bir amaç için yaşadıklarını savunur. Tüm eylemlerin amacı bellidir, mutlu olmak. En yüksek amaç olan mutluluğa Aristoteles'e göre insan tek başına hanesine çekilerek ulaşamamaktadır. Bunun için diğer insanlara ihtiyaç duyar. Topluluğun olduğu yerde de kargaşa olmaması için devlete ihtiyaç vardır. Bu yüzden de insan ancak toplumun içerisinde kendisini gerçekleştirebilir, kendi ereğine ulaşabilir.

İnsan, toplumsal bir hayvandır ifadesinin temelinden siyasetin amacını da çıkarmış

⁷¹ Olkan Senemoğlu, Antik Yunan Siyasal Düşünüşünde İnsan Doğası ve Toplum Anlayışı; Platon ve Aristoteles, İnsan&İnsan, Yıl/Year 3, Sayı/Issue 10, Güz/Fall 2016, s: 54

olduk. Dolayısıyla siyaset, siyasilerin çıkarları için yahut da toplumu belli bir yöne itmek için yapılmamaktadır. Siyasetin özünde yurttaşların mutluluğu yatmaktadır. Peki, yurttaşların mutluluğunu sağlayacak olan yönetim sistemini Aristoteles nasıl kurmaktadır? Öncelikle yönetim biçimlerini incelerken mevzuya Platon'dan daha farklı baktığını peşinen söylemekte fayda vardır. Platon en iyi yönetim biçimlerinde önce aristokrasi sonrasında fikir değiştirip tiranlığı savunmaktaydı. Ancak Aristoteles çok emin şekilde krallığı savunmaktadır. Aristoteles yönetim biçimlerini anayasa olarak ele alır. Çünkü O'nun için yapılanla yapılan arasında bir fark yoktur. O'nun tek bir amacı vardır, o da; tüm insanların ortak çıkarı ve tüm insanların yegâne mutluluğudur. *"Bize göre iyi yaşamak mutlu ve asilce bir yaşam sürmektir. Yani devlet adı verilen siyasi birlik yalnızca birlikte yaşamak için değil aynı zamanda asil davranışlarda bulunmamızı da sağlamaya çalışır."*⁷²

*"Yönetici grup bir kişiden, bir azınlıktan ya da bir çoğunluktan oluşur. Her biri ortak yararı amaçlıyorsa bunlar doğru anayasalardır."*⁷³ Alıntıda cümleden hareket edilirse halkın yararını da düşünen yönetim biçimleri; bir kişinin yönetimi krallık, azınlığın yönetimi aristokrasi olmaktadır. Aristoteles, üçüncü olan çoğunluğun sistemi için *" tüm vatandaşların ortak yarar için katkı verdikleri sistem anayasa"*⁷⁴ şeklinde tanımlamaktadır. Fakat bunlardan en iyisi az önce de belirtildiği üzere krallıktır. Bunun da nedeni krallığın en doğru olan ve sapmamış olandır. Fakat unutulmamalıdır ki, Aristoteles bir bakıma durum analizi yapar. Gözü kapalı bir şekilde krallığın peşinden koşup gitmez. Toplumun ölçütlerine göre en iyi yönetim biçimi de değişebilir. Örneğin; *"Ancak şimdilik en iyiler azınlıktaysa burada çoğunluğun egemen gücü elinde tutması en doğru çözümmüş gibi görünüyor. Çünkü teker teker incelendikleri zaman bu çoğunluktan hiçbirisi iyi olmamasına karşın bir araya gelip bir toplum oluşturdukları zaman azınlıktan daha iyi olmaları olasıdır."*⁷⁵ ya da *" Bu durumda iyi çoğunluğun yönetimine aristokrasi, tek kişinin yönetimine de krallık dersek, aristokrasi krallıktan daha iyi bir yönetim şeklidir."*⁷⁶ Aristoteles'in bu ifadelerinden de açıkça anlaşılacağı üzere her durum kendine has şekilde ele almak daha akılcıdır. Bunu yaparken de "altın orta" kendisini hissettirir. Etik kuramlarında karşımıza çıkan altın orta kavramı aşırılıkları önleme bakımından oldukça etkilidir. Siyasette de iyilerin çoğunluğun olması, kötülerin çoğunlukta olması gibi

⁷² Aristoteles, *Politika*, çev. Furkan Akderin, Say yayıncılık, İstanbul, 2015, s.103.

⁷³ A.g.e, s.99

⁷⁴ A.g.e, s.99

⁷⁵ A.g.e, s.105

⁷⁶ A.g.e, s.118

durumlarda halk ve yönetilenlerin dengelenmesi gerekmektedir. Kaldı ki krallığın da pek çok sayıda çeşidi vardır. Aristoteles'in buradaki tek kıstası belli bir gruba ayrıcalık tanınmamasıdır.

Aristoteles, Platon gibi iyi yönetimlerin bir de bozulmuş hallerinden bahseder. İyi yönetimler olduğu kadar kötü yönetimlerle de toplum karşılaşabilir. *"Doğru olanlar krallık, aristokrasi ve anayasa, sapmış olanlar krallıktan tiranlık, aristokrasiden oligarşi ve anayasadan demokrasi."*⁷⁷ İnsanın toplumsal bir hayvan olduğunu söylerken de devletin neden gerekli olduğunu açıklarken de devletin asıl var olma nedeninin insanların bir arada olması, insanların mutlu olması için olduğunu söylemiştik. İnsanlar eğer yöneticileri tarafından aralarından ayırım yapılmazsa mutlu olabilirler. Daha açık bir ifadeyle ötekileştirilmediklerinde, dışlanan, ezilen grup olmadıklarında mutlu olabilirler. Fakat Aristoteles'e göre bu saydığı yönetim biçimleri bir gruba destek çıkarken diğer grubun yanında durmaz. Tiranlıkta yönetici haliyle (tüm tiran yönetimlerden aşına olduğumuz gibi) kendi çıkarlarını ve kendi keyfini düşünür. *"Tiranlıkta amaç tek bir yöneticinin çıkarıdır, oligarşide zenginlerin çıkarı, demokraside ise fakirlerin çıkarı söz konusudur."*⁷⁸

Aslında Aristoteles'in istediği en mükemmel yönetimden ziyade her şeyin olması gereken gibi olmasıdır. Her şey olması gereken gibi ne türde, ne şekilde, ne koşulda oluyorsa o yönetiliş biçimi iyidir. Her şeyin olması gereken gibi olması hususunda Aristoteles'in mahrem alanı ne kadar imha ettiği ya da uzak durduğuna onun gözünden bakmak aslında yazımızın odak noktası olacaktır. Çünkü Aristoteles'in de yurttaşların alanına müdahalesi olmuştur.

Öncelikle düşünürün aileye verdiği önemi incelemekte fayda vardır. Mahremiyetin en çarpıcı unsuru ailedir. Aile, O'nun için çok önemlidir. Çünkü bir nevi aile devletin küçük bir kopyasıdır. Aile kurumunun içerisinde mutlu olan yurttaş devlette de mutlu olacaktır. Bu da mutlu bir devleti mümkün kılacaktır. Fakat açıkçası Aristoteles'in ifadelerinden hareketle kadınların ve çocukların mutluluğunu Platon'dan daha fazla istediği düşünülür. *"Çünkü kadınların ve çocukların iyi olmaları demek, devletin iyi olması anlamına gelir. Bu durumun nedeni açık, kadınlar özgür insanların yarısıdır, çocuklar ise ileride birer vatandaş olacaklardır."*⁷⁹ Kadınların ve çocukların iyi olmaları demek onları eğitimle iyi yapmak,

⁷⁷ A.g.e, s.127

⁷⁸ A.g.e, s.99

⁷⁹ A.g.e, s.48

devlet için hazır hale gelmek anlamlarına da gelmektedir. Aristoteles'e göre kadınlar ve çocuklar eğitilmelidir. Fakat kadınlara ve çocuklara verilecek bu eğitim erkekler tarafından hazırlanacaktır. Bunun nedenini açıklarken aslında Aristoteles'in ne kadar sistemli bir filozof olduğu da gözler önüne serilir. Çünkü kadın ve çocukların eğitiminde (diğer her şeyden sorumlu oldukları gibi) erkeklerin sorumlu olmasını tamamen "doğa" kavramına bağlar ve bu sayede insanlar arasında bir derece farkına gider.

Aristoteles "*insan toplumsal bir hayvandır.*" ifadesini kullanırken de insanın doğasından yararlanmışır. Doğa yani insanın bir emek harcamadan oraya doğru yöneldiği kendisini orada gerçekleştirdiği bir nevi ereği olarak tanımlanabilir. Bu pencereden bakıldığında kadının ve çocuğun doğası yönetilmek; erkeğin doğası yönetmek olur. Düşününürün şu sözleri bizim için referans olacaktır; "Kadın ve çocuklar özgür insanlar olsalar da sonuçta onlara uygulanan yönetim şekilleri birbirlerinden farklıdır. Örneğin bir adamın karısını yönetme şekli bir siyasal yönetime benzerken, çocuğunu yönetme şekli kralın yönetimine benzer. Erkek yönetmeye kadından daha çok uygundur, aynı şekilde yetişkin bir erkek de bu konuda çocuklardan ve gençlerden daha üstündür."⁸⁰ Erkekler (yöneticiler) doğa bakımından yönetilenlerde (kadın-çocuk) daha üstün oldukları için müdahale alanları konusunda yönetilenler çok fazla akıl yürütemeyeceklerdir. Ayrıca bu doğayı bir kenara bıraktığımızda yönetim içinde özel olarak üç sınıftan bahseder ki bunların aksi olması da mümkün değildir. Efendi köleyi, baba oğlu, erkek de kadını her zaman yönetir.⁸¹

Aristoteles'in mahremiyet- siyasal alan münakaşasında Platon ile çarpıştığı bir nokta vardır ki, bu nokta da aslında münakaşanın uzun uzadıya ele alınması gereken orta noktasını oluşturmaktadır. Bu nokta devlet içerisinde kadının ortaklaşa kullanılmasıdır. Modern dönem mahrem anlayışına göre oldukça tartışmaya kapalı olan bu konu Platon tarafından benimsenir. Ona göre kadın ortaklığı devlete ve topluma önemli faydalar sağlar. Aristoteles bu noktada Platon'a katılmaz. Bunun nedenleri iki tanedir. İlki devletin kendisinden çıkan, devlete özgü olan bir özelliktir. Kadınların ortak "kullanılması" bütün kadınların aynılaşmasına, bütün erkeklerin bütün kadınlar üzerinde eşit yönetme gücüne sahip olması demektir. Fakat devlet, devlet olduğundan ötürü zaten bu tek tipleşmeye olanak verecek yapıda değildir. Devlet içerisinde çoğulluğu barındıran bir birimdir ve aslına bakılırsa böyle de olmak zorundadır.

⁸⁰ A.g.e, s.44

⁸¹ A.g.e, s.44

*"Bir devlette doğal olan çokluktur. Çokluk birliğe doğru gittikçe devlet zayıflar, aileye benzemeye başlar ve zamanla aileden bireye dönüşür. Böyle bir tanımlamaya girmemin nedeni ailenin devletten, bireyin de aileden daha fazla birlik olmasıdır. Bu nedenle elimizde böyle bir olanak olsa da birlik olmaktan kaçınmalıyız, çünkü devleti mahvederiz. Devlet yalnızca insanlardan meydana gelmez, bu insanlar birbirlerinden farklı insanlardır tek tip insanlardan devler ortaya çıkaramazsınız."*⁸²

Ayrıca kadın, çocuk ortaklığının en bariz sorunlarından birini daha Aristoteles dillendirir. Ortaklık olduğu takdirde bir kadına herkes "karım" ya da bir çocuğa herkes "çocuğum" diyecektir. Platon için bu durum bir sahiplenme, bir aradalık göstergesi idi. Fakat Aristoteles gözünden bakıldığında bu durum nesneye ya da kişiye olan saygıyı azaltacaktır. Çünkü insanların modern dönemde de olan bir problemi var ki, o da; kamuya açık olanda olan cisimlere kendi eşyaları kadar çok özen göstermemelidir. Bu durumda da çocuk, kadın gibi bireyler de kamuya açık durumda olacaklarından saygı gösterilmeyecektir. "Bir şeyin sahibi arttığı zaman o mala duyulan saygı azalır. İnsanlar ortak olan şeyden çok sadece kendilerine ait olan şeylere dikkat ederler."⁸³ Haliyle böyle bir durumda da kamusal alanda herkese ait olabilecek kadın ya da çocuğun mahrem alanının yöneticiler tarafından korunmasını bir kenara bırakın, ortada korunması gereken mahrem alan dahi olmayacaktır. Fakat Aristoteles bu konuda daha en üstünkörü tabirle modern davranmaktadır. Sisteminin şuna kadar olan kısmında kadın hakları, çocuk hakları daha ziyade yurttaş hakları ufuktan gözümüze çarpmaya başlamıştır.

Aristoteles'in etikte bahsettiği "altın orta" kavramı siyasette de karşımıza çıkar. O bütün yurttaşların yapmaları gerektiği şeyi gerektiği kadar yapmaları taraftarıdır. Bu altın orta meselesini Aristoteles kendince insanların özel yaşamlarına da entegre etmeye çalışmıştır. "Altın orta" daha önce iyi şeyleri temsil ederken bu noktada durup üzerinde düşünülmesi, tartışılması gereken bir kavram haline gelmiştir. Öncelikle konuya kadınları ve çocukları çok fazla kısıtlamadığı fakat ortada kuralların olduğu durumlara göz atalım. Öncelikle Aristoteles, Platon gibi kadınların ve çocukların muhakkak eğitilmiş olması gerektiğini söyler. Fakat bu verilmesi gereken eğitim eserlerinde ayrıntılı olarak anlatılmamıştır. Eğitim meselesinde amaç yine bir bakıma bireylerin tek halini düşünmesinden kaynaklık değil, devleti düşünmesindedir. " Çünkü kadınların ve

⁸² A.g.e, s.50

⁸³ A.g.e, s.52

çocukların iyi olmaları demek, devletin iyi olması anlamına gelir. Bu durumun nedeni açık, kadınlar özgür insanların yarısıdır, çocuklar ise ileride birer vatandaşı olacaklardır."⁸⁴

Bir başka mesele ise yurttaşların çocuklarının sayılarıdır. Aristoteles'e göre yurttaşların yaptığı çocuk sayıları kontrol altında tutulmalıdır. Çünkü bu durum sadece aileyi ilgilendirmez. Bu durum devleti de ilgilendirir. "Çoğu ülkede olduğu gibi çocuk sayısına karışmamak fakirliği ve dolayısıyla suç oranını artırır."⁸⁵Günümüzde de devam eden çocuk sahibi olma politikaları Antik Yunan'da da Aristoteles ve Platon başta olmak üzere önemle ele alınan konulardır. Fakat çocuk yapma ya da korunma politikalarını hangi açıdan ele alırsak alalım bunun yurttaşın mahrem alanına müdahale olduğu yadsınamaz bir gerçek olduğu da değiştirilemeyecektir. Daha da fazlası vardır. Aristoteles yine *Politika* adlı eserinde kadınla erkeğin evlenme yaşını, çocuk yapma yaşını ve çocuk yapmak için en uygun olabilecek dönemi belirler. "*Çoğu zaman erkeklerde yetmiş, kadınlarda elli yaş çocuk yapmak için en son yaş kabul edilir.*"⁸⁶ "... en uygun evlilik yaşının kadınlarda on sekiz, erkeklerde otuz yedi olduğunu söyleyebiliriz."⁸⁷ "Evlenme için uygun yaştan söz ettikten sonra sırada cinsel ilişki için uygun ayları belirtmek var. Çoğu zaman yapıldığı gibi kış aylarının tercih edilmesi yerinde olacaktır."⁸⁸ Aslında Aristoteles'in bu cümlelerinden hareketle "cinsel yaşam Atina'da siyasiler tarafından çok fazla meşgul olunan konuydu." veya "cinsel yaşam Atina'da çok ortalıkta (belki de agoralarda) konuşulan bir konuydu." gibi önermeler kendiliğinden çıkacaktır. Bunun doğruluğunu yanlışlığını şuanda tartışmaktan ziyade cinselliğin o dönemde mahrem alanda olup olmadığı meselesi önemlidir. Yani sorgulamaya ilk önce "neden siyasiler bu kadar cinselliğe, kadına, çocuğa vs. karışma hakkına sahip?" sorusu ön plandadır. Fazlaca "özel yaşam kontrol altında tutulmalı" önerisi yurttaşaya dayatılmıştır. Dönemin yurttaşları bunu bir yerde yadırgamış, tepki göstermiş olsalardı; devlet ya da yasa koyucular yurttaşın alanına bu kadar fazla giremezdi. Tüm bu kuralların en başına "devletin sağlığı için", "devletin bekası için" gibi ibareler geldikçe koyulan kuralların ya da önerilerin kabul edilme ihtimali daha fazla artmıştır. Aslında bu durum üzerinden yıllar geçse de pek değişmiş sayılmaz.

Aristoteles önerilerini oluştururken aslında usta, araştırmacı bir göz olarak etrafi

⁸⁴ A.g.e, s.48

⁸⁵ A.g.e, s.62

⁸⁶ A.g.e, s.250

⁸⁷ A.g.e, s.250

⁸⁸ A.g.e, s.250

gözlemler. Politikaya ve felsefeye ilgisini birleştiren düşünür, çevre sitelere de bakar. Çevre sitelerdeki yönetimlerin yanlışlarını ve doğrularını da değerlendirmeye alır. Biz O'nun başka siteleri de gözlemlediğini yine *Politika* adlı eserinden öğreniyoruz. Burada Girit, Lakedaimonia gibi devletlerin tabii ki her kuralı ele alınmayacaktır. Bizim konumuzla ilgili olan ve Aristoteles'in ele aldığı problem incelenecektir. "Sparta' da kadınlara sınır koyulmaz, kafalarına göre yaşarlar ve bütün lüksleri tadarlar."⁸⁹ Bu yargıya Aristoteles gözüyle bakıldığında yargı aslında bir anda saçmaya indirgenir. Çünkü zaten daha önceki söylemlerinden Aristoteles'in kadınlara eğitim verilmesi gerektiğini biliyoruz. Eğitim onların vatandaş olmalarından dolayı verilir. Haliyle de yurttaş olanların sınırları geçmelerine yönelik bir eğitim de ütöpik olacaktır. Eğitim yurttaşların bir sınırdaki, bir çizgide kalmaları içindir. O yüzden ilk olarak bu yüzden Aristoteles Sparta' nın bu yasasını benimsemez. İkinci olarak da zaten bilindiği üzere Aristoteles altın ortayı her fırsat bulduğunda savunur. Kadınlara her özgürlük verildiğinde toplumun ya da kişinin altın ortayı bulması ve hayatını dengede yürütmesi pek mümkün olmayacaktır. O yüzden Aristoteles, bu yasayı benimsemez. Ve şu sözlerle dile getirir; "... Sparta toplumunda kadınların yeri olması gerektiği gibi değildir, bu nedenler yönetime zarar verilmekte ve paraya karşı aşırı bir ilgi oluşmaktadır."⁹⁰

Aristoteles'in onaylamadığı bir başka yasa ise Giritlilere aittir. Bu seferde kişiye özel alandaki başka bir noktaya değinilir. Aristoteles'in, Platon'un kesinlikle onaylamadığı eşcinsellik hakkındaki görüşleri ilgi çekicidir. Çünkü o eşcinselliğe izin verir. Dikkat edilmesi gereken nokta eşcinsellikten bahsederken kadınları yine bir kenara bırakıp erkekleri kastetmesidir. Erkekler için eşcinsellik serbesttir. Yine altı kırmızı kalemle çizilmesi gereken nokta eşcinselliğe izin verirken de bunu "devlet için" yapmasıdır. "Amacı insanların aşırılığı kaçmasını engellemektir. Bu nedenle sofralarda erkek ve kadınları birbirlerinden uzak tutmak, erkekler arasında serbest cinsel ilişki sayesinde doğum oranını azaltmak gibi şeyler vardı."⁹¹

⁸⁹ A.g.e, s.74

⁹⁰ A.g.e, s.75

⁹¹ A.g.e, s.81

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

Burada ele alınan kavramların Antik Yunan'dan günümüze kadar önemini korumuş olduğunu görmekteyiz. Önemini korumasının yanında bir o kadar da değişerek gelen kavramlar olduğu da ifade edilebilir. Önce ayrı ayrı ele alacak olursak mahremiyet kavramından başlayalım. Mahremiyet kişinin özel alanını ifade eder. Ama toplumsal olarak her bireyin böyle bir alana sahip olabileceğinin bilincinde olması gerekmektedir. Bilinçlilik meselesi mahremiyet hakkı talep etmenin ön koşuludur. İşte bu bilinç meselesi tarihsel olarak artarak gelmiştir. Antik Yunan'da kişiler böyle bir haklarının olması gerektiğinin dahi farkında değillerdi. Özellikle kadınların erkekler tarafından ezilmiş olması, bu durumun kabullendirilmesi kadınları prangaya almıştır. Fakat günümüze yaklaştıkça kadın-erkek diye ayırmaksızın toplumun her bir bireyi kendi özel alanının farkındadır ve bu konuda oldukça ketum bir davranış sergilerler. Herhangi biri, birinin mahrem alanını müdahaleye kalkıştığında dünya çapında mahkemeler gerekli cezalandırmaları yapmak için hazır olarak beklemektedir. Mahkemelerin ve toplumun gözünde en önemli olan mahrem hak ise yaşama hakkı olarak gösterilebilir.

Siyasal alan ise tarih boyunca mahremiyet kavramı gibi bilincine varılması gereken bir kavram olmamıştır. Çünkü bir ulusu oluşturan ana etmenlerden biri olmasının yanı sıra insanlar hep bir arada yaşamışlardır ve yaşamak zorundadırlar. Bu durum da bireylerin özel hayatından oluşan bir kamusalılığı yaratmıştır. İnsanların huzur, barış ortamında yaşayabilmeleri için de siyaset bir nevi kendi kendini var etmiştir. Siyaset zorunlu olarak da bir yönetici ve yönetileni gerektirir. Bu zorunlu ilişkisellik bu çalışmada ele alınması gereken temel unsurlardandır.

Buraya değin, olabildiği ölçüde yönetilen- yönetici arasında oluşan siyasal alanın yönetilenlerin mahrem dediği özel alanlarına olan müdahalesi incelenmiştir. Öyle görünüyor ki çalışma Antik Yunan'la sınırlı olmasına rağmen her düşünürün gözünden bu mesele incelendiğinde ortaya şaşırtıcı tablolar çıkmaktadır. Çalışma sonunda varılan sonuç bellidir. Şöyle ki; "Siyasal alan tarih boyunca mecburi olarak hep var olmuştur ve siyasallık bütün yurttaşlardan oluştuğu için onlardan haliyle uzak kalamamıştır. İkisi arasındaki bu yakınlık da siyasal alanın yurttaşların özel hayatlarının her yönüne müdahalesiyle sonuçlanmıştır." Çalışmamızda bu sonuca her düşünürde farklı yollardan ulaştık. Çünkü hepsinin çıktığı yol aynı olmasına rağmen temellendirmelerinde farklılıklar söz konusudur. Kısaca tekrar

gözden geçirecek olursak ulaştıkları sonucun aynı temellendirmelerinin farklı olduğu daha net olarak karşımıza çıkacaktır.

Çalışmanın temel düşünsel malzemesini Sokrates, Sofistler, Platon ve Aristoteles'in tezleri oluşturmaktadır. Sokrates diğer düşünürlerden bizzat tartıştığımız konuyu yaşamasıyla farklılaşır. Ölüm cezasına çarptırılan birinin kaçmayı değil de ölmeyi düşünmesi bile siyasetin ne kadar hayatın içinde olduğunun bir göstergesidir. Ayrıca düşüncelerinden dolayı bir kişiyi öldürmeye yeltenmek kişinin belki evine değil ama kafasının içine yapılmış bir saldırıdır. Dolayısıyla bu mahremiyetin farklı bir boyutunu hem de şimdiye kadar hiç de gereken saygıyı görememiş olan boyutunu gösterir.

Sofistler ise yine bölümde söylediğimiz üzere insanlara öğretmenlik yapıyorlardı. Bu bilgilerin pek çoğu da siyasetle ilgiliydi. Çünkü görünür olmanın tek yolu siyaset bilmekten, siyasette söz sahibi olabilmekten geçmekteydi. Siyasetin önemi zaten su götürmez bir gerçektir. Açıkçası sofistler siyasete çok fazla yer vermelerine karşılık mahrem olan alandan çok bahsetmezler. Bunu biz öğretilbilir olmasından dolayı çıkarabiliyoruz.

Platon ülke yönetimi konusundaki ütopyik düşüncelerinde oldukça ısrarcıdır. Hayatı boyunca siyaset onun bir şekilde ilgilendiği bir konu olmuştur. Siyasal alan yarattığı sitede çok dominant bir olgudur. Siyasal alanın ruhunda hali hazırda olan dominantlık mahrem hayatın siyasal alanla beraber ele alınıp, kişilerin her bir kararında dahi siyasal denetleyiciler tarafından izleniyor olmak siyasallık olgusunu olduğundan daha baskın yapmaktadır. Antik Yunan'a sinmiş olan yurttaşın görünür olmasının tek yolu siyasal söze sahip olmaktır ilkesi belki de en çok Platon'da hissedilir. Siyaset felsefesini ele aldığı 3 eserinde de durum değişmez. Siyasal alan (karar alma ve uygulama mercii) O'nun için olmazsa olmazdır. Site huzurlu bir şekilde yaşayacaksa kararları alan kişilerin ince eleyip sık dokumasına ve yurttaşların eksiksiz olarak bu kararlara uymasına bağlıdır. En basit örnekle kadın hangi çocuğun kendi çocuğu olduğunu bilirse Platon'un mükemmel sitesinin bir parçası sivrilir, huzursuzluğa ve hatta isyanlara sebep olur. Dolayısıyla yurttaşların yaşantıları siyasal alandan bağımsız olamaz ve mahrem hayatları varsa bile yöneticilerin kuralları altında ezilmektedir.

Aristoteles ise insanların görünür olma isteklerinin ne kadar fazla olduğunu fark etmiş ve insanın toplumsal bir hayvan olduğunu söylemiştir. Toplumun, topluluğun esas unsuru yönetimdir. Dolayısıyla Aristoteles içinde yönetim şart hale gelir. Onun eserlerine

baktığımızda yurttaşların özel alanlarına Platon'dan daha ılımlı yaklaşır. Fakat yine de mutlu, huzurlu bir yönetim için insanların belirli kurallara uyması gerektiğinin farkındadır. Yani Aristoteles gözünden de Antik Yunan yönetimine baktığımızda yurttaşların özel hayatına hâkimiyet kurma isteği söz konusudur.

Çalışma genel olarak Antik Yunan'ı ele almış olsa da konumuz sadece Antik Yunan bağlamında incelenemez. Çünkü insanlık var oldukça siyaset ve kişilerin özel hayatları hep var olmuştur ve var olacaktır. Antik Yunan'da oluşturulan siyaset kocaman bir düşüncenin köklerini oluşturur. Çünkü batı siyaset felsefesi temelde Antik Yunan'dan etkilenir. Kişilerin mahrem alana sahip oldukları düşüncesi de daha çok Rönesans'la beraber daha çok bilince çıkmaya başlar. O yüzden modern dönem siyaset düşünürleri bu konuları incelemişlerdir. Burada Foucault ve Althusser'i anmadan geçmek konuyu eksik bırakmak olacaktır.

Foucault, halkın sürekli gözetlendiğini ifade etmek için panoptikon kavramını ortaya atar. Ona göre büyük bir göz sürekli olarak halkı izler. Bu durumu desteklemek adına da güvenlik kameraları ve psikologlardan bahsedilir. Güvenlik kameraları ve psikologlar ise durumu biraz yumuşatmaktadır. Yani Antik Yunan'da olan yöneticilerin tüm halka hâkim olma düşüncelerinin yanında daha az kontrol altında olma hissini azaltır. Çünkü güvenlik kameralarını insanlar güvenliklerini korumak için isterler. Psikologlara da modern dönemin problemlerinden kurtulmak adına kendileri giderler. Dolayısıyla da insanlar kendi istekleri doğrultusunda mahrem alanlarını paylaşırlar. İstemedikleri bir müdahale dâhilinde de hukuk yoluna başvurarak hak arayabilirler. Siyasiler de bu durumda gönül rızalı ya da rızasız elde etmek istedikleri bilgileri ellerinde bulundurabilirler. Dolayısıyla hem siyasal alan hem de mahremiyet kökenleri çok eskiye dayanan ama yüzyıllar boyunca da devam eden iki kavram olarak hayatımızdadır.

Foucault'a göre de farklı siyasi görüşler kendi hayatta kalma sürelerini uzatmak için halkı sürekli olarak gözleme yoluna gitmektedir. Antik Yunan'da mahremiyet bilincinin modern çağdaki kadar gelişmemesinden dolayı Antik Yunan'da siyasal alandakiler kişilere belli kuralları dayatarak onları kontrol altına alabiliyorken Foucault'un panoptikon kavramıyla insanların artık belli kurallardan korkmadıkları açıktır. Bu yüzden kural dayatmak yerine insanlar gizlice büyük siyasi güçler tarafından özel bilgileri dinlenerek ideolojilerini yurttaş isteklerine göre düzenleme yoluna gitmektedirler. Modern siyasi güçler

Antik Yunan'daki gibi kural dayatmanın modern insanı galeyana getireceğini isyan çıkartacağını çok net bilmektedirler.

Foucault 'un panaptikonuna benzer okumalar Althusser'de de bulunmaktadır. Althusser baskı ve rıza kavramlarından söz eder. Modern ya da Antik okumalar içerisinde denklem basittir. Baskı varsa rıza olamaz, rıza varsa baskı olma ihtimali vardır. Althusser de bütün yazılarında devlet tarafından kişilere oluşturulan baskıdan söz etmektedir. Devlet bariz olarak yurttaşları baskılar bunu Foucault 'ta hapisane, psikolog gibi birimlerde görmek mümkünken sanki Althusser gözetlenme ve baskılanma alanını biraz daha genişletir. Hükümet, idare, ordu, polis, mahkemeler, kiliseler, aileler, okullar gibi pek çok alan hem yurttaşlar tarafından oluşturulur hem de yine yurttaşların yaşamlarına baskı mekanizmalarıdır. Bu durum Antik Yunan'da görünür olabilmek için yurttaşların siyasi kararlar hakkında fikir üretirken bu üretilen fikirlerin yine dönüp dolaşip kendi mahrem alanlarına bir müdahale olmasıyla aynı görüntüdür.

Özel alana baskı denildiğinde konuya farklı bir bakış açısı getirilebilir. Bu durumda da Marx'tan bahsetmemiz gerekecektir. Marx'a göre alt yapı ve özelde ekonomi, mahrem alanlarımızı etkileyen önemli bir faktördür. Çünkü vahşi modern dünyada kişilerin doğdukları andan itibaren gerek aldıkları eğitim gerekse hayatlarını sürdürme şekillerine kadar ekonomik ilişkiler belirleyicidir. Ekonomi özellikle modern dünyada bireyleri birey yapan önemli bir etkidir. Vahşi modern dünyada esas olan güçtür. Ve güce sahip olabilmenin, gücünü gösterebilmenin, kararlarını uygulayabilmenin temel yolu ekonomiden geçmektedir. Marx, ekonomiye bağlı olan siyasal alan tasarımına daha sert bir bakış açısıyla bakar ve mahrem alana olan müdahalelerini daha net olarak ortaya koyar. Konu Antik Yunan bazında ele alınmamış olsaydı mahrem hayatı etkileyen ekonomi hakkındaki görüşleri bağlamında Marx'tan kesinlikle yararlanmamız gerekecekti. Antik Yunan'da zengin eşittir siyasi kişi olarak algılanacağından ekonomi başlığına bu çalışmada yer vermedik. Fakat modern bir gözle bakarsak, özellikle Marx perspektifinden bakarsak ekonomi eşittir siyasal kişilik denklemi demek yetersiz gelmektedir. Çünkü modernitede ekonomi, çoğu zaman siyasi kararları, kişilikleri ele alan daha büyük bir küme haline gelmiştir. Güçlü, sözü geçen kişileri ekonomi yaratmaktadır. Farklı bir ifadeyle ekonomi siyasal alanın hükmedicisi durumuna gelmektedir. İnsanoğlu bir şeye hükmederse onun üzerinde şekillendirmeler de yapar. Dolayısıyla da ekonomi bu durumda siyaseti şekillendirmiş olacaktır. Siyaset de halkın geneline kurallar getirip dayatacağından yine halk

ezilmiş durumda olacaktır. Hem de artık sadece siyasetin değil, siyaset ve paranın altında ezilmiş olacaktır. Ekonomi gücünü daha etkin bir şekilde kullanabilmek için kişilerin elbette ki mahrem alanlarına girmek isteyecek, müdahale edeceklerdir. Bu durum da Marx'la ilgili çalışmalarda çok sık rastlanan bir kavrama karşılık gelecektir. Antik Yunan'da olan kölelik artık yerini siyasal köleliğe bırakmıştır.

İnsanlar arasındaki ekonomi eşitlenebilir yahut birbirlerine yakın ücretler oluşturulabilirse siyaset üzerinde ekonominin yönlendirici etkisi kırılmış olacaktır. Dolayısıyla burjuva-proletarya ya da yurttaş-köle ayrımları da ortadan kalkacaktır. Bu durumda siyasal alandaki yöneticiler kendi ekonomilerini güçlendirmek adına değil, gerçek manada ülkedeki yurttaşların huzuru, mutluluğu için çalışmalar yapacak ve siyaset uzmanları olacaktır. Bu da tüm yurttaşlar için tam anlamıyla bir kurtuluşu ifade eder.

Demek oluyor ki zaman dışında değişen bir şey yoktur. Siyaset ve siyasetçiler, yurttaşların mutlu, huzurlu olmaları için her zaman zorunlu olan kavramlardır. Fakat kişiler yüzyıllar boyunca da kendi özel alanlarını hiçbir baskı altında kalmadan, kuralsız tamamen şahsi isteklerine göre yönlendirememişlerdir. Her daim siyasi gücü yurttaşlar enselerinde hissetmişlerdir. Antik Yunan'da ele alınan çalışmada görülüyor ki, artık Antik Yunan adına bir şey yapmak artık mümkün değildir. Fakat konuya bugünün sorunları üzerinden baktığımızda, siyasal alan yöneticilerinin bizim mahrem alanlarımıza müdahalesinden bir nebze olsun sıyrılmak isteniyorsa özel hayat yasalarla daha çok güvence altına alındığından emin olunmalı ve toplumsal eşitlik sağlanarak toplumun genelinin söz söyleme hakkının sağlandığından emin olmalıyız. Denildiği üzere yıllar boyunca engellenemeyen mahremiyet ihlalleri daha bilinçli yurttaşlar sayesinde bir nebze de olsa kontrol altına alınabilir.

4. KAYNAKLAR

- Akkoç, A., (2014). Yunan Demokrasisinin Kavramsal Yönü ve Toplumsal Arka Planı. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 16, sayı: 1, 31-42.
- Ağaoğulları, Mehmet A., (2015). Sokrates'ten Jakobenlere Batıda Siyasal Düşünceler, İstanbul: İletişim Yayıncılık
- Arendt, H. (1994). *İnsanlık Durumu*, (çev. Bahadır Sina Şener), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2016). *Totalitarizmin Kaynakları- Antisemitizm*, (çev. Bahadır Sina Şener), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aristoteles, (2016). *Atinalıların Devleti*, (çev. Ari Çokona), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Aristoteles, (2015). *Nikomakhos'a Etik*, (çev. Saffet Babür), Ankara: Bilgesu Yayıncılık
- Aristoteles, (2015). *Politika*, (çev. Furkan Akderin), İstanbul: Say Yayıncılık
- Arslan, A, (Ekim 2011). *İlkçağ Felsefe Tarihi 1 Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayıncılık
- Arslan, A, (Aralık 2006). *İlkçağ Felsefe Tarihi 2 Sofistlerden Platon'a*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayıncılık
- Arslan, A, (Haziran 2011). *İlkçağ Felsefe Tarihi 3 Aristoteles*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayıncılık
- Bağlı, M. (2011). *Modern Bilinç ve Mahremiyet*, İstanbul: Yarıncılık.
- Colomina, B. (2011). *Mahremiyet ve Kamusallık*, (çev. Aziz Ufuk Kılıç), İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Dağtaş, B., Dağtaş, E. (2003). Habermas'ın Burjuva Kamusal Alanı Tanımı Çerçevesinde Yazılı Basının Konumu ve Dönüşümü. Kurgu Dergisi s. 20. s: 49-61, 2003, earsiv.anadolu.edu.tr
- Diler, R., (TY) Mahremiyet Eğitimi ve Önemi. s: 69-98, dergipark.org.tr

- Duerr, H., P. (2004). *Mahremiyet Uygarlaşma Sürecinin Miti-2*, (çev. Mustafa Tüzel), Ankara: Dost Yayınları.
- Falay, N., (2014). *Kamusal Alanın Oluşumu, Dönüşümü, İktisadi Boyut*. Journal of Life Economics. s: 51-70, 2014, acarindex.com
- Finley, I. M. (2003). *Antik ve Modern Demokrasi*, (çev. Deniz Türker), Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Hacıfevzioğlu, A. Umut, (2018). *Marx'ta Kapitalist Devlet Bağlamında Yönetenler ve Yabancılaşma Sorunu*, FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), <http://flsfergisi.com/> 2018 Güz/ Autumn, sayı/ issue: 26, s./ pp.: 375-390.
- Haldun, İ., *Mukkadime*, (çev. Halil Kendir), İstanbul: Yeni Şafak,
- Jürgen H. (2003). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, (çev. Tanıl Bora, Mithat Sacar), İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Karaaslan, D. (TY). *Antik Yunan'da Kadın Olmak*. Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi cilt:1 sayı: 2. s:159-174, ilahiyat.siirt.edu.tr
- Kaya, F., G. (2010). *Felsefe ve Teolojinin Işığında Schmitt ve Strauss'ta 'Politik Olan'* İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Kentler, Helmut, (2008). *Çocuğuma Nasıl Cinsel Eğitim Verebilirim?*, (Çev: Gülderen Pamir), Turkuaz Yayıncılık İstanbul
- Marx, K, Engels, F, (Şubat 2015). *Komünist Manifesto*, (çev. Etem Levent Bakaç), İstanbul, Zeplin Düşünce Yayıncılık
- Marx, K, Engels, F, (Ekim 1976). *Kutsal Aile Ya da Eleştirel Eleştirinin Eleştirisi*, (çev. Kenan Somer), Ankara, Sol Yayınları
- Odabaş, Uğur Köksal. (Ekim 2018) Tarihsel Süreçte Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü ve Habermas. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Özel Sayı, s: 2051-2066, dergipark.org.tr
- Olgun, Biçer H., (TY). Jürgen H. *Hannah Arendt ve Richard Sennet'in Kamusal Alan*

Yaklaşımları. s: 45-54, dergipark.org.tr

Özbay, C. – Terzioğlu, A. - Yasin, Y., (2011). *Neoliberalizm ve Mahremiyet*, İstanbul: Metis Yayıncılık.

Platon, (2007). *Devlet*, (çev. Hüseyin Demirhan), Ankara: Palme Yayıncılık

Platon,(2011). *Devlet Adamı*, (çev. Furkan Akderin), İstanbul: Say Yayıncılık

Platon,(2017). *Sokrates'in Savunması*, (çev. A. Erkin Köylügil), İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık

Platon, (2000). *Şölen*, (çev. Sabahattin Eyuboğlu- Azra Erhat), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Platon, (2012). *Yasalar*, (çev. Candan Şentuna- Saffet Babür), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık

Ross, D. (2017). *Aristoteles*, (çev. Ahmet Arslan), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

Rousseau, J. J. (Ekim 2013). *Toplum Sözleşmesi*, (çev. Vedat Günyol), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayıncılık

Russell, B., (2000). *Batı Felsefesi Tarihi*, (çev:Muhammed Sencer), Say Yayıncılık

Senemoğlu, O, (2016). *Antik Yunan Siyasal Düşünüşünde İnsan Doğası ve Toplum Anlayışı; Platon ve Aristoteles*, İnsan&İnsan, Yıl/Year 3, Sayı/Issue 10

Sennett, R. (2016). *Kamusal İnsanın Çöküşü*, (çev. Serpil Durak- Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Strauss, L. (2019). *Devlet*, (çev. Özgüç Orhan), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Strauss, L. (2018). *Kriton*, (çev. Özgüç Orhan), İstanbul: Pinhan Yayınları.

Strauss, L. (2017). *Politika Felsefesi Nedir?*, (çev. Solmaz Zelyüt), İstanbul: Öteki Yayınevi.

Strauss, L. (2018). *Savunma*, (çev. Özgüç Orhan), İstanbul: Pinhan Yayınları.

Şenel, A. (2010). *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (07.11.1982). Kanun No: 2709, tbmm.gov.tr

Vincent, D. (2017). *Mahremiyet*, (çev. Deniz Cumhur Başaraner), Ankara: Epos Yayınları.

Yüksel, M., (TY). Mahremiyet Hakkına ve Bireysel Özgürlüklere Felsefi Yaklaşımlar. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. 64/1. S:275-298, (TY), dergiler.ankara.edu.tr

Yüksel, M., (TY). Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. 58-1. S:181-213, (TY), acarindex.com

Öztekin, H-A., (2010). Modernleşme-Mahremiyet İlişkisi ve Siber Mekanda Mahremiyetin Aleniye Dönüşmesi. e-Journal of New Sciences Academy, s:4. s: 526-540, (2010), dergipark.org.tr

Warren S, Brandeis L., (December 15-1890). Right to Privacy. Harvard Law Review, Vol:4 No:5. s: 193-220 (Dec 15-1890), cs.cornell.edu

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Gamze UYSAL

Doğum yeri ve Tarihi : Aydın / 28.11.1993

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Ege Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Felsefe

Lisansüstü Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi / Fen- Edebiyat Fakültesi / Felsefe

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, Grekçe

İŞ DENEYİMİ

Öğretmen : Aydın Koza Özel Öğretim Kursu / Felsefe Öğretmenliği- Rehberlik Servisi (2017-2019)

Öğretmen : Aydın Kavram Kurs Merkezi / Felsefe Öğretmenliği- Rehberlik Servisi (2019-)

İLETİŞİM

gaamzeuysal@gmail.com

TARİH

Ekim-2019